

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Tomo Dargio,

II pakopos, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studento

Magistro darbas

**Sukčiavimo (BK 182 straipsnis) atskyrimas nuo nusikalstamų
veikų finansų sistemai**

Vadovas: lekt. dr. Paulius Veršekys

Recenzentas: prof. dr. Armanas Abramavičius

Vilnius

2016

TURINYS

ĮVADAS	2
1. SUKČIAVIMO KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS SAMPRATA	
1.1. Sukčiavimo sampratos istorinė raida	6
1.2. Sukčiavimo reglamentavimo pokyčiai Lietuvoje	11
1.3. Sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties analizė	
1.3.1. Objektas ir dalykas.....	13
1.3.2. Objektyvioji pusė	20
1.3.3. Subjektas	32
1.3.4. Subjektyvioji pusė.....	33
2. SUKČIAVIMO IR NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ FINANSŲ SISTEMAI SANTYKIS	
2.1 Nusikalstamų veikų finansų sistemai samprata	40
2.2. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, laikymas arba realizavimas (BK 213 str.)	46
2.3. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis (BK 214 str.) bei Neteisėtas elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas (BK 215 str.)	53
2.4. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Apgaulingas apskaitos tvarkymas (BK 222 str.)	61
2.5. Sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atribojimo apibendrinimas.....	68
IŠVADOS	73
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	75
SANTRAUKA	86

IVADAS

Temos aktualumas. Šio magistro darbo tema įpareigoja atskirti du dėmenis: sukčiavimą ir nusikalstamas veikas finansų sistemai. Pats darbo pavadinimas rodo esant svarbią minėtų dėmenų turinio analizę ir jų atribojimo būtinybę. Taigi, šios temos aktualumą galima paaiškinti keliais aspektais.

Pirma, priėmus 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – ir LR BK), pakito sukčiavimo sudėtis – papildomai įtraukti požymiai, nulėmę sudėtingesnę sukčiavimo sudėties konstrukciją: sukčiavimas pradėtas laikyti „savo ar kitų naudai svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas, turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas apgaule“. Toks esminis požymių pasikeitimas nulėmė kitokį požiūrį į sukčiavimo objektą ir dalyką. Įstatymų leidėjui kriminalizavus naujas neteisėtas turtinės naudos formas, atsirado poreikis įvairių turtinių nusikaltimų požymių aiškinimui, atskleidžiant kiekvieno nusikaltimo objekto ir dalyko specifiką bei žalos padarymo saugomoms vertybėms mechanizmą.

Antra, sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai reglamentuojami santykiai tampa vis sudėtingesni. Tai lemia technologijų išsivystymas, naujų nusikalstamų veikų formų atsiradimas, priemonių, būdų pasitelkimas, nusikalstamų veikų darymas elektroninėje erdvėje ir kt. Šios aplinkybės apunkina galimybes tiksliai atriboti nusikalstamas veikas.

Trečia, analizuojant baudžiamosios teisės teoriją, matoma dėmesio stoka nagrinėjamai temai: mokslinių darbų, tiesiogiai susijusių su sukčiavimo atskyrimu nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai ir šių veikų sudėčių analizėmis, yra mažai¹. Kita vertus, nusikalstamų veikų dispozicijos, reguliuojančios tiriamus dėmenis, neretai yra nukreipiančiojo ir vertinamojo pobūdžio². Be to, kintanti teismų praktika implikuoja naujausių išaiškinimų, svarbių darbo temai, pateikimą. Šie aspektai tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriais rodo gilėjančią nagrinėjamų veikų suderinamumo problemą ir reikalauja sisteminio jų vertinimo.

---

¹ FEDOSIUKAS, O., Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, Nr. 48, 2003; FEDOSIUKAS, O., Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, T 60(52), 2004; IVOŠKA, G., Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*: 43 tomas, Mokslo darbai: Vilniaus universiteto leidykla, 2003; PIESLIAKAS, A., Elektroninės mokėjimo priemonės kaip baudžiamąjo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko samprata. *Jurisprudencija*, 11 (113), 2008.

² Pavyzdžiui, LR BK 222 straipsnio („Apgaulingas apskaitos tvarkymas“) dispozicija yra nukreipiančiojo pobūdžio: siekiant atskleisti šios veikos sudėtį, privalu analizuoti ir Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymą.

Ketvirta, teismų praktika rodo, kad susiduriama su tokiais sunkumais kaip apgaulės, turtinės prievolės išvengimo traktavimas, sukčiavimo atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų, kai sprendžiamas klausimas dėl būtinybės taikyti ne baudžiamąją atsakomybę. Be to, ne visada tinkamai apibrėžiami sukčiavimo požymiai, atskleidžiamas panaudotos apgaulės ir kaltininko tyčios turinys. Teismų praktikos analizė rodo ir tai, kad teismams neretai tenka spręsti sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai sutapčių klausimus.

Penkta, sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių panašumai nulemia nevienareikšmiškų sąvokų vartojimą, skirtingas mokslininkų pozicijas ir teismų išaiškinimus. Šie aspektai rodo temos aktualumą ir reikalauja aiškių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima atskirti sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai, įvardijimo.

Darbo tikslas – išanalizuoti sukčiavimo (LR BK 182 straipsnis) ir nusikalstamų veikų finansų sistemai reglamentavimą³, taikymą bei teismų praktiką, išskiriant pagrindinius veikų atirbojimo kriterijus ir pateikiant teismų praktikoje vyraujančią problematiką.

Siekiant įgyvendinti šį tikslą yra keliami tokie **uždaviniai**:

- atskleisti nusikalstamos veikos – sukčiavimo – sampratos istorinę raidą bei įvardyti sukčiavimo reglamentavimo pokyčius Lietuvoje;
- atlikti sukčiavimo sudėties analizę, išskiriant pagrindinius šią veiką charakterizuojančius požymius;
- išanalizuoti teismų praktiką, susijusią su sukčiavimo ir finansinių nusikalstamų veikų taikymu, įvardijant vyraujančias kvalifikavimo problemas;
- identifikuoti esminius sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atirbojimo kriterijus.

Darbo objektas – sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai tarpusavio santykis.

Siekiant atsakyti į nurodytus darbe iškeltus uždavinius, taikomi istorinis, lyginamasis analizės, sintezės ir lingvistinis **metodai**.

Remiantis istoriniu metodu, atskleidžiama sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai sampratų istorinė raida. Pastarasis metodas leidžia pateikti sukčiavimo sampratos kitimą gretinant skirtingais istoriniais etapais galiojusius baudžiamosios teisės aktus.

---

³ Dėl ribotos darbo apimties, nagrinėjamos ne visos nusikalstamos veikos finansų sistemai. Atsižvelgiant į teismų praktiką bei veikų padarymo dažnumą, analizuojamos LR BK 213, 214, 215, 222 straipsniuose numatytos veikos.

Taikant lyginamąjį metodą, derinamos vyraujančios sukčiavimo sampratos Lietuvoje ir kitose šalyse. Šiuo būdu ištiriami sukčiavimo veikai įvairiais laikotarpiais būdingi požymiai, jų dinamika. Lyginamuoju metodu siekiama pateikti esminius sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai reglamentavimo panašumus bei skirtumus, objektyviuosius ir subjektyviuosius, kvalifikuojančius požymius bei jiems įtaką darančius veiksnius.

Šiame darbe analizės metodu sukčiavimas ir nusikalstamos veikos finansų sistemai nagrinėjami kaip atskiri dėmenys. Pastarieji detalizuojami pateikiant atskirus veikų sudėčių elementus.

Analizuojami dėmenys ir elementai jungiami pasitelkiant sintezės metodą ir nagrinėjami bendrame jų sąryšio kontekste. Sintezės metodo pagalba mokslininkų idėjų ir abstrahuotų faktų sujungimas leidžia pateikti pagrįstus apibendrinimus. Darbe analizuojama sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai susikirtimo problematika, todėl šie elementai tarpusavyje sintetinami ir tokiu būdu pateikiamos apibendrintos išvagos.

Baudžiamosios teisės sąvokos pasižymi specifiniu turiniu, besiskiriančiu nuo bendrinėje kalboje vartojamų analogiškų sąvokų turinio. Dėl šios priežasties darbe pasitelkiamas lingvistinis metodas, kurio dėka paaiškinamos tokių, šiam darbui reikšmingų, sąvokų kaip „finansų sistema“, „elektroninė mokėjimo priemonė“, „didelė vertė“ ir kt., prasmės. Lingvistiniu metodu remiamasi ir nagrinėjant sukčiavimo bei nusikaltimų finansų sistemai nuostatų išaiškinimus teismų praktikoje.

Darbo originalumas. Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus nebuvo apginto nė vieno magistro darbo, susijusio su sukčiavimo atskyrimu nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai, o kitų mokslinių darbų, tiesiogiai koreliuojančių su šia tema, Lietuvoje yra vos keli⁴, kuriuose aptariami fragmentiški sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atskyrimo aspektai. Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje pateikiami eklektiški išaiškinimai, kaip atskirti sukčiavimą nuo finansinių nusikalstamų veikų. Manytina, kad pridėtinę vertę darbui suteikia naujausios teismų praktikos tyrimas. Be to, šiame darbe sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai sąsajos atskleidžiamos pasitelkiant lyginamąjį metodą, kurio pagalba išgryninami veikas jungiantys ir skiriantys elementai, – tai leidžia praktiškai įvertinti analizuojamų veikų santykį. Taigi, šiame darbe pateikiama konstruktyvi esminius temos aspektus vienijanti tyrimo analizė.

---

⁴ Žr. 1 išnašą.

Darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro dvi pagrindinės struktūrinės dalys, o pastarąsias – skyriai, suskirstyti į poskyrius. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama nusikalstamos veikos – sukčiavimo – samprata, jos vystymosi istorinė raida bei sukčiavimo reglamentavimo pokyčiai Lietuvoje. Vėliau pereinama prie sukčiavimo sudėties analizės. Antroje dalyje analizuojama nusikalstamų veikų finansų sistemai samprata, tiriamas sukčiavimo ir atskirų nusikalstamų veikų finansų sistemai santykis. Darbo pabaigoje pateikiamas sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atirbojimo apibendrinimas bei darbo išvados.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant sukčiavimo sampratos istorinę raidą, remiamasi R. Gelumauskienės, G. Šapokos, J. Machovenko, V. Vansevičiaus bei A. Drakšienės darbais. Nagrinėjant sukčiavimo sudėtį, naudojama baudžiamosios teisės literatūra, t. y. vadovėliai, baudžiamosios teisės mokslininkų A. Abramavičiaus, O. Fedosiuko, V. Piesliako, D. Bukelienės, T. Girdenio, P. Veršekio, G. Ivoškos įžvalgos. Antroje magistro darbo dalyje iš esmės pasitelkiami LR BK, LR BK komentaras, kiti teisės aktai, reguliuojantys finansų teisę. Atsižvelgiant į tai, kad antroje darbo dalyje praktiniu požiūriu tiriamas sukčiavimo atskyrimas nuo finansinių nusikalstamų veikų, daugiausia buvo analizuojama aktuali Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) praktika.

1. SUKČIAVIMO KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS SAMPRATA

1.1. Sukčiavimo sampratos istorinė raida

Rašytinių teisės šaltinių, reglamentavusių baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas, raida Lietuvoje gana sudėtinga, todėl skiriami tam tikri istoriniai jos etapai⁵, atspindintys vyravusias skirtingas idėjas. Lyginant ankstyvuojų Lietuvos valstybės vystymosi laikotarpiu sukurtus įstatymus, kuriuose buvo baudžiamosios teisės normų, paremtų nusistovėjusiais papročiais bei tradicijomis, su kitų šalių įstatymais, manytina, kad Lietuvos įstatymuose buvo pakankamai pažangių idėjų. Tačiau Lietuvos valstybingumo kaita ir jos aneksija, nepriklausomybės atkūrimas darė įtaką įstatymų leidybai⁶. Šiuo aspektu neišskirtinos ir baudžiamosios teisės normos, numatančios atsakomybę už sukčiavimą, – jų analizė istoriniu požiūriu reikšminga siekiant atskleisti, kaip kito sukčiavimo samprata ir rūšys skirtingais Lietuvos istoriniais laikotarpiais.

Lietuvos teisės raidos laikotarpis iki XVI amžiaus trečiojo dešimtmečio vidurio, t. y. iki išleidžiant Lietuvos Statutus, yra vadinamas ikistatutinės teisės laikotarpiu. Pastaruoju laikotarpiu pagrindiniu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniu buvo vietiniai papročiai⁷, tačiau jau tuomet, siekdama apsaugoti asmens interesus, be vadinamos nerašytinės teisės, valstybė leido ir rašytinius teisės aktus, kurie numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas. Iki šių dienų yra išlikę ir analizuojamai temai reikšmingi du rašytiniai teisės šaltiniai: Pamedės (1340 m.) ir Kazimiero (1468 m.) teisynai.

Pamedės teisyne, sukčiavimo, kaip konkrečios ir atskiros nusikalstamos veikos, įtvirtinta nebuvo. Tačiau nagrinėjant Pamedės teisybę sudarančias teisės normas, sukčiavimą bendrąja prasme galima traktuoti kaip nusikaltimą asmens turtui⁸, nes teisyne įtvirtintus nusikaltimus sąlyginai galima skirstyti į: nusikaltimus viešajai tvarkai; turtinius nusikaltimus; ir nusikaltimus žmogui⁹.

Lyginant Pamedės teisybę su Kazimiero teisynu, pabrėžtina, kad pastarajame taip pat neįtvirtintas sukčiavimas, kaip atskiras nusikaltimas. Kazimiero teisynu buvo siekiama

---

⁵ Lietuvos baudžiamosios teisės istoriniai etapai: 1) ikistatutinė baudžiamoji teisė 2) baudžiamoji teisė, kurios normos numatytos Lietuvos Statutuose; 3) carinės Rusijos baudžiamųjų statutų galiojimas Lietuvoje; 4) baudžiamieji įstatymai, galioję Nepriklausomos Lietuvos (1918 – 1940 m.) valstybėje; 5) sovietinės okupacijos metu galioję baudžiamieji įstatymai; 6) baudžiamieji įstatymai Nepriklausomoje Lietuvoje.

⁶ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis*. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 70.

⁷ MACHOVENKO, J., *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 9.

⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis*. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 70.

⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis*. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 70.

bendrai apsaugoti asmens nuosavybės santykius, todėl manytina, kad jame sukčiavimas buvo suprantamas kaip nusikaltimas asmens nuosavybei¹⁰.

Ypatingą vietą tarp Lietuvos teisės šaltinių užima Lietuvos Statutas, turėjęs tris redakcijas: 1529 m., 1566 m. ir 1588 m. Literatūroje šios redakcijos atitinkamai įvardijamos Pirmuoju, Antruoju ir Trečiuoju Lietuvos Statutais. Visi šie Statutai buvo itin reikšmingi užtikrinant viešą ir privačią Lietuvos valstybės gyvenimo tvarką. Statutai gana smulkiai reglamentavo turtinius nusikaltimus (ypač Trečiasis Statutas). Nors Trečiajame Statute taip pat nebuvo numatyto sukčiavimo kaip atskiro nusikaltimo, visgi šio Statuto XIV skyriaus 32 straipsnis numatė apgaulę: „<...> čigonai <...> ne tik neduoda jokios naudos ir paslaugų mums ir valstybei, bet ir žalą daro apgaudinėdami paprastus žmones bei vogdami, taip pat slapta grobdami <...>”¹¹. Taigi, itin svarbia aplinkybe sukčiavimo istorinės raidos aspektu galima laikyti tai, kad Trečiajame Statute užsimenama apie nusikalstamos veikos padarymą panaudojant apgaulę.

Nagrinėjant kitus vėlesnius XX amžiuje Lietuvoje galiojusius įstatymus, randama aiškesnių užuomazgų, susijusių su sukčiavimo samprata. Siekiant atskleisti jos vystymąsi, lyginamajam tyrimui tikslinga pasirinkti Vokietijos bei Rusijos valstybes. Toks pasirinkimas, pirmiausia, yra nulemtas istorinės baudžiamosios teisės šaltinių analizės, patvirtinančios, kad šios valstybės darė didžiausią įtaką Lietuvos baudžiamosios teisės formavimuisi. Vokietija – viena ryškiausių kontinentinės teisės tradicijos atstovių. Nemažai dėmesio XX amžiaus pradžioje Lietuvos baudžiamosios teisės specialistai skyrė Vokietijos baudžiamosios teisės tyrimams, todėl neatsitiktinai beveik visuose to meto darbuose Lietuvos teisės normos lyginamos su Vokietijos įstatymais. Neabejotina, kad didelę įtaką Lietuvos baudžiamosios teisės susiformavimui darė ir Rusijos baudžiamoji teisė. Nuo 1840 m. iki 1917 m. Lietuvoje galiojo senasis Rusijos bausmių statutas. 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas (karo metu jį įvedė vokiečių okupacija, vėliau jo tolesnį galiojimą nustatė Lietuvos Taryba ir Laikinis Seimas) galiojo net iki 1940 m. Rusijos baudžiamosios teisės įtaką pagrindžia ir nuo 1940 m. iki 1961 m. Lietuvoje galiojęs 1926 m. Rusijos Federacijos baudžiamasis įstatymas.

---

¹⁰ GELUMBAUSKIENĖ, R.; ŠAPOKA, G., *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Vilnius: Justitia, 2012, p. 77-86.

¹¹ GELUMBAUSKIENĖ, R.; ŠAPOKA, G., *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Vilnius: Justitia, 2012, p. 163.

Nagrinėjant įvairius laikotarpius, matyti, kad Lietuvos ir Rusijos baudžiamieji įstatymai buvo persipynę iki pat 1990 m., kada Lietuva atkūrė nepriklausomybę.¹²

Bendrojoje Vokietijos teisėje sukčiavimo samprata atsirado XVIII amžiaus antrojoje pusėje, tačiau to meto įstatymuose dar nebuvo aiškių šios nusikalstamos veikos atskyrimo kriterijų nuo kitų nusikalstamų veikų, todėl įstatymų taikymo praktika buvo skirtinga. Vienais atvejais sukčiavimo sudėčiai reikėjo turtinės žalos, o kitais – pakako tik apgaulės požymio¹³. Vokietijos baudžiamojoje teisėje sukčiavimu buvo suprantama ne vien apgaulė, bet ir klastojimai bei veikos, kuriomis kėsinama tiek į turtines, tiek ir į kitas baudžiamosios teisės saugomas vertybes (pavyzdžiui, melaginga priesaika). Tik XIX amžiuje Vokietijos baudžiamoji teisė sukčiavimą pripažino turtiniu nusikaltimu ir išskyrė tris šios nusikalstamos veikos rūšis: 1) paprastą sukčiavimą; 2) sukčiavimo recidyvą; 3) draudimo (įstaigų) apgaulę.

Nagrinėjant Rusijos baudžiamosios teisės istoriją, akivaizdu, kad daug dėmesio sukčiavimui skirta XIX amžiuje. Ši veika buvo suprantama kaip bet koks svetimų daiktų, pinigų ar kitokio kilnojamojo turto pagrobimas arba teisių į nekilnojamąjį turtą įgijimas apgaulės būdu. To meto Rusijos baudžiamieji įstatymai taip pat įtvirtino tris sukčiavimo rūšis: 1) svetimo nekilnojamojo turto pagrobimą sukčiavimo būdu; 2) svetimo kilnojamojo turto pagrobimą sukčiavimo būdu; 3) apgaulę įsipareigojimuose¹⁴.

Minėta, kad 1903–1940 m. Lietuvoje galiojo Rusijos baudžiamasis statutas. Lietuvai atkūrus valstybingumą, nutarta palikti galioti Rusijos baudžiamąjį statutą, tačiau tik tiek, kiek jis neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir visuomenės interesams. Paminėtina ir tai, kad Rusijos baudžiamasis statutas buvo kuriamas apie 20 metų, o prie jo kūrimo prisidėjo garsiausi to meto Rusijos teisininkai – N. S. Tagancevas, I. I. Foinickis ir kiti. 1919 m. sausio 16 d. Valstybės tarybos prezidiumas nutarė Lietuvos baudžiamuoju kodeksu pripažinti Rusijos 1903 m. baudžiamąjį statutą, – jis galiojo visoje Lietuvos teritorijoje (išskyrus Klaipėdos kraštą). Svarbu tai, kad nusikaltimai nuosavybei to meto teisės literatūroje buvo vadinami nusikaltimais turtui, kurie Rusijos baudžiamajame statute buvo reglamentuoti gana detalčiai, o daugelis straipsnių redakcijų išliko galioti ir vėlesniuose

---

¹² DRAKŠIENĖ, A., et al. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius: 1998, p. 59-63.

¹³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis*. 1 knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 389-390.

¹⁴ DRAKŠIENĖ, A., et al. *Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius: 1998, p. 59-63.

baudžiamuosiuose įstatymuose. Baudžiamajame statute nusikaltimai turtui buvo išdėstyti šešiuose skyriuose, iš kurių ketvirtame – reglamentuotas sukčiavimas. Nors tarpukario laikotarpiu Lietuvos baudžiamojoje teisėje bendra sukčiavimo sąvoka nebuvo suformuluota¹⁵, vis dėlto buvo numatytos trys atskiros šios nusikalstamos veikos rūšys. Baudžiamosios teisės profesorius V. Stankevičius (vadintas Vladu Stanka) pateikė tokią jų klasifikaciją:

- 1) sukta pagrobimas, t. y. svetimo kilnojamojo turto pagrobimas, norint jį pasisavinti;
- 2) prekybinis apgavimas, t. y. svetimo kilnojamojo turto pagrobimas, norint jį pasisavinti, „nusukant“, matuojant, sveriant arba kitaip kaip apgaunant daiktų kiekiu, perkant ir parduodant arba darant kitokią atlygintinę sutartį;
- 3) į nenaudingą sutartį „per apgaulės“ įtraukimas, t. y. kurstymas panaudojant apgaulę ir norint gauti turto naudos arba kitam ją suteikti, perleisti turto teisę arba sudaryti kitokią nenaudingą turto sutartį¹⁶.

Po 1940 m. okupacijos sovietų valdžia Lietuvoje įvedė 1926 m. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (toliau – ir TSRS) baudžiamąjį kodeksą, o iki tol galioję įstatymai neteko galios. Šiuo laikotarpiu baudžiamasis kodeksas nusikaltimus nuosavybei reglamentavo viename skyriuje, pavadintame „Turtiniai nusikaltimai“. Nusikaltimai nuosavybei, pagal to meto vertybių hierarchiją, buvo septintoje vietoje, t. y. išdėstyti po nusikaltimų gyvybei, sveikatai ir kt. 1958 m. buvo priimti kiti TSRS baudžiamieji įstatymai, tuo laikotarpiu Lietuvoje įsigaliojo Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos 1961 m. baudžiamasis kodeksas.

Sovietiniu laikotarpiu nusikalstama veika – sukčiavimas – buvo suprantama kaip valstybinio ar visuomeninio turto užvaldymas panaudojant apgaulę arba piktnaudžiaujant pasitikėjimu ir asmeninio piliečių turto ar turtinės naudos gavimas apgaulė arba piktnaudžiaujant pasitikėjimu. Abiem atvejais nusikaltimo padarymo būdas buvo vienodas, tačiau, šalia apgaulės būdo, buvo numatytas ir kitas alternatyvus požymis – turto užvaldymas ar turtinės naudos gavimas piktnaudžiaujant pasitikėjimu.

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę ir integruojantis į Europos bei šiuolaikinę teisę, vis dažniau buvo diskutuojama apie daugelio sovietiniu laikotarpiu reglamentuotų baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintų baudžiamosios atsakomybės klausimų išsprendimą.

---

¹⁵ VANSEVIČIUS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Justitia: 1996, p. 55-58.

¹⁶ STANKEVIČIUS, V., *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925, p.184.

Lietuvoje 1994 m. liepos 19 d. įstatymu¹⁷ buvo iš dalies pakeista ir papildyta dauguma 1961 m. Baudžiamojo kodekso straipsnių. Atsakomybė už nusikaltimus nuosavybei buvo reglamentuota BK specialiosios dalies XII skirsnyje. Pakeitimai padaryti ne tik sujungiant, bet ir keičiant kai kurių sąvokų turinį, jų prasmę, sudėčių požymius, nusikaltimus kvalifikuojančius požymius. Iš dalies buvo pakeista ir sukčiavimo samprata, nes šio nusikaltimo sudėtyje neliko vieno požymio – piktnaudžiavimo pasitikėjimu. Galiojusio Baudžiamojo kodekso 274 straipsnio 1 dalis šį nusikaltimą apibūdino taip: „sukčiavimas – tai svetimo turto užvaldymas arba teisės į turtą įgijimas apgaule“. Tokia nauja sukčiavimo samprata Lietuvos teismų praktikoje sukėlė abejonių vertinant šios nusikalstamos veikos, padarytos piktnaudžiaujant pasitikėjimu, atvejus, nes baudžiamosios teisės doktrinoje apgaulės ir piktnaudžiavimo pasitikėjimu sąvokos buvo laikomos artimos viena kitai, tačiau netapačios. Neatsitiktinai dar XIX amžiuje Vokietijos baudžiamoji teisė piktnaudžiavimą pasitikėjimu skyrė į atskirą nusikaltimo sudėtį¹⁸. Šiuo aspektu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs: „turto užvaldymas arba teisių į turtą įgijimas piktnaudžiaujant pasitikėjimu yra viena iš apgaulės formų“¹⁹.

Apibendrinant aptartų galiojusių baudžiamųjų įstatymų reglamentavimą, matyti, kad sukčiavimo samprata kito. Apžvelgus ikistatutinius ir statutinius Lietuvos baudžiamuosius įstatymus, galima teigti, kad nors juose sukčiavimo, kaip atskiros nusikalstamos veikos, nebuvo, visgi tuomečių teisės aktų kontekste sukčiavimą reikėtų suprasti kaip nusikaltimą asmens turtui. Vėliau vystantis, tobulėjant baudžiamajai teisei, matomas sukčiavimo veikos konkretizavimas: juo laikytas neteisėtas turtinės naudos gavimas sau ar kitam asmeniui panaudojant apgaulę. Palyginus Lietuvos bei Vokietijos ir Rusijos sukčiavimo sampratas įvairiais istoriniais laikotarpiais, nepaisant paminėtų skirtumų, manytina, kad esminiai šios nusikalstamos veikos sudėties požymiai sutapo, o svarbiausiu požymiu laikyta apgaulė.

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataiso darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-551, Vilnius.

¹⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 390-391.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. gruodžio 22 d. senato nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (LR BK 274 ir 275 str.)“.

1.1. Sukčiavimo reglamentavimo pokyčiai Lietuvoje

Priėmus naująjį LR BK, kuris įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., baudžiamoji atsakomybė už sukčiavimą reglamentuota LR BK XXVIII skyriaus („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“) 182 straipsnyje. Sukčiavimo veikos prasme lyginant naująjį LR BK su prieš tai Lietuvoje galiojusi 1961 m. LR BK, galima pastebėti nemažai pokyčių. Itin pakito sukčiavimo sudėties požymiai, o vietoj tradicinės svetimo turto užvaldymo arba teisės į turtą įgijimo apgaule formuluotės, naujajame LR BK papildomai atsirado sudėties požymių, nulėmusių sudėtingesnę jos konstrukciją: čia sukčiavimu pripažįstamas savo ar kitų naudai svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas, turtinės prievolės išvengimas ar jos panaikinimas.

1961 m. LR BK sukčiavimas buvo numatytas 274 straipsnyje ir apibūdintas kaip svetimo turto užvaldymas arba teisės į turtą įgijimas apgaule. Remiantis minėtu straipsniu, sukčiavimo objektu laikyta visų rūšių nuosavybė, o veikos sudėtis buvo materialinė, todėl visais atvejais buvo būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp padarytos veikos ir atsiradusių padarinių. Subjektyviosios pusės požymiui – kaltei – buvo būdinga tiesioginė tyčia, o subjektu laikytas pakaltinamas asmuo, sulaukęs 16 m. amžiaus.

Įsigaliojus naujajam LR BK, vietoj tradicinės ir lakoniškos turto ir teisės į jį įgijimo apgaule formuluotės, 182 straipsnio konstrukcijoje atsirado sudėtingesnė. Sukčiavimas pradėtas laikyti „savo ar kitų naudai svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas, turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas apgaule“²⁰. Esminis požymių pasikeitimas, pirmiausia, neišvengiamai nulėmė kitokį požiūrį į sukčiavimo objektą ir dalyką²¹: objektu, be nuosavybės, pripažįstamos turtinės teisės ir turtiniai interesai, o dalyku, be svetimo turto ir turtinių teisių, laikomi ir turtinės prievolės išvengimas ar panaikinimas. Be to, nauda, kaip sukčiavimo dalykas, suprantama tiek materialine, tiek nematerialine prasmėmis²².

Naujojo LR BK 182 straipsnyje įtvirtinta sukčiavimo sudėties norma rodo, kad įstatymų leidėjas vadovavosi ne „nusikaltimų nuosavybei, bet turtinių nusikaltimų plačiuoju požiūriu koncepcija, kuri užtikrina ne tik nuosavybės, bet ir visų turtinių santykių apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių, – šios koncepcijos principinė idėja yra ta, kad nusikalstamas

²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Registrų centras, 2016.

²¹ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 331.

²² FEDOSIUKAS, O., Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, T 60(52), 2004, p. 82-95.

turtinės naudos gavimas nebūtinai pažeidžia kito asmens nuosavybės teisę²³. Įstatymų leidėjui naujai reglamentavus ir papildomai išplėtus sukčiavimo sudėties požymius, juos neišvengiamai reikėjo išaiškinti baudžiamosios teisės kontekste. Įsigaliojus naujam LR BK buvo būtina sukurti logišką koncepciją, paaiškinančią, ką reiškia turtinės prievolės išvengimas ar panaikinimas, kaip sukčiavimo sudėties požymiai, nes jų įtraukimas ir reglamentavimas, iš esmės pakeitė šios normos suvokimą baudžiamosios teisės doktrinoje. Formuluojuant turtinių prievolių išvengimo sampratą, taip pat buvo privalu nubrėžti ribą, skiriančią nusikalstamą veiką nuo civilinio delikto²⁴. Pažymėtina ir tai, kad, pagal naują LR BK, už sukčiavimą gali atsakyti ir juridinis asmuo, – tai dar viena aplinkybė, reikalavusi išsamių paaiškinimų doktrininio aspektu.

Būtina pažymėti ir tai, kad, remiantis dabartiniu Lietuvos teisiniu reguliavimu, asmuo už sukčiavimą gali atsakyti ir pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau – ir ATPK)²⁵. ATPK 50 straipsnis numato smulkiojo svetimo turto pagrobimą vagystės, sukčiavimo, pasisavinimo arba iššvaistymo būdu, kai nėra LR BK 178, 182, 183, 184 straipsniuose numatytų sunkinančių aplinkybių. Taigi, kai asmuo sukčiauja, pavagia, pasisavina ar iššvaisto svetimą turtą, jis yra traukiamas pagal ATPK 50 straipsnį, jei svetimo turto vertė neviršija 3 MGL sumos²⁶, o jei svetimo turto vertė viršija nurodytą sumą, – asmens veiksmai kvalifikuojami pagal LR BK atitinkamą straipsnį.

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta šiame skyriuje, matyti, kad naujame LR BK įtvirtinta turtinių nusikaltimų sistema daugeliu aspektų yra paremta tradicinėmis koncepcijomis, tačiau lyginant su 1961 m. LR BK, atsirado nemažai pokyčių. Kriminalizavus naujas neteisėtos turtinės naudos formas, sukčiavimo reglamentavimo pokyčiai atvėrė kelią įvairių turtinių nusikaltimų požymių aiškinimui, atskleidžiant kiekvieno nusikaltimo objekto ir dalyko specifiką bei žalos padarymo saugomoms vertybėms mechanizmą.

---

²³ FEDOSIUKAS, O., Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, Nr. 48, 2003, p. 78.

²⁴ FEDOSIUKAS, O., Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, Nr. 48, 2003, p. 89.

²⁵ Nuo 2017-01-01 įsigalioja Administracinių nusižengimų kodeksas (ANK), pakeisiantis Administracinių teisės pažeidimų kodeksą (ATPK). Naujojo kodekso XIII skyriaus („Administraciniai nusižengimai, susiję su nuosavybe, turtinėmis teisėmis ir turtiniais interesais“) 108 straipsnyje numatyta, kad smulki vagystė, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas laikomas, kai pagrobto, igyto, pasisavinto ar iššvaistyto turto vertė neviršija trijų bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių.

²⁶ Turto pagrobimas laikomas smulkiuoju, jeigu pagrobto turto vertė neviršija trijų minimalių gyvenimo lygių (MGL) dydžio sumos. Be pagrobto turto vertės, taip pat atsižvelgiama į pagrobto daiktų natūralų kiekį (svorį, dydį).

1.3. Sukčiavimo, nusikalstamos veikos, sudėties analizė

1.3.1. Objektas

Nusikalstamos veikos pavojingumą nulemia įvairūs požymiai, tačiau reikšmingiausias veiksnys, nusakantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis (nusikalstama veika) daro žalą ar sukelia pavojų²⁷. Svarbiausias vertybes (valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, žmogaus gyvybę, teises ir laisves, nuosavybę, ekonominę santvarką ir kt.) gina šalies baudžiamasis įstatymas. Tokiu būdu visuomenės saugomos vertybės tampa baudžiamosios teisės apsaugos objektais, kurie vadinami – teisiniais gėriais.

Sukčiavimo objektas apibrėžiamas kaip kiekvieno asmens (fizinio ar juridinio) turinių santykių visuma, kurią sudaro konkretaus asmens turima nuosavybė, turtinė teisė, turtinio pobūdžio prievolės²⁸. Baudžiamosios teisės teorijoje vyrauja ir platesnis sukčiavimo objekto apibūdinimas: tai asmens nuosavybės teisės, turtinės teisės ir turtiniai interesai²⁹. Tokiai sukčiavimo objekto sampratai pritariama ir teismų praktikoje, kurioje nurodoma, kad sukčiavimo objektu laikoma: nuosavybė, turtinė teisė, turtiniai interesai³⁰.

Įstatymų leidėjui priėmus naują LR BK ir išplėtus sukčiavimo sudėties požymius, jau nebetaikomas 1961 m. LR BK nusikalstamų veikų nuosavybei sąvokos apibrėžimas, pagal kurį nusikalstamos veikos nuosavybei buvo laikomos tokios, „kuriomis kėsiniama į savininko ar kito asmens, valdančio turtą pagal įstatymus ar sutartį, teisę valdyti, naudotis ar disponuoti turtu”, nepriklausomai nuo nuosavybės rūšies ar formos³¹. Atsižvelgiant į šį apibrėžimą, matyti, kad, pagal 1961 m. LR BK, objektas buvo visų rūšių ir formų nuosavybė, kuri tapatinama su subjektyviaja nuosavybės teise, t. y. savininko teise valdyti, disponuoti ar naudotis jam priklausančiu turtu.

Nei galiojęs 1961 m. LR BK, nei naujas baudžiamasis įstatymas nepateikia nuosavybės, kaip teisės normos saugomo teisinio gėrio, apibrėžimo, todėl šios sąvokos tenka

²⁷ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Justitia, Vilnius, 2009, p. 222.

²⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 332.

²⁹ FEDOSIUKAS, O., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 375.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 13 d. nutartis Nr. 2K-66/2014.

³¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 333.

ieškoti civilinėje teisėje, nes nuosavybės santykiai, sudarantys valstybės ekonominės sistemos pagrindą, yra vienas iš pagrindinių civilinės teisės reglamentavimo objektų. Apibūdinus nuosavybės santykius civilinės teisės prasme, galima juos nagrinėti kaip nusikalstamos veikos – sukčiavimo – objektą baudžiamosios teisės prasme, kartu nustatant ir turtinių teisių bei turtinių interesų sampratą baudžiamojoje teisėje³².

Aptariant analizuojamai temai reikšmingas civilinės teisės sąvokas, paminėtina, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir LR CK) 4.37 straipsnis numato, jog nuosavybės teisė – „tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti“³³. Nuosavybės teisė civilinės teisės teorijoje nagrinėjama dviem aspektais: objektyviaja ir subjektyviaja prasmėmis. Pirmuoju atveju nuosavybės teisė traktuojama kaip daikto savininko teisė savo nuožiūra valdyti, naudoti nuosavybės teise jam priklausantį daiktą ir juo disponuoti. Subjektyviausias daikto savininko teisės atitinka kitų asmenų pasyvi pareiga susilaikyti nuo veiksmų, galinčių kliudyti savininkui tas teises įgyvendinti. LR CK 1.97 straipsnyje nurodyta, kas laikytina civilinių teisių objektais, t. y. „daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės“³⁴. Nuosavybės teisės objektų yra kur kas mažiau. Tai patvirtina LR CK 4.38 straipsnis, kuriame teigiama, kad „nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas“³⁵.

³² Analizuojant sukčiavimo sudėtį, svarbu atskleisti sąvokos „nuosavybė“ reikšmę. Žodis nuosavybė turi kelias reikšmes: pirmuoju atveju nuosavybė – „kam nors priklausantis turtas“ (t. y. tam tikrą statusą turintis objektas), o antruoju atveju nuosavybė – „priklausymas su teise kam nors valdyti, tvarkyti“ (t. y. tam tikras santykis su objektu)³². Antroji žodžio „nuosavybė“ reikšmė iš esmės atitinka ekonominę sampratą, pagal kurią nuosavybė turi būti suprantama kaip santykis tarp žmonių dėl daiktų, užtikrinantis šių materialių vertybių valdymą, naudojimą ir disponavimą. Taigi, ekonominių nuosavybės santykių objektas yra materialūs daiktai, dėl kurių valdymo, naudojimo ir disponavimo jais susiklosto atitinkami valiniai santykiai tarp žmonių. Tokie santykiai sudaro valstybės ekonominės veiklos garantiją. Ekonominius nuosavybės santykius suregulavus teisės normomis, nuosavybė įgyja specifinio santykio – nuosavybės teisės prasmę. Šio teisinio santykio prasme žodis „nuosavybė“ vartojamas ir baudžiamojoje teisėje. KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 445. BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius, 2008, p. 49–50.

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/MOhEpGVCSsc>>.

³⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/MOhEpGVCSsc>>.

³⁵ Daiktai – tai iš gamtos pasisavinti arba gamybos procesu sukurti materialūs daiktai ir kitas turtas. Įstatymas nekonkretina, ką reikėtų laikyti „kitu turtu“ t. y. kokius materialius ir nematerialius daiktus apima ši įstatymo sąvoka. Todėl atsižvelgiant į tai, kad nuosavybės teisė yra viena iš daiktinių teisių, jos objektas, pirmiausia, yra materialūs daiktai ir tai suteikia „turto“ sąvokai „daikto“ reikšmę. Pavyzdžiui, „kitu turtu“ galėtų būti pinigai (grynieji ar lėšos sąskaitose) arba įvairių rūšių vertybiniai popieriai. Pastarieji civilinėje teisėje laikomi materialiais daiktais, bet kartu vertinami kaip daiktai turtinės teisės prasme. Taip pat „kitu turtu“ būtų galima laikyti ir visų rūšių įmonės (tačiau įmonės šiuo atveju turi būti suprantamos ne kaip nuosavybės teisės subjektai,

Turtinių teisių sritis yra kur kas platesnė ir apima tiek nuosavybės, tiek kitus daiktinius ir prievolinius santykius ir teises, atsirandančias iš intelektinės veiklos rezultatų (LR CK 1.112 straipsnio 1 dalis).

Turtinį interesą, O Fedosiuko nuomone, reikia suprasti kaip asmens siekį (valią) daryti arba priešingai – nedaryti tam tikro poveikio savo turtinei padėčiai³⁶: interesas turėti arba neturėti nuosavybės, turtinių teisių ir prievolių; interesas vienaip arba kitaip didinti ar mažinti arba nekeisti savo turto vertės arba struktūros; interesas viena kita forma turėti turtinių santykių arba jų neturėti ir pan.³⁷ Turtinių teisių nusikaltimų doktrinoje sukčiavimo objektu taip pat yra siūloma laikyti ir teisinius santykius, kylančius iš prievolės, t. y.³⁸ santykius, kurių viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba nuo jo susilaikyti, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad pastarasis įvykdytų savo pareigą³⁹.

Aptariant prievolės, kaip sukčiavimo objekto, sampratą, reikia pažymėti, kad prievolės dalyku gali būti bet koks turtas, taip pat ir tas, kuris bus sukurtas ateityje ir bet kokie teisėti veiksmai – tiek galintys būti įvertinti pinigais, tiek ir neturintys piniginės išraiškos. Prievolė atsiranda iš sudarytų sandorių arba kitokių juridinių faktų, pagal galiojančius įstatymus sukuriančių prievolinius santykius, kurių dalyviai įgyja atitinkamas teises ir pareigas bei už kurių įvykdymą ar neįvykdymą numatyta turtinė atsakomybė. Prievolinė teisė reguliuoja turtinius ir neturtinius santykius, susiklosčiusius tarp teisės subjektų dėl turto perdavimo nuosavybės patikėjimo teise arba laikinam naudojimui, dėl įvairių darbų atlikimo ar paslaugų tiekimo ir pan. Nuosavybės teisė, kaip civilinės teisės institutas, reguliuoja statiškus turtinius santykius, tačiau kai turto savininkas pradeda įgyvendinti savo teisę valdyti, naudoti ir disponuoti nuosavybės teise jam priklausančiu turto, jis sueina į atitinkamus teisinius santykius su kitais teisės subjektais.

Išanalizavus sukčiavimo objektą, galima teigti, kad savo apimtimi jis sutampa su LR BK XXVIII skyriaus rūšiniu nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams objektu. Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje sukčiavimo

---

bet kaip šio teisinio santykio objektai). BUKELIENĖ, D., *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius, 2008, p. 56–57.

³⁶ ANCELIS, P., et. al. *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius, 2016, p. 73.

³⁷ FEDOSIUKAS, O., et. al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 328.

³⁸ BUKELIENĖ, D., *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius, 2008, p. 56–57.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/MOHepGVCSsc>>.

objektas taip pat apibūdintas plačiai: jis apima asmens nuosavybę, turtinę teisę ir turtinius interesus. Vis dėlto pastarųjų sąvokų taikymą praktikoje apsunkina tai, kad įstatymų leidėjas nėra pateikęs tikslių šių sąvokų apibrėžimų – jų reikia ieškoti civilinėje teisėje, vadovautis teisės mokslininkų pozicijomis. Tai suponuoja subjektyvų vertinimą ir gali lemti neteisingą veikos kvalifikavimą.

1.3.1.1. Dalykas

Baudžiamosios teisės teorijoje priimta nusikaltimo dalyku laikyti konkrečius materialaus pasaulio daiktus, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos atsiradimo grėsmė⁴⁰. Iš LR BK 182 straipsnio dispozicijos matyti, kad sukčiavimo dalykas yra svetimas turtas, turtinė teisė ar turtinė prievolė. Visus šiuos nusikalstamos veikos dalykus galima bendrai įvardyti turtine nauda, kurią gauna kaltininkas, apgaulės būdu užvaldydamas svetimą turtą, pažeisdamas turtinę teisę ar prievolinius interesus. Nusikalstamos turtinės naudos turinys šioje normoje neapsiriboja vien tik svetimo turto įgijimu, bet gali pasireikšti ir kaip turtinių teisių įgijimas, turtinių prievolių panaikinimas ar išvengimas, jų apimties sumažėjimas ar jų apimties padidėjimas.

Reikia pažymėti, kad sukčiavimo dalykas yra ne bet koks turtas, o tik svetimas, asmeninės nuosavybės teise nepriklausantis turtas⁴¹. Svarbu ir tai, kad nei kaltininkas, nei trečiasis asmuo, kurio naudai veikė kaltininkas, į nukentėjusiojo turtą neturi jokių objektyvia teise paremtų turtinių teisių ar turtinių teisių reikalavimų⁴². Sukčiavimo baudžiamųjų bylų praktikoje svetimas turtas suprantamas kaip „kaltininkui nuosavybės teise nepriklausantys kilnojamieji ar nekilnojamieji daiktai, taip pat pinigai, vertybiniai popieriai ir pan.“⁴³ Pabrėžtina ir tai, kad sukčiavimo sudėtyje terminas „turtas“ turi būti traktuojamas kaip materialūs daiktai (bet kokie kilnojamieji daiktai, taip pat ir nekilnojamas turtas) ir nematerialūs daiktai (nematerialios akcijos, vertybiniai popieriai, pajai ir kt.)⁴⁴.

⁴⁰ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 166.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 2K-456-699/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 30 d. nutartis Nr. 2K-338/2014.

⁴² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 332–333

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 17 d. nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015.

⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 332–333.

Kitu analizuojamo nusikaltimo dalyku, pagal LR BK 182 straipsnį, laikytina svetima turtinė teisė. Ši teisė – tai „jokiu, objektyviai egzistuojančiu teisiniu pagrindu kaltininkui ar naudą gavusiam trečiajam asmeniui nepriklausanti turtinė teisė, atitinkanti nukentėjusiojo asmens turtinę pareigą ir tokią teisę įgijęs kaltasis asmuo ar turtinę naudą gavęs trečiasis asmuo neturi ir neturėjo į nukentėjusįjį asmenį jokių turtinių teisių ar reikalavimų“⁴⁵. Taigi, turtinė teisė – tai kaltininko sau ar kito asmens naudai neteisėtai įgyta daiktinė ar prievolinė teisė arba teisė, atsirandanti iš intelektinės veiklos rezultatų.

Trečiasis sukčiavimo dalykas – turtinė prievolė, kurios sukčiaudamas asmuo išvengė arba net panaikino, pasireiškia teisėtu pagrindu atsiradusia ir objektyviai egzistavusia turtinio pobūdžio pareiga, kurią kaltininkas ar naudą gavęs kitas asmuo privalėjo įvykdyti nukentėjusiojo asmens naudai.

Analizuojant teismų praktiką, susijusią su sukčiavimo veika, dažnai aptinkamos situacijos, kai sukčiavimo dalyku tampa šeimos nario turtas, priklausantis šeimos nariams bendrosios, dalinės ar jungtinės nuosavybės teise. Tokiais atvejais turi būti laikomasi taisyklės, pagal kurią svetimu nelaikomas turtas, priklausantis asmenims bendrosios, dalinės ar jungtinės nuosavybės teise, kol jis nėra padalytas arba kol bendrosios nuosavybės teisė nėra pasibaigusi kitu būdu. Tačiau kai šeimos narys, kuriam turtas nepriklauso bendrosios, dalinės ar jungtinės nuosavybės teise, tą turtą įgyja panaudodamas apgaulę, – veika turi būti kvalifikuojama kaip sukčiavimas⁴⁶. Tokios pozicijos taip pat laikomasi ir LAT senato 2005 m. birželio 23 d. nutarime Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“⁴⁷. Šis išaiškinimas taikytinas ir nusikalstamai veikai, numatyta LR BK 182 straipsnyje⁴⁸.

Nagrinėjant sukčiavimo dalyką, paminėtini atvejai, susiję su akcinės bendrovės turtu ir jos akcijomis. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad akcinių bendrovių turtas jos akcininkams ar net vieninteliam bendrovės akcininkui yra svetimas⁴⁹. Tik likvidavus ir atsiskaičius su akcinės

---

⁴⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 332–333.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 30 d. nutartis Nr. 2K-461/2006.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 7 d. nutartis Nr. 2K-101/2014.

bendrovės kreditoriais, akcininkai įgyja teisę į bendrą turtą (išskyrus dividendus bei kitas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme nurodytas lėšas).

Apartini ir tokie atvejai, kai daiktų, kurie yra išimti iš civilinės apyvartos ar kurių apyvarta yra ribota (pavyzdžiui, kontrabandinių prekių), įgijimas panaudojant apgaulę kvalifikuotinas pagal LR BK 182 straipsnį, jeigu baudžiamoji atsakomybė už tokių medžiagų (pavyzdžiui, ginklų, narkotinių medžiagų) neteisėtą įgijimą nenustatyta kitų LR BK straipsnių (LR BK 253, 256, 263 ar 296 straipsnis ir kt.). LR CK 4.7 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad ribotai apyvartoje esantys daiktai yra tam tikras savybes turintys daiktai, kurių apyvarta ribojama saugumo, sveikatos apsaugos ar kitų visuomenės poreikių. Tai reiškia, kad tam tikrų daiktų buvimo apyvartoje statusą apibrėžia atitinkami įstatymai ar lydimieji teisės aktai⁵⁰.

Kitas dažnai pasitaikantis atvejis yra, kai dėl apgaulės suklydintas asmuo arba banko elektroninė sistema perveda pinigus į kaltininko sąskaitą. Šiuo atveju paprastai laikoma, kad kaltininkas apgaulė įgijo ne svetimą turtą, bet turtinę teisę⁵¹.

Sukčiavimo dalykas (turtinė nauda) privalo turėti ekonominę vertę⁵² bei objektyviai būti įvertintas pinigais⁵³, todėl teisingas sukčiavimo dalyko vertės nustatymas nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo momentu lemia nusikalstamos veikos mastą. Kriterijus, kuriuo remiantis nustatoma sukčiavimo dalyko vertė (kaip ir kitų turtinių nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų), yra MGL dydžio suma. Baudžiamoji atsakomybė LR BK 182 straipsnio prasme diferencijuojama pagal tai, kokios vertės dalyką kaltininkas gavo kaip turtinę naudą. Koks turtas ar turtinė teisė baudžiamąjoje teisėje laikytinas didelės vertės, o koks – nedidelės, nustatoma pagal LR BK 190 straipsnio 1 dalį (didelės vertės turtas yra, kai jo vertė viršija 250 MGL⁵⁴ dydžio sumą, o nedidelės vertės – kai vertė viršija 3 MGL, bet

---

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 15 d. nutartis Nr. 2K-389/2013.

⁵² ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos*. Vilnius: 2015, p. 166.

⁵³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Baudžiamąjį kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 333.

⁵⁴ Nuo 2008 m. rodiklis, taikomas nusikalstamosioms veikoms ir administraciniams teisės pažeidimams kvalifikuoti bei bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti, yra bazinis bausmių ir nuobaudų dydis (toliau – BBND), kurį tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė (Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. 83-3294). Atsižvelgiant į tai, šiuo metu baudžiamajame įstatyme yra naudojamas MGL, o ne BBND rodiklis.

neviršija 5 MGL⁵⁵ dydžio sumos)⁵⁶. Teismų praktikoje pateikiama pozicija, kad tiek turto, tiek turtinės teisės esminė savybė yra jų ekonominis turinys, išreiškiamas piniginiu ekvivalentu, tačiau tam tikrais atvejais griežtos takoskyros tarp sąvokų „turtas“ ir „turtinė teisė“ nustatyti neįmanoma (pavyzdžiui, nekilnojamasis turtas ir teisė į jį, banko sąskaitoje esantys pinigai ir reikalavimo teisė bankui, vertybinis popierius ir jo turėtojai priklausanti turtinė teisė ir t. t.)⁵⁷. LAT senato 2005 m. birželio 23 d. nutarime Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ siūloma turto vertę nustatyti remiantis daikto rinkos verte veikos padarymo metu, kuri gali būti nustatoma pagal pirkimo – pardavimo sandorio kainą (įskaitant PVM), turto sukūrimo, atkūrimo, įsigijimo išlaidas. Taigi, dalyko vertė yra objektyvi turtinės naudos išraiška piniginiiais vienetais.

Atsižvelgiant į tai, kad sukčiavimo dalykas yra vienas plačiausių kitų turtinių nusikaltimų atžvilgiu, manytina, kad apibendrintai sukčiavimo dalyką apibūdina turtinės naudos sąvoka, atspindinti visus įstatyme įvardijamus kaltininko apgaule siekiamus rezultatus (įskaitant turtinių teisių įgijimą, turtinių prievolių panaikinimą ar išvengimą, jų apimties sumažėjimą ar padidėjimą) ir turinti turtinę vertę. Tačiau skirtingi teismų praktikos pavyzdžiai rodo esant nevienareikšmišką sukčiavimo dalyko įvardijimą bei komplikotą ekonominės vertės nustatymą.

---

⁵⁵ 2014 m. gruodžio 18 d. įstatymu Nr. XII-1481 pakeista LR BK 190 straipsnio 1 dalis. Nustatyta, kad turtas yra nedidelės vertės, kai jo vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 17 d. nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015.

1.3.2. Objektyvioji pusė

Kiekviena veika vienokiu ar kitokiu būdu pasireiškia išorėje, realiame pasaulyje. Baudžiamosios teisės doktrinoje įprasta, kad objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius sudaro: kaltininko pavojinga veika, nusikalstamos veikos padariniai bei priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių padarinių⁵⁸.

LR BK įtvirtinta sukčiavimo sudėtis yra materiali⁵⁹, todėl ši veika, kaip baigta, kvalifikuojama tada, kai atsiranda LR BK 182 straipsnyje numatyti padariniai⁶⁰. Tai reiškia, kad baudžiamajai atsakomybei atsirasti nepakanka padarytos veikos konstatavimo, tačiau privalu nustatyti ir įrodyti padarinius bei priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių.

1.3.2.1 Pavojinga veika

Baudžiamosios teisės prasme žmogaus elgesys nagrinėjamas kaip išorinė jo valios išraiška, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla tik už tokį nusikalstamą elgesį, kuris pasireiškia konkrečia žmogaus veikla, o ne antvisuomeninėmis žmogaus savybėmis, mintimis, įsitikinimais ar ketinimais, kurie, kad ir kokie jie būtų, nebaudžiami tol, kol nėra realizuojami išorinėje žmogaus veikloje⁶¹. Remiantis baudžiamosios teisės teorija, veika – tai žmogaus poelgis, išoriškai pasireiškiantis elgesio aktas⁶², o nusikalstama veika yra laikoma sąmoninga ir valinga, – pavojingas, teisei priešingas žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje⁶³.

Sukčiavimas gali būti padaromas tik veikimu. Analizuojamos nusikalstamos veikos rezultatas yra savo ar kitų naudai apgaule įgytas svetimas turtas ar turtinė teisė, išvengta ar panaikinta turtinė prievolė, – tai neabejotinai suponuoja tam tikrus aktyvius kaltininko veiksmus.

---

⁵⁸ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 26.

⁵⁹ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 332.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁶¹ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą: monografija*. Vilnius, 2011, p. 257–258.

⁶² PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 233.

⁶³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 86.

Pagal šiuo metu galiojančio LR BK 182 straipsnį, sukčiavimo objektyvioji pusė gali pasireikšti keturiomis formomis: turto ar turtinės teisės įgijimu, taip pat turtinės prievolės išvengimu ar turtinės prievolės panaikinimu. LR BK 182 straipsnio dispozicijoje objektyviosios pusės pasireiškimo formos pateiktos kaip alternatyvos, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš nurodytų veikų.

Svetimo turto įgijimas LR BK komentare apibūdinamas kaip „neteisėtas ir neatlygintinas svetimų kilnojamų ar nekilnojamų, taip pat nematerialių daiktų paėmimas ar priėmimas savo ar kitų asmenų žinion, kai kaltininkas ar naudą gavę tretieji asmenys dėl suklaidinimo nukentėjusiojo ir jam nenaudingo disponavimo savo turtu faktiškai gauna daikto valdymą, nuosavybę, naudojimą ar net tik turėjimą (decenciją)⁶⁴. Iš esmės tai yra neteisėtas fiktyvus teisinio santykio sukūrimas, pagal kurį kaltininkas ar tretieji asmenys gauna svetimą turtą ar materialių civilinės apyvartos objektų teikiamą naudą⁶⁵. Savo ruožtu svetimos turtinės teisės įgijimas apibūdinamas kaip „neteisėtas ir neatlygintinas niekinio teisinio santykio sukūrimas, pagal kurį kaltininkas ar tretieji asmenys dėl nenaudingo nukentėjusiajam disponavimo turtu gauna jiems nepriklausančią, bet realizuoti ar disponuoti tinkamą, daiktinę teisę ar prievolinę teisę arba teisę į kitus nukentėjusiojo turtinio pobūdžio veiksmus ar jų rezultatus“⁶⁶. Pasak O. Fedosiuko, turtinės teisės įgijimas apgaulės būdu gali būti suprantamas kaip toks kito asmens valios paveikimas, kad šis dėl suklydimo tam tikra teisine forma patvirtintų juridinį faktą, suteikiantį kaltininkui tokią teisę⁶⁷.

Dar viena sukčiavimo objektyviosios pusės pasireiškimo forma yra prievolės išvengimas apgaule. Bendriausia prasme turtinės prievolės išvengimas yra suprantamas kaip neteisėtas ir neatlygintinas nukentėjusiojo turimos turtinės teisės, atitinkančios kaltininko ar trečiojo asmens turtinę prievolę, nepatenkinimas ar tik dalinis patenkinimas, kai kaltininkas panaudoja apgaulę, siekdamas išvengti būtinumo vykdyti minėtą prievolę ir suklaidintas nukentėjusysis dėl objektyvių priežasčių negali savo teisių ginti civilinėmis teisinėmis priemonėmis arba toks gynimas būtų apsunkintas⁶⁸. O. Fedosiuko manymu, prievolės

---

⁶⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 336–337.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 19 d. nutartis Nr. 2K-474/2013.

⁶⁶ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 336–337.

⁶⁷ FEDOSIUKAS, O., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 376.

⁶⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 336–337.

išvengimas gali būti suprantamas kaip „išvengimas realaus pavojaus būti teisiškai priverstam vykdyti savo pareigą teisės turėtojo atžvilgiu, kai pati pareiga egzistuoja dokumentiškai, tačiau nėra panaikinta⁶⁹. Kitaip tariant, kaltininkas apgaule sudaro tokią situaciją, kai, nepanaikinus reikalavimo teisės, panaikinamas realus turtinės prievolės įvykdymas. Pavyzdžiui, kaltininko turtinės prievolės perrašomos bankrutuojančiai įmonei arba kaltininkas suklaidina kreditorių, kuris jam perleidžia perduoti užstatytą turtą, dėl ko apgaulės būdu prievolė lieka nepadengta, ir pan⁷⁰. Tokiai turtinės prievolės išvengimo sampratai pritaria ir LAT: „Turtinės prievolės išvengimas – tai kaltininko ar kito asmens pareigos, kilusios iš delikto, sandorio ar kito teisėto pagrindo, nevykdymas ar tik dalinis vykdymas panaudojant apgaulę. Išvengti turtinės prievolės reiškia atsisakyti vykdyti ją arba sudaryti tokią padėtį naudojant apgaulę, kad kreditorius prarastų realią galimybę įgyvendinti savo turtinę teisę arba ši galimybė būtų iš esmės suvaržyta, o kaltininkas išvengtų realaus pavojaus būti teisiškai priverstas vykdyti savo pareigą teisės turėtojui“⁷¹. Taigi, prievolės išvengimas apgaulės būdu reiškia: 1) atsisakyti vykdyti turtinę prievolę; 2) naudojant apgaulę sudaryti tokią padėtį, kad kreditorius prarastų realią galimybę įgyvendinti savo turtinę teisę arba ši galimybė būtų esmingai apsunkena, o kaltininkas galėtų išvengti realaus pavojaus būti teisiškai priverstas įvykdyti savo pareigą teisės turėtojo atžvilgiu. Prievolės išvengimo apgaule pavyzdžiu galima laikyti atvejį, kai skolininkas įtikina kreditorių, kad skola būtų perleista trečiajam asmeniui, sąmoningai suklaidindamas kreditorių dėl trečiojo asmens mokumo. Kitas pavyzdys – suklastoto dokumento apie prievolės įvykdymą pateikimas, tuo įtikinant kreditorių, kad jo teisė realizuota, ir jo sulaikymas nuo kreipimosi į teismą⁷².

Sukčiavimas taip pat gali būti padaromas apgaule panaikinant turtinę prievolę. Turtinės prievolės panaikinimas – neteisėtas ir neatlygintinas nukentėjusiojo turtinės teisės, atitinkančios kaltininko ar trečiojo asmens turtinę prievolę, nepatenkinimas, kai dėl kaltininko panaudotos apgaulės dokumentu ar kitokiu būdu patvirtinamas faktas, kad kaltininkas ar trečiasis asmuo neskolingas iš viso arba kad jo turtinė prievolė yra mažesnė

---

⁶⁹ FEDOSIUKAS, O., et. al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 377.

⁷⁰ GIRDENIS, T., et. al. *Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 235.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁷² FEDOSIUKAS, O., et. al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 377.

dydžio⁷³. Teismų praktikoje turtinės prievolės panaikinimas įvardijamas kaip nukentėjusiojo turtinės teisės, atitinkančios kaltininko ar trečiojo asmens turtinę prievolę, netekimas remiantis fiktyviu juridiniu faktu (pavyzdžiui, fiktyviais atskaitos ir įskaitos būdais likviduojamas ar sumažinamas į biudžetą mokėtinas PVM)⁷⁴.

Svarbus aspektas, analizuojant sukčiavimo objektyviąją pusę, yra neatlygintinumo pasireiškimas veikoje. Veikos neatlygintinumas esant svetimo turto ar svetimos turtinės teisės įgijimui pasireiškia tuo, jog sukklaidintas nukentėjusysis, perleidęs turtą ar turtinę teisę arba įsipareigojęs įvykdyti turtinę prievolę, už tai negauna jokio ekonominio turto, paslaugų ar kitų vertybių ir dėl to patiria nuostolių, o kaltininkas, pasinaudojęs apgaule, įgyja svetimą turtą ar turtinę teisę. Turtinės prievolės išvengimo ar panaikinimo atveju neatlygintinumas pasireiškia analogiškai: sukklaidintas asmuo negali patenkinti ar realizuoti savo turimų turtinių reikalavimų į kaltininką, kurio naudai veikė kaltininkas, ir dėl to negauna jokio ekonominio turto, o kaltininkas, praturtėja apgaulės būdu.⁷⁵ Taigi, veikos neatlygintinumas sukčiavimo atveju visada sąlygoja neteisėtą turtinę naudą kaltininkui ar kitam asmeniui.

Kai asmuo kelis kartus padaro veikas, numatytas LR BK 182 straipsnyje, kaltininko veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip keli nusikaltimai arba viena tęstinė nusikalstama veika. Pastarąja gali būti laikoma tuo atveju, kai yra vieningas sumanymas t. y. kaltininkas apgaulę naudoja prieš tą patį asmenį ir turtą ar turtinę teisę įgijo iš to paties nukentėjusiojo, šios veikos buvo daromos panašiu būdu, aplinkybėmis, esant nedideliame laiko skirtumui⁷⁶. Analizuojant teismų praktiką, matyti, kad sukčiavimo bylose⁷⁷, atribojant tęstinę veiką nuo pavienės nusikalstamos veikos, vienu iš svarbių kriterijų pripažįstamas šios veikos dalyko aspektas. LAT yra išaiškinęs, kad nepaisant to, jog padarytos veikos turi pasikartojančių savybių, yra ir esminių kiekvienai jų būdingų skirtumų, todėl jos gali būti įvertintos kaip atskiros nusikalstamos veikos⁷⁸.

---

⁷³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 336-337.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁷⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 336-337.

⁷⁶ GIRDENIS, T., et al. *Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 250.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis Nr. 2K-481/2010.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 13 d. nutartis Nr. 2K-111/2007.

Baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka bent vienos iš LR BK 182 straipsnio dispozicijoje nurodytų alternatyvių veikų padarymo: savo ar kitų naudai panaudojant apgaulę svetimo turto ar turtinės teisės įgijimo, turtinės prievolės išvengimo ar panaikinimo, – taip pasireiškia sukčiavimo objektyvioji pusė. Būtinuoju sukčiavimo objektyviosios pusės požymiu yra laikoma apgaulė, todėl šiame darbe jai skiriamas ypatingas dėmesys.

1.3.2.2. Apgaulė kaip turtinės naudos gavimo būdas

Įstatymų leidėjas nustatė, kad būtinasis sukčiavimo objektyviosios pusės požymis yra nusikaltimo padarymo būdas – apgaulė. Kvalifikuojant asmens veiką pagal LR BK 182 straipsnį, apgaulė turi būti nustatoma visais atvejais. Teismų praktikoje akcentuojama, kad baudžiamajai apgaulėi konstatuoti būtini trys požymiai: 1) objektyvios tiesos iškraipymas; 2) tikslas – suklaidinti nukentėjusįjį (lemti nukentėjusiojo klaidą); 3) tyčia – kaltininko suvokimas, kad jis sąmoningai pateikia objektyvios tikrovės neatitinkančią informaciją⁷⁹. Analizuojamos magistro darbo temos aspektu svarbu aptarti ir apgaulės rūšis bei formas.

Pirmiausia paaiškintina termino „apgaulė“ bendrinė reikšmė. Plačiaja prasme apgaulė apibrėžiama kaip asmens veiksmai, elgesys ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima apgauti, suklaidinti. Veiksmažodis „apgauti“ reiškia suklaidinti, o „apgaulus“ įvardijamas kaip neteisingas⁸⁰.

Baudžiamosios teisės prasme apgaulė paprastai yra suprantama kaip sąmoningas kito asmens suklaidinimas, pranešant melagingas žinias (aktyvioji apgaulė) arba nutylint tikruosius faktus (pasyvioji apgaulė), kai apie juos buvo būtina pranešti. Taigi, dėl kaltininko objektyviosios tiesos iškraipymo nukentėjusiojo sąmonėje susiformuoja klaidingas objektyviai egzistuojančių arba egzistavusių faktų įsivaizdavimas ir tai suklydusį nukentėjusįjį paskatina nenaudingai disponuoti savo turtu t. y. perduoti turtą, perleisti turtinę teisę, atsisakyti realizuoti savo turtinę teisę ar prisiimti turtinius įsipareigojimus ir pan.⁸¹ Baudžiamųjų bylų praktikoje apgaulė traktuojama kaip „turto savininko, teisėto valdytojo, asmens, kurio žinioje yra turtas, ar asmens, turinčio teisę priimti privalomus vykdyti sprendimus, suklaidinimas dėl kaltininko asmenybės, turtinės padėties, turimos, tariamos

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 22 d. nutartis Nr. 2K-50/2013.

⁸⁰ KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, p. 21.

⁸¹ FEDOSIUKAS, O., et. al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 378.

teisės į turtą, taip pat dėl teisės disponuoti turtu ar jo ketinimų, ir tokiu būdu „privertimas“ jį perduoti turtą kaltininko ar trečiųjų asmenų nuosavybei ar laikinam valdymui arba konstatuoti tokią teisę⁸². Apgaulė gali pasireikšti asmenų suklaudinimu pateikiant suklastotus dokumentus, pranešant neteisingus duomenis, pakeičiant daiktų savybes ir pan. Asmuo gali būti suklaudinamas dėl bet kokių aplinkybių ar faktų, susijusių su turto, turtinės teisės perleidimu kaltininkui arba su jo turtinės prievolės išvengimu ar jos panaikinimu (dėl turto vertės, jo savybių, kaltininko asmenybės, jo įgaliojimų ar ketinimų ir pan.)⁸³.

Kitas būtinas požymis konstatuojant apgaulę yra tikslas suklaidinti turto savininką, valdytoją ar asmenį, kurio žinioje yra turtas. Pastarieji dėl suklydimo savanoriškai patys perleidžia turtą ar turtinę teisę kaltininkui, manydami, kad šis turi teisę jį gauti, arba panaikina jo turtinę prievolę. Pateikimas tikrovės neatitinkančių duomenų be tikslo suklaidinti vidutinių gabumų asmeniui arba pateikimas duomenų, kurie objektyviai negali suklaidinti vidutinių gabumų asmens, yra tik melas, nesudarantis apgaulės požymio⁸⁴.

Apgaulė sukčiavime gali būti dvejopo pobūdžio: aktyvioji arba pasyvioji. Aktyvioji apgaulė yra tada, kai kaltininkas aktyviais veiksmais pateikia nukentėjusiajam objektyvią, tikrovės neatitinkančią informaciją ir taip jį suklaidina. Savo ruožtu pasyvioji apgaulė yra tuomet, kai kaltininkas, pasinaudodamas nukentėjusiojo tam tikrų esminių aplinkybių nežinojimu ar netinkamu jų supratimu, iš tikrųjų objektyviai egzistuojančius faktus nutyli ir taip klaidina nukentėjusį, nors apie šiuos faktus kaltininkas turėjo teisinę pareigą pranešti⁸⁵.

Svarbus aspektas, pagrindžiantis apgaulės, kaip būtinojo sukčiavimo objektyviosios pusės požymio, reikšmę, yra esminis jos pobūdis. Aplinkybės ar faktai, dėl kurių asmuo suklaudinamas, gali būti susiję su turto, turtinės teisės perleidimu kaltininkui, arba kaltininko turtinės prievolės įvykdymu, tačiau kaltininko apgaulė turi būti esminė, t. y. turi turėti lemiamą įtaką asmens apsisprendimui minėtiems veiksams atlikti ar pripažinti kaltininko turtinių prievolių įvykdymą⁸⁶. Tai, kad apgaulė turi padaryti esminę įtaką nukentėjusiajam ar kitam asmeniui apsispręsti dėl tam tikrų veiksmų atlikimo, aiškiai pabrėžia ir LAT,

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 21 d. nutartis Nr. 2K-263-696/2016.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁸⁴ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 334.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis Nr. 2K-526/2013.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 14 d. nutartis Nr. 2K-237-303/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-387/2009, 2K-538/2010, 2K-7-255/2012, 2K-161/2013, 2K-179/2013, 2K-55/2014, 2K-84/2014.

konstatavęs, kad, kvalifikuojant veiką pagal LR BK 182 straipsnį, taikomas apgaulės esmingumo reikalavimas. Jei svetimas turtas ar turtinė teisė įgyjama arba kaltininko turtinė prievolė panaikinama neteisėtai, tačiau apgaulė nepadaro esminės įtakos nukentėjusiajam ar kitam asmeniui apsispręsti dėl šių veiksmų atlikimo, apgaulė nedaro veikos sukčiavimu⁸⁷. Taigi, jei suklaidinimas neturėjo lemiamos įtakos asmens apsisprendimui, tokia apgaulė veikos nedaro sukčiavimo nusikaltimu. Šiuo atveju asmens pažeistos teisės turi būti ginamos civiline tvarka.

Apgaulė sukčiavimo atveju naudojama kaip asmens turto užvaldymo ar kitos turtinės teisės naudos įgijimo būdas, todėl naudojant apgaulę, turto savininkas ar valdytojas gali būti suklaidintas ir dėl kaltininko ketinimų, – tai gali būti įvykdoma įvairiais būdais, tačiau jų visų esmė yra ap sunkinti asmens, užvaldžiusio turtą, nustatymą arba pažeistos teisės atkūrimą padaryti problemišku. Teismų praktikoje yra žinomi atvejai, kai apgautas asmuo ir nukentėjusysis nesutampa. Tokiu atveju kaltininkas apgaulės būdu siekia suklaidinti ne tik turto savininką, valdytoją ar asmenį, kurio žinioje yra turtas, bet ir tą asmenį, kuris turi teisę spręsti teisinį ginčą ir priimti privalomai vykdytiną sprendimą ar kitokius teisinius sprendimus dėl nukentėjusio asmens turto (pavyzdžiui, teisėją, antstolį, notarą), o pastarasis priima sprendimą dėl nukentėjusiojo turto, turtinės teisės perleidimo kaltininkui ar kaltininko turtinės prievolės panaikinimo⁸⁸.

Teismų praktikoje susiduriama su daugybe sukčiavimo formų: motinystės (tėvystės) pašalpų įgijimu apgaulė, telefoniniu sukčiavimu, pinigų išviliojimu, apsimetant asmeniu, galinčiu padėti nukentėjusiajam išspręsti jo problemą (pavyzdžiui, nutraukti baudžiamąją bylą, gauti vizą į užsienį, surasti darbą ir pan.), svetimo nekilnojamojo turto pardavimu arba įkeitimu, fiktyvių įmonių steigimu ir prekių pirkimu konsignacijos pagrindu, po to nesumokant už jas, pridėtinės vertės mokesčio neteisėtu susigrąžinimu ar išvengimu ir pan. LAT akcentuoja vieną iš apgaulės formų – piktnaudžiavimą pasitikėjimu. Pastarasis suprantamas kaip kaltininko siekis išvengti atsiskaitymų ar kitų mokėjimų, pasinaudojant pasitikėjimu pagrįstais santykiais, susiklosčiusiais tarp jo ir nukentėjusiojo ar jo įgaliotų asmenų. Būtina pažymėti, kad piktnaudžiavimas pasitikėjimu nėra savarankiškas sukčiavimo požymis, o tik viena iš apgaulės formų, naudojamų siekiant įgyti turtą⁸⁹.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁸⁸ GIRDENIS, T., *et. al. Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 242.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-202-696/2016.

Baudžiamosios teisės literatūroje ši apgaulės forma paprastai aiškinama kaip nukentėjusiojo pasitikėjimo pasinaudojimas piktam, kaip pažadai, įtikinėjimas, sutarčių sudarymas be tikslo jas įvykdyti⁹⁰.

Nagrinėjant teismų praktiką matyti, kad dažniausiai apgaulė piktnaudžiaujant pasitikėjimu pasireiškia kaltininko pateikimu apie save tikrovės neatitinkančios informacijos, pavyzdžiui, kad jis užsiima tam tikrų paslaugų teikimu (įdarbinimu užsienyje ar pan.) arba verčiasi atitinkamu verslu, siūlydamas partnerystę ar prašydamas paskolos verslui plėtoti ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas piktnaudžiaujant pasitikėjimu ne visada laikomas sukčiavimu. Paprastai sukčiavimu nelaikytini tokie atvejai, kai asmuo elgiasi itin nerūpestingai, aplaidžiai, pavyzdžiui, savo turtą perleidžia kaltininkui, naiviai pasikliaudamas jo geranoriškumu, nors tam nėra pagrindo ar net logiško paaiškinimo⁹¹.

Piktnaudžiavimas pasitikėjimu gali pasireikšti ir tuo, kad, šalims žodžiu susitarus dėl vienokių sutarties sąlygų, viena iš šalių, vykdydama sutarties sąlygas, šio žodinio susitarimo nesilaiko. Visgi tai dar savaime nereiškia, kad veiksmai, pažeidžiantys sutartyje numatytas sąlygas, bus laikomi sukčiavimu LR BK 182 straipsnio prasme. Sutartyje numatytų sąlygų pažeidimas gali būti pripažintas sukčiavimu, jeigu apgaulė įtraukiant kitą šalį į tą sandorį buvo esminė ir šalies pažeistų teisių atkūrimas civilinėmis teisinėmis priemonėmis buvo esmingai apsunkintas ar apskritai tapo neįmanomas. Dėl to iškilęs ginčas gali būti sprendžiamas civilinio proceso tvarka⁹².

Svarbu pažymėti, kad apgaulės sampratos traktavimas priklauso ir nuo LR BK 182 straipsnyje numatytų sukčiavimo veikų pobūdžio. Apgaulė išvengiant turtinės prievolės nėra tapati apgaulei įgyjant turtą, turtinę teisę ar panaikinant turtinę prievolę. Skirtumą lemia tai, kad apgaulė išvengiant prievolės naudojama ne įtraukiant nukentėjusįjį į jam nenaudingą sandorį ir nesiekiant, kad koks nors kitas suklaidintas asmuo patvirtintų kaltininkui reikalingą juridinį faktą, bet siekiant išvengti situacijos, sudarančios prielaidas būti priverstam vykdyti prievolę. Tai pasiekama sukuriant fiktyvią teisinę padėtį, dėl kurios

---

⁹⁰ FEDOSIUKAS, O., *et. al. Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 379.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁹² GIRDENIS, T., *et. al. Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 242.

civilinės teisinės priemonės skolininkui nebetampa pavojingos. Vienas tokių būdų yra sąmoningas tapimas beturčiu siekiant išvengti reikalavimo nukreipimo⁹³.

Šio magistro darbo tema reikalauja paminėti atvejus, laikytinus sukčiavimu, kai asmuo, įsteigia įmonę, priiminėjančią iš fizinių ar juridinių asmenų pinigus, įsipareigojusią mokėti palūkanas, parduoti prekes (paslaugas), arba supirkinėjusią produkciją, už ją atsiskaitančią, tačiau nevykdžiusią ūkinės komercinės veiklos arba vykdžiusią šią veiklą būnant iš esmės nemokiai ir taip nuslėpusią nuo klientų ir (ar) su jais atsiskaitinėjusių kitų klientų lėšas (t. y. veikusią „finansinės piramidės“ pagrindu). Šiuo atveju pripažįstama, kad tokia įmonė buvo panaudota kaip priemonė apgaulės būdu įgyti turtą, todėl kaltininko veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas. Teismų praktikoje tokie veiksmai kaip piniginių indėlių priėmimas iš fizinių ar juridinių asmenų žadant finansiškai nepagrįstus palūkanų procentus, priimtų indėlių nuslėpimas nuo bendrovės buhalterinės apskaitos, manipuliavimas nesąžininga, tikrovės neatitinkančia reklama siekiant mokios, pelningos įmonės įvaizdžio sudarymo, pažadai panaudoti pinigus nevykdomoje bendrovės ūkinėje veikloje vertintini kaip sukčiavimas (nustačius kitus būtinus šios nusikalstamos veikos sudėties požymius)⁹⁴.

Teismų praktikoje galima aptikti ir kitų apgaulės pasireiškimo atvejų. Negrynąjų pinigų įgijimas suklaidinus elektroninę banko sistemą dėl finansinę operaciją atliekančio asmens tapatybės taip pat bus laikomas sukčiavimu panaudojus apgaulę. Paminėtini ir tokie atvejai, kai elektroninėje bankininkystėje prieš teisėto sąskaitos valdytojo valią asmuo, neturintis teisės atlikti operacijų su sąskaitoje esančiais pinigais, pasinaudoja kodu, suteikiančiu teisę prieiti prie sąskaitos, ir nurodo išmokėti pinigus. Šiuo atveju, asmuo, prisistatydamas turinčiu teisę atlikti operacijas su sąskaitoje esančiais pinigais ir taip suklaidindamas banką, taipogi atlieka veiką, kvalifikuotiną kaip sukčiavimas (nustačius kitus būtinus šio nusikaltimo sudėties požymius)⁹⁵.

Apgaulė gali pasireikšti išvengiant pridėtinės vertės mokesčio (toliau – ir PVM), pelno mokesčio ar panaikinant prievolę juos mokėti. Fiziškai tai matoma iš suklastotos PVM deklaracijos ar kitų dokumentų, pateiktų mokesčių inspekcijai. Galimas ir toks pastarosios

---

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-375/2012.

suklaidinimas, kai siekiama įgyti valstybės biudžeto lėšas ar panaikinti turtinę prievolę valstybės biudžetui tarpusavio užskaitų būdu arba jos išvengti ateityje⁹⁶. Apgaulė PVM sukčiavimo byloje įprastai pasireiškia PVM mokėtojo santykiu su mokesčių inspekcija, pateikiant šiai suklastotas PVM deklaracijas, o kartais ir kitus dokumentus. Melagingu duomenų pateikimas mokesčių inspekcijai dažniausiai yra susijęs su apgaulinga buhalterine apskaita: apskaitos dokumente (paprastai PVM sąskaitoje faktūroje) fiksuojama melaginga informacija apie sandorį; išrašoma PVM sąskaita faktūra dėl sandorio, kurio iš viso nebuvo; sumažinama arba padidinama realiai įvykusio sandorio kaina ir sumokėto PVM suma. Užregistravus šį suklastotą dokumentą įmonės apskaitoje, vėliau jo pagrindu daromi atitinkami įrašai PVM deklaracijoje, kuri dėl to taip pat tampa suklastota. Pastebėtina, kad jeigu įmonė buvo įsteigta sukčiavimo veikoms nuslėpti (pavyzdžiui, apgaule pasisavinti PVM), kaltininko veika kvalifikuojama pagal nusikalstamų veikų, numatytų LR BK 182 straipsnyje ir 203 straipsnio 2 dalyje, sutaptį.

Apibendrinus tai, kas pasakyta, galima išskirti, kad apgaulė sukčiaujant naudojama turint tikslą suklaidinti nukentėjusįjį, siekiant gauti turtinę naudą. Apgaule asmuo gali būti suklaidinamas dėl bet kokių aplinkybių ar faktų, susijusių su turtine nauda, tačiau kaltininko panaudota apgaulė turi būti esminė, turėti lemiamą įtaką asmens apsisprendimui minėtiems veiksmams atlikti. Vertinant apgaulę, kaip turtinės naudos gavimo būdą, jos samprata neturėtų būti traktuojama kaip statiška ir nekintanti. Sudėtingėjant civilinei apyvartai, keičiasi ir apgaulės samprata. Be to, nuolat atsiranda naujų apgaulės formų, komplikuojančių sukčiavimo identifikavimą.

---

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 2K-7-398/2013.

1.3.2.3. Padariniai ir priežastinis ryšys

Baudžiamosios teisės teorijoje nurodoma, kad nusikalstami padariniai – asmens veika (veikimu ar neveikimu) sukelti baudžiamajame įstatyme numatyti pokyčiai išoriniame pasaulyje, priklausantys nusikaltimo sudėties objektyviesiems požymiams, sukelti žalą arba žalos atsiradimo grėsmę saugomiems gėriams⁹⁷. Nusikalstamų veikų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams atveju, padariniai yra turtinė žala. Nagrinėjant nusikalstamų veikų padarinius, būtina išanalizuoti veikos priežastinį ryšį – santykį tarp reiškinių, kuriam esant vienas ar keli sąveikaujantys reiškiniai sukelia kito reiškinio atsiradimą. Nenustačius priežastinio ryšio, nebus įvertinti ir veikos padariniai⁹⁸.

Sukčiavimo padariniai nusikalstamos veikos sudėtyje apibrėžiami tokiais pat požymiais kaip ir veika, t. y. „įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės arba ją panaikino“. Taigi, šie požymiai reiškia faktinį turtinės žalos atsiradimą nukentėjusiajam⁹⁹. Kaip baigta, veika kvalifikuojama tada, kai atsiranda LR BK 182 straipsnyje numatyti padariniai: nukentėjusiojo turto, turtinių teisių ar reikalavimo teisių praradimas (jų apimties sumažėjimas), arba skolų ar prievolių, kuriomis suvaržomas nukentėjusiojo turtas, atsiradimas ar jų padaugėjimas (pavyzdžiui, apgaulės būdu sudaromos laidavimo, hipotekos, įkeitimo ir pan. sutartys)¹⁰⁰. Šiuo atveju nusikalstami sukčiavimo padariniai turi būti suprantami kaip nukentėjusiojo turto aktyvo sumažėjimas¹⁰¹ ar turto pasyvo padidėjimas¹⁰² (turtinė žala juridinės turto sampratos prasme) arba nukentėjusiojo turto aktyvo ir pasyvo, kaip abstrakčios, pinigais įkainojamų gėrių visumos, piniginės vertės sumažėjimas¹⁰³.

LAT praktikoje pažymima, jog sukčiavimas įgyjant turtinę teisę laikomas baigtu, kai apgaule įtvirtinamas juridinis faktas, suteikiantis kaltininkui turtinę teisę nepriklausomai nuo

⁹⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 177.

⁹⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 180.

⁹⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 338.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

¹⁰¹ Turto aktyvo sumažėjimas – kai netenkama nuosavybės teise ar kitu teisiniu pagrindu valdomų kilnojamų ar nekilnojamų daiktų, įvairių daiktinių teisių (pvz., hipoteka), taip pat turtinių teisių praradimas.

¹⁰² Turto pasyvo padidėjimas – kai padidėja jo valdomų, tačiau daiktinės teisės pagrindu kitiems priklausančių daiktų visuma arba padidėja prievolių, kurias nukentėjęs privalės įvykdyti, visuma.

¹⁰³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 338.

to, ar šis ją įgyvendino¹⁰⁴. Galima situacija, kai asmuo apgaule įgyja svetimą turta, tačiau žalos šio turto savininkui (valdytojui) nepadaro, nes panaudoja šį turta jo paties interesais. Tokiu atveju, nenustačius vieno iš būtinų sukčiavimo objektyviųjų požymių – turto praradimo (žalos), nėra ir sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties¹⁰⁵.

Sukčiavimo objektyvūs požymiai visada reikalauja priežastinio ryšio tarp veikos ir atsiradusių padarinių nustatymo. Nustatant tiesioginį priežastinį ryšį, būtina išsiaiškinti, ar veika buvo nukentėjusiojo asmens turto aktyvo sumažėjimo ar turto pasyvo padidėjimo arba ekonominio pobūdžio turtinės žalos¹⁰⁶ tiesioginė ir pagrindinė priežastis. Pažymėtina, kad kaltininkui turi būti inkriminuojama dėl sukčiavimo padaryta tiesioginė turtinė žala ir negautos pajamos (jos turi reikšmės sprendžiant žalos atlyginimo klausimus)¹⁰⁷.

Kvalifikuojant veiką pagal LR BK 182 straipsnio konkrečią dalį bei nustatant, ar tai baudžiamasis nusižengimas, ar nusikaltimas, reikia konstatuoti turto vertę: antroje ir trečioje sukčiavimo straipsnio dalyse numatyta atsakomybė už didelės ir nedidelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės įgijimą, turtinės prievolės panaikinimą ar jos išvengimą apgaule. Šiuo aspektu, padarinių, materialinės žalos ir priežastinio ryšio konstatavimas yra būtinas.

Taigi, sukčiavimo sudėtis yra materiali, todėl visada kvalifikuojant kaltininko veiką pagal LR BK 182 straipsnį būtina išnagrinėti atsiradusius padarinius ir priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių. Padariniai sukčiavime pasireiškia kaip turtinė žala, atsiradusi asmeniui dėl turto ar turtinės teisės praradimo, turtinės prievolės panaikinimo ar jos išvengimo, o turto vertė yra lygi prarasto turto ar turtinės teisės vertei arba panaikintai ar išvengtai turtinės prievolės vertei.

---

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 9 d. nutartis Nr. 2K-325-648/2015.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 12 d. nutartis Nr. 2K-345/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-84/2012, 2K-P-78/2012.

¹⁰⁶ Ekonominė turtinė žala – tai nukentėjusiojo daiktų ar turtinių teisių piniginės vertės sumažėjimas arba turtinių prievolių vertės piniginės išraiškos padidėjimas.

¹⁰⁷ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 338–339.

1.3.3. Subjektas

Veika negalima be ją padarančio asmens, todėl baudžiamosios teisės teorijoje vienu iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių yra subjektas. Pastarasis apibūdinamas kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, ir, remiantis įstatymu, galintis būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn¹⁰⁸. Baudžiamosios atsakomybės subjektu gali būti fizinis asmuo, o už kai kurias nusikalstamas veikas atsako ir juridinis asmuo. Fizinį asmenį, kaip nusikalstamos veikos subjektą, apibūdina du požymiai: asmens amžius ir pakaltinamumas.

Vienas iš pagrindinių subjekto požymių yra kaltininko amžius. Paprastai šis požymis nėra aprašomas LR BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijoje, todėl jis įtvirtintas bendrojoje LR BK dalyje, 13 straipsnyje, išskiriančiame dvi amžiaus ribas. Pagal šį straipsnį, sukčiavimo subjektu laikomas asmuo, kuriam iki nusikaltimo padarymo buvo suėję 16 metų. Baudžiamosios teisės moksle esama pozicijų, kuriomis subjekto amžius bei kiti jo specialieji požymiai priskiriami prie objektyviųjų, o ne subjektyviųjų požymių¹⁰⁹. Darbo autoriaus manymu, subjektas priskirtinas prie subjektyviųjų požymių, nes kvalifikuojant veiką, jis turėtų būti siejamas ne tik su formaliu, LR BK įtvirtintu, atsakomybės amžiumi, bet ir su jo fiziniu bei psichiniu išsivystymu, nulemiančiu jo sugebėjimą vertinti savo elgesį veikos padarymo metu.

Kitas subjekto požymis – pakaltinamumas. Pastaroji sąvoka LR BK nėra pateikta, tačiau ji atskleidžiama remiantis nepakaltinamumo sąvoka, įtvirtinta LR BK 17 straipsnyje, pagal kurią asmuo yra nepakaltinamas, jei darydamas nusikalstamą veiką dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo ar valdyti veiksmų. Todėl pakaltinamu asmeniu laikomas tas, kuris, darydamas nusikalstamą veiką, suvokė savo veiksmų pavojingumą ir juos galėjo valdyti.

Požiūris į baudžiamosios atsakomybės bei nusikalstamos veikos subjektą pasikeitė įsigaliojus naujam LR BK kodeksui, numatančiam, kad baudžiamoji atsakomybė už tam tikras veikas galima ir juridiniam asmeniui¹¹⁰, kai tai tiesiogiai numato įstatymas. Nepaisant to, privalu nustatyti ir tam tikras sąlygas: 1) fizinio asmens nusikalstamos veikos padarymo faktą; 2) tai, kad fizinis asmuo nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens naudai ar interesams, veikdamas individualiai ar juridinio asmens vardu; 3) fizinis asmuo eina tam

¹⁰⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 195.

¹⁰⁹ PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 181.

¹¹⁰ LIGEIKAITĖ, I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. *Jurisprudencija*, T. 45 (37), 2003, p. 48-58.

tikras vadovaujančias pareigas ir turi teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti įmonės vardu sprendimus, kontroliuoti juridinio asmens veiklą¹¹¹. Remiantis G. Švedo pozicija, nustatinėjant juridinio asmens kaltę, svarbu konstatuoti ryšį tarp fizinio asmens padarytos veikos ir juridinio asmens veiklos strategijos bei asmenų, atsakingų už juridinio asmens strategijos formavimą, žinojimą apie nepageidaujamą elgesį, jo skatinimą ar toleravimą¹¹². LR BK 182 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta juridinio asmens atsakomybė už veikas, numatytas šio straipsnio 1 bei 2 dalyse.

Taigi, už sukčiavimą baudžiamojon atsakomybėn, pagal LR BK 182 straipsnį, gali būti patrauktas tik pakaltinamas asmuo, kai nusikalstamos veikos padarymo metu jam buvo suėję 16 metų, taip pat už šią veiką gali atsakyti ir juridinis asmuo. Apibūdinant sukčiavimo subjektą, nepakanka tik konstatuoti du analizuotus požymius, – svarbu kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti kitus subjektą nusakančius aspektus: fizinį, psichinį išsivystymą, brandą, daromos veikos suvokimą ir kitas aplinkybes.

1.3.4. Subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikalstamos veikos pusė – tai požymių, apibūdinančių visuomenei pavojingą veiką ir dėl jos atlikimo kilusių nusikalstamus padarinius, visuma. Šios pusės požymiais laikytini: kaltė, nusikalstamos veikos padarymo motyvas bei tikslas. Kiekvieno iš jų baudžiamoji teisinė reikšmė yra skirtinga, todėl tik subjektyviųjų požymių visuma parodo asmens sąmonės ir jo valios ryšį su pavojinga veika ir kylančiais padariniais, taip pat atspindi asmens viduje vykstančius psichinius procesus darant pavojingą veiką¹¹³.

Kaltė yra vienas iš būtinųjų visų nusikalstamų veikų požymių, todėl jo nenustačius, negalima ir baudžiamoji atsakomybė. Baudžiamosios teisės doktrinoje kaltė yra suprantama kaip asmens vidinis santykis su daroma pavojinga veika (veikimu ar neveikimu) ir padariniais¹¹⁴, o tikslas ir motyvas yra kaip papildomi požymiai. Dėl pastarosios priežasties jie nėra būdingi visoms nusikalstamoms veikoms ir veikų kvalifikavimui reikšmės turi tik

---

¹¹¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis* (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 123.

¹¹² ALIUKONIENĖ, R., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 106.

¹¹³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas 2003, p. 200.

¹¹⁴ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Justitia: Vilnius, 2009, p. 352.

tais atvejais, kai tai nurodyta nusikalstamų veikų sudėtyse. Nagrinėjamos temos atveju, sukčiavimo sudėtyje nėra numatyta, kad tikslas ir motyvas yra būtinieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai, todėl kvalifikuojant šią veiką, į juos nėra atsižvelgiama ir šiame poskyryje plačiau bus nagrinėjamas sukčiavimo sudėties požymis – kaltė. Visgi paminėtina, kad teisinėje literatūroje dažniausiai minimi savanaudiški kaltininko tikslai ir motyvai – kaltininkas siekia pasipelnyti ar praturtėti iš kito asmens¹¹⁵.

Nusikalstamos veikos sudėtis turi dvi kaltės formas: veika gali būti padaroma tyčia arba dėl neatsargumo¹¹⁶. Pirmuoju atveju asmuo suvokia jos pavojingumą, numato pavojingus šios veikos padarinius ir tų padarinių siekia arba sąmoningai leidžia jiems kilti. Tyčios rūšys ir jų turinys yra numatyti LR BK, todėl pirmiausia tyčios turinys priklausys nuo to, kokia nusikalstama veika buvo padaryta – ar formali, ar material¹¹⁷. Nusikalstama veika padaroma neatsargiai, jei asmuo supranta, kad jo daroma veika gali sukelti pavojingus padarinius, bet tikisi jų lengvabūdiškai išvengti¹¹⁸. Pagal LR BK 16 straipsnį, už neatsargų nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą asmuo atsako tik jei tai numatyta specialiojoje dalyje. Tokia asmens atsakomybė už sukčiavimą nėra numatyta. Taigi, sukčiavimas gali būti padaromas tik veikiant tiesiogine tyčia¹¹⁹.

Tyčia sukčiavimo atveju pasireiškia tuo, kad asmuo suvokia turtinės naudos sau ar kitam asmeniui gavimo panaudojant apgaulę pavojingą pobūdį ir, panaudodamas apgaulę, nori tokią turtinę naudą gauti¹²⁰. LAT, aiškindamas LR BK 182 straipsnio taikymą, pažymi, kad būtina nustatyti kaltės turinį, t. y. kad kaltininkas suprato naudojamos apgaulės, gaunamos naudos ir daromos žalos pobūdį, šiuos padarinius numatė ir jų norėjo¹²¹. Kitaip

¹¹⁵ GIRDENIS, T., et al. *Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 194.

¹¹⁶ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis* (1–98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 26.

¹¹⁷ Jei veikos sudėtis formali, – ji padaroma tiesiogine tyčia, kai kaltininkas suvokia savo daromos veikos pavojingumą, pobūdį ir nori taip elgtis, o materialios sudėties atveju, tiesioginė tyčia yra, kai kaltininkas suvokia daromos nusikalstamos veikos pavojingumą, numato dėl veikos galimai atsirastinius padarinius ir jų nori.

¹¹⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis* (1–98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 104.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 6 d. nutartis Nr. 2K-197/2014.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis Nr. 2K-500/2012.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 6 d. nutartis Nr. 2K-197/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 25 d. nutartis Nr. 2K-7-112/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 26 d. nutartis Nr. 2K-161/2013, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis Nr. 2K-589-696/2015.

tariant, darydamas veiką, asmuo suvokia, kad apgaule esmingai suklaidino nukentėjusįjį ar kitą asmenį, numato, kad dėl jo veiksmų bus patirta turtinė žala ir to nori bei siekia.

Teismų praktikoje pabrėžiama, kad svarbu nustatyti subjektyvų apgaulės suvokimą bei neteisėto turto įgijimo ir turtinės žalos padarymo nukentėjusiajam suvokimą. Pasak LAT, kaltininkas suvokia, kad jis apgaudinėja turto savininką pranešdamas neteisingus duomenis, meluodamas, nutylėdamas ar iškraipydamas esmines aplinkybes, faktus ir pan., numato, kad taip veikiant asmuo bus suklaidintas, ir nori tokiu būdu įgyti svetimą turtą ar turtinę teisę¹²², todėl paprastai kaltininko tyčia susiformuoja iki apgaulės panaudojimo momento.

Sukčiavimo sudėtis reikalauja, kad tyčia neatlygintinai užvaldyti svetimą turtą turi susiformuoti iš anksto, t. y. iki turto ar teisės į turtą įgijimo momento. Jau veikos padarymo metu asmens tyčia turi būti nukreipta siekiant neteisėtai užvaldyti turtą ar įgyti teisę į jį, padarant turto savininkui turtinę žalą¹²³. Šiame kontekste pažymėtina, kad jeigu dėl kaltininko veiksmų nukentėjusiajam žala neatsiranda, tai kaltininko veika paprastai kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti sukčiavimą.

Taigi, sukčiavimas padaromas tik esant tiesioginei tyčiai, kuri susiformuoja dar iki apgaulės panaudojimo momento. Nusikaltusiam asmeniui inkriminuojant sukčiavimą, būtina atskleisti kaltės turinį: daromos veikos suvokimą, siekiamų padarinių numatymą ir kitas svarbias aplinkybes. Nors sukčiavimo atveju kaltininko tikslai ir motyvai nėra svarbūs, teismų praktika rodo, kad šios veikos padarymu dažniausiai siekiama pasipelnyti, praturtėti iš kito asmens.

---

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 1 d. nutartis Nr. 2K-178/2014.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-202-696/2016.

1.3.4.1. Sukčiavimą kvalifikuojantys požymiai

LR BK, be pagrindinių analizuojamos nusikalstamos veikos sudėties požymių, numatė ir šią veiką kvalifikuojančius požymius, kurie kaltininko veikoje lemia griežtesnę jo atsakomybę. Taigi, sukčiavimą kvalifikuoja šie požymiai:

- 1) didelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas;
- 2) didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių įgijimas;
- 3) didelės vertės turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas;
- 4) sukčiavimas dalyvaujant organizuotoje grupėje.

Visi aukščiau nurodyti požymiai nėra lygiaverčiai, nes įstatymų leidėjas juos diferencijuoja pagal pavojingumą: atlikus veiką, turinčią pavojingesnių požymių, nustatoma griežtesnė sankcija, o esant keliems kvalifikuojantiems požymiams, kaltininko veika kvalifikuojama pagal sunkiausią požymį.

Didelės vertės turto oficialus išaiškinimas yra pateiktas LR BK 190 straipsnio 1 dalyje, kuriame didelės vertės laikomas turtas, viršijantis 250 MGL dydžio sumą. LR BK nenumato, kokia turtinė teisė ar turtinė prievolė laikoma didelės vertės, todėl turto vertės nustatymas sukčiavimo atveju neretai yra problematiškas. Šio kvalifikuojančio požymio inkriminavimas priklauso nuo byloje esančių aplinkybių, tačiau išanalizuoti teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad sukčiaujant turtinė teisė ar turtinė prievolė taip pat turi viršyti 250 MGL dydžio sumą¹²⁴. Jeigu kaltininkas sukčiaudamas padarė ne vieną nusikalstamą veiką, bet kelias veikas nuosavybei ar turtinėms teisėms, nusikalstamu būdu įgyto turto vertė negali būti sudedama. Išimtį sudaro tęstinės veikos, susidedančios iš panašių ar net tapačių kaltininko veiksmų, esant vienodai tyčiais. Tokiais atvejais atskirų nusikalstamos veikos epizodų metu užvaldyto turto vertė turi būti sudedama. Taip pat atkreiptinas dėmesys į veikas, padarytas bendrininkaujant: kiekvieno iš bendrininkų atskirai įgyto ar kitokiu būdu užvaldyto svetimo turto vertė turi būti sudedama¹²⁵. Aptartini ir tokie atvejai, kai kėsinamasi įgyti didelės vertės

---

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis Nr. 2K-499/2013.

¹²⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 392.

turtą, tačiau įgyto turto dalis nesudaro didelės vertės požymio¹²⁶, – šiuo aspektu veika turi būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas apgaule įgyti didelės vertės turtą¹²⁷.

Didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčių vertybių¹²⁸ įgijimas apgaule numatytas LR BK 182 straipsnio 2 dalyje, kaip sukčiavimą kvalifikuojantis požymis. Baudžiamosios teisės teorijoje šis požymis yra sudarytas iš mišrių vertinamųjų požymių¹²⁹, todėl juos inkriminuojant svarbiausias aspektas yra dalyko reikšmė, o ne dalyko vertė.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje sukčiavimo bylos, kuriose būtų inkriminuoti šie vertinamieji požymiai, kol kas nėra itin dažnos. Pateiktinas LAT išaiškinimas, kuriame teismas nors tiesiogiai ir nenurodė, kad didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės vertybės yra vertinamasis požymis, tačiau apibrėžė pagrindines šio požymio inkriminavimo ypatybes, leidžiančias kelti prielaidą dėl jo, kaip vertinamojo pobūdžio¹³⁰. Teismas šioje byloje pabrėžė: „<...> Tai, kad pagrobtos vertybės turi didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę, savaime dar nereiškia, jog jos kartu yra ir didelės vertės turtas – jų vertė gali ir neviršyti 250 MGL dydžio sumos. Be to, vien tai, kad pagrobtų vertybių vertė viršija 250 MGL dydžio sumą, savaime nesuponuoja jų pripažinimo vertybėmis, turinčiomis didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę. Taigi, didelė pagrobtos svetimo turto vertė ar didelė pagrobtų vertybių mokslinė, istorinė ar kultūrinė reikšmė – tai alternatyvūs, savarankiška turinį turintys požymiai”¹³¹. Galima teigti, kad nusikalstamos veikos kvalifikavimui dalyko vertė įgauna reikšmės tuomet, kai vertybės nėra pripažįstamos didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės. Be to, sprendžiant, ar sukčiavimo būdu

---

¹²⁶ PRAPIESTIS, J., et al. *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 179–180.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

¹²⁸ Bendriausiu požiūriu mokslinės, istorinės kultūrinės reikšmės turinčios vertybės – tai tokie materialūs mokslo, istorijos ir kultūros objektai, kurie yra susiję su fizinių ar juridinių asmenų tam tikrais pasiekimais moksle (atradimai, išradimai, monografijos ir pan.), arba istoriniai šalies ar joje gyvenančios tautos įvykiai, turintys istorinės, mokslinės, meninės ar kitokios kultūrinės vertės bei įtraukti į istorijos ir kultūros paminklų sąvadą. Šiuo atveju dalyku gali būti ne tik tam tikri pavieniai daiktai (dokumentai, knygos ir kt.), bet ir tam tikros vertybių kolekcijos, ansambliai, kurių visuma yra itin reikšminga mokslo, istorijos, kultūrinės reikšmės požiūriu. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (99-212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 318.

¹²⁹ „Vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – baudžiamajame įstatyme ir jurisprudencijoje universaliais kriterijais neapibrėžtas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio kintantis norminis turinys išgaunamas remiantis ne vien jį nustatančio įstatymo tekstu ir (ar) jurisprudencija, bet ir vertinamų faktų kontekste *ad hoc* jį interpretuojančio subjekto teisine sąmone“. VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2013.

¹³⁰ VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2013.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 31 d. nutartis Nr. 2K-6/2012.

įgytos vertybės turi didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę reikšmę atsižvelgtina į tokių vertybių teisinį reglamentavimą (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą ir kt.) bei atitinkamos srities specialisto (eksperto) išvadą¹³².

Inkriminuojant LR BK 182 straipsnio 2 dalį, turi būti nustatyta, jog kaltininkas iš tikrųjų suvokė, kad sukčiaudamas siekė įgyti didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, priešingu atveju, šio kvalifikuojančio požymio inkriminavimas negalimas.

LR BK 182 straipsnio 2 dalyje, kaip sukčiavimą kvalifikuojantis požymis, nurodytas ir dalyvavimas organizuotoje grupėje¹³³. Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamiems tikslams pasiekti suvienijamos net kelių asmenų pastangos, leidžiančios asmenims geriau apgalvoti veikos padarymo būdą, pasiekti efektyvesnius tikslus ir pan., sukčiavimo padarymas organizuotoje grupėje neabejotinai kelia didesnę pavojų nei vieno asmens daroma veika¹³⁴. LAT senatas, pasisakydamas dėl aptariamo kvalifikuojančio požymio, yra nurodęs, kad organizuotos grupės nariai paprastai iš anksto aptaria, suderina svarbiausius nusikalstamos veikos momentus: pasirengimą nusikaltimo padarymo planui, mechanizmą, tarpusavyje pasiskirstomas užduotis ir vaidmenis, nusikaltimo padarymo būdą, laiką ir pan.¹³⁵ Pažymėtina, kad organizuotos grupės požymis inkriminuojamas tik jei grupės narys suvokia priklausęs šiai grupei¹³⁶.

Apibendrinus sukčiavimą kvalifikuojančius požymius, galima teigti, kad jų inkriminavimas yra problematiškas. Patys kvalifikuojančių požymių pavadinimai neišvengiamai suponuoja vertinimo būtinumą. Tiek didelės turto, turtinės teisės ar turtinės prievolės vertės nustatymas reikalauja vertinimo, kuris priklauso nuo kiekvienu konkrečiu atveju susiklosčiusių aplinkybių. Kalbant apie didelę pagrobtų vertybių mokslinę, istorinę ar

---

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

¹³³ Organizuotos grupės sąvoka yra išaiškinta LR BK 25 straipsnio 3 dalyje: organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį.

¹³⁴ GUTAUSKAS, A. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, T 41 (33), 2003, p. 60-71.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016.

kultūrinę reikšmę, išskirtina, kad ši požymi sudaro mišrūs vertinamieji požymiai¹³⁷, lemiantys tai, kad juos inkriminuojant svarbiausiu aspektu laikytina dalyko reikšmė, o ne jo vertė.

---

¹³⁷ „Vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – baudžiamajame įstatyme ir jurisprudencijoje universaliais kriterijais neapibrėžtas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio kintantis norminis turinys išgaunamas remiantis ne vien jį nustatančio įstatymo tekstu ir (ar) jurisprudencija, bet ir vertinamų faktų kontekste *ad hoc* jį interpretuojančio subjekto teisine sąmone“. VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2013.

2. SUKČIAVIMO IR NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ FINANSŲ SISTEMAI SANTYKIS

2.1. Nusikalstamų veikų finansų sistemai samprata

Nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamojo teisinio vertinimo ypatumų atskleidimas neįmanomas be baudžiamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizės. Pastaruoju metodu šiame poskyryje siekiama pateikti nusikalstamų veikų finansų sistemai sampratą, išskirti pagrindinius finansinių nusikalstamų veikų kvalifikavimo sudėties požymius bei identifikuoti su tuo siejamas problemas. Šių klausimų analizė vėliau padės išskirti kriterijus, leidžiančius atskirti sukčiavimą nuo kitų nusikalstamų veikų finansų sistemai.

Finansiniai nusikaltimai egzistuoja tiek pat, kiek ir patys finansai, todėl nagrinėjant baudžiamosios teisės šaltinius, pastebimas jų paplitimas¹³⁸. Baudžiamoji atsakomybė už ekonominius nusikaltimus buvo taikoma nuo senų laikų, o ekonominis nusikalstamumas būdingas bet kuriai visuomenei: jis egzistuoja tiek demokratinėse, tiek totalitarinėse valstybėse, laisvosios ar suvalstybintos rinkos sąlygomis. Analizuojant finansinių veikų paplitimą, pastebima tai, kad valstybėse, kuriose yra daug draudimų, klesti ir jų pažeidinėjimas. Pavyzdžiui, tarybiniais laikais spekuliacija buvo labai griežtai baudžiama, tačiau ši nelegali veikla vis tiek egzistavo. Laisvosios rinkos sąlygomis, kai leidžiama viskas, kas neuždrausta, visada yra nelegalus sektorius, kuriame plinta mokesčių vengimas. Galima manyti, kad esant didesnei mokesčių naštai, labiau kėsinama pažeisti finansų sistemą. Lietuvos valstybė priskiriama prie tų, kuriose mokesčių našta laikoma didele¹³⁹, todėl natūralu, kad verslininkai stengiasi apgaulingai tvarkyti apskaitą, mokėti atlyginimus iš „juodųjų kasų“, neįforminant darbo santykių ir pan.

Baudžiamosios teisės literatūroje dažnai susiduriama su finansinių nusikaltimų sampratos problema. Bendrąja prasme finansinius nusikaltimus galima laikyti ekonominių nusikaltimų dalimi. Nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus ekonomikai ir verslo tvarkai bei nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus finansų sistemai siūloma vadinti bendru ekonominių nusikaltimų pavadinimu. Vis dėlto tokia sąvoka nėra aiškiai ir tiksliai

¹³⁸ Rusijoje (71 proc.), Pietų Afrikoje (62 proc.), Kenijoje (57 proc.), Kanadoje (56 proc.), Meksikoje (51 proc.), Honkonge (13 proc.), Japonijoje (10 proc.). ALIUKONIENĖ, R., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 283.

¹³⁹ Anot austro prof. F. Schneiderio ir Vokietijos ekonomisto A. Buno, Lietuvoje šešėlinė ekonomika sudaro 32,4 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP), o kitose Baltijos šalyse: Latvijoje – 32 proc., Estijoje – 29,9 proc.

apibrėžta dėl pačių ekonominių nusikaltimų kaip reiškinių nepakankamo ištirtumo ir įvertinimo. Anot vokiečių profesoriaus K. Tiedemano, ekonominius nusikaltimus galima apibūdinti kaip nelegalių nusikalstamų veikų ir metodų taikymą ekonomikoje. Juos siūloma skirstyti į dvi rūšis: 1) nusikaltimus valstybiniam ekonominiam valdymui (šių grupę sudaro įvairūs valstybės nustatytų taisyklių pažeidimai, pavyzdžiui, vengimas mokėti mokesčius, netikrų pinigų leidimas į apyvartą, apgaulingas apskaitos tvarkymas ir t. t.; ši grupė apima veikas, susijusias su finansų sistema); 2) nusikaltimai ūkinės apyvartos dalyvių individualiems santykiams (pavyzdžiui, kredito panaudojimas ne pagal paskirtį)¹⁴⁰. Pasak K. Tiedemano, tokias veikas darantys asmenys paprastai turi tikslą neteisėtai praturtėti svetimo turto sąskaita. Ekonominiais nusikaltimais laikomos tokios veikos, kurios viršija grėsmę individualiems interesams ir kelia pavojų valstybės ekonominei tvarkai, ekonominiam gyvenimui. Tokiai nuomonei pritaria ir baudžiamosios teisės mokslininkas H. Boullangeris, ekonominius nusikaltimus apibrėždamas kaip veikas, kuriomis kėsinama į finansų sistemą.

Baudžiamosios teisės teorijoje yra skiriamos trys ekonominių teisės pažeidimų grupės: 1) nusikaltimai kitoms įmonėms 2) nusikaltimai valstybei 3) nusikaltimai vartotojams ir savai įmonei. Prie ekonominių nusikaltimų valstybei priskirtinos veikos, susijusios su valstybės finansų sistema. Taigi, vadovaujantis šiuo skirstymu, ekonominių nusikaltimų samprata apima ir finansinius nusikaltimus¹⁴¹.

Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas finansų sistemai numatyta LR BK specialiosios dalies XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“. Šis skyrius apima 11 straipsnių, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už įvairias pavojingas veikas finansų sistemai¹⁴². Visas šias nusikalstamas veikas darant yra

---

¹⁴⁰ TIEDEMANN K., International research task in the field of economic crime – from a criminalological and jurisprudential point of view. Economic crimes, Stockholm, 1989, p. 99.

¹⁴¹ ALIUKONIENĖ, R., et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 283.

¹⁴² Netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, laikymas arba realizavimas (LR BK 213 straipsnis); netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis (LR BK 214 straipsnis); neteisėtas elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas (LR BK 215 straipsnis); nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas (LR BK 216 straipsnis); prekyba finansinėmis priemonėmis pasinaudojant viešai neatskleista informacija (LR BK 217 straipsnis); manipuliavimas finansinių priemonių rinka (LR BK 218 straipsnis); mokesčių nesumokėjimas (LR BK 219 straipsnis); neteisėtų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas (LR BK 220 straipsnis), deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimas (LR BK 221 straipsnis); apgaulingas apskaitos tvarkymas (LR BK 222 straipsnis); aplaidus apskaitos tvarkymas (LR BK 223 straipsnis); netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų,

kėsinamasi į šalies finansų sistemą ir kartu daroma žala valstybės išdui¹⁴³. Nors LR BK ir nepateikia nusikaltimų finansams sąvokos, apibendrintai galima teigti, kad tai – pavojingos ir baudžiamuoju įstatymu uždraustos nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinamasi į Lietuvos ekonominės sistemos posistemę – finansų santykius. Kitaip tariant, finansų sistema (finansų santykiai) yra nusikaltimų finansams rūšinis objektas – teisinis gėris, kuris yra saugomas LR BK XXXII skyriaus.

Finansų sistema Lietuvoje yra suprantama kaip ekonominė kategorija, išreiškianti tam tikrus valstybės lėšų tvarkymo santykius bei susijusi su piniginių išteklių kaupimu, skirstymu ir naudojimu bei valstybės biudžeto formavimu. Tokia pozicija įtvirtinta ir teismų praktikoje, kur pabrėžiama, kad nusikalstamos veikos finansų sistemai pirmiausia identifikuojamos pagal jų priešingumą pinigų ir vertybinių popierių apyvartos saugumui, taip pat valstybės fondų (biudžetų) formavimo bei naudojimo tvarkai¹⁴⁴. Minėtus santykius reglamentuojančios teisės normos yra finansų teisės dalis, nustatanti teisinių santykių subjektams teises ir pareigas, susijusias su buhalterinės apskaitos tvarkymu, pajamų, pelno, turto deklaravimu, mokesčių apskaičiavimu ir sumokėjimu, finansinių operacijų atlikimu¹⁴⁵. Galima teigti, kad finansų sistemą sudaro: 1) valstybės išdas; 2) verslo ir ūkio subjektų finansai; 3) bankų sistema; 4) socialinis draudimas; 5) draudimo sistema¹⁴⁶. Pateiktinas ir kitoks finansų sistemos apibrėžimas: „Finansai yra kiekvienoje valstybėje būtinų ekonominių santykių sistema, kurių turinys yra centralizuotų (valstybės) ir decentralizuotų (ūkio subjektų) piniginių fondų lėšų sudarymas ir panaudojimas“¹⁴⁷.

Finansų sistema apima nemažai elementų, todėl nusikalstamų veikų įvairovė yra didelė. Visas LR BK XXXII skyriuje esančias veikas galima suskirstyti į keturias grupes: 1) grynųjų pinigų, vertybinių popierių, oficialių žymėjimo ženklų apyvartos nusikaltimai; 2) negrynųjų pinigų apyvartos nusikaltimai; 3) valstybės centralizuotų fondų formavimo

---

banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimas, laikymas ar realizavimas (LR BK 224 straipsnis). Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Registrų centras, 2016.

¹⁴³ ANCELIS, P., *et. al. Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius, 2016, p. 187.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.

¹⁴⁵ KLIMAS, T., *et. al. Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002, p. 146.

¹⁴⁶ ANCELIS, P., *et. al. Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius, 2016, p. 187.

¹⁴⁷ BUCKIŪNIENĖ, O., *et. al. Lietuvos finansų sistema. Mokomoji knyga*. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2003, p. 8.

(mokesčių surinkimo) procesų pažeidimai; 4) finansų sistemos saugumo nuo nusikalstamu būdu gautų pinigų pateikimo į apyvartą sutrikdymas¹⁴⁸.

Nusikaltimų finansams dalykas pasižymi specifiniais požymiais: jis dažniausiai yra susijęs su įmonių ar tam tikrų asmenų finansine veikla: pinigais, vertybiniais popieriais, buhalterinės apskaitos dokumentais, mokesčiais ir pan. Nusikaltimų, įtvirtintų LR BK XXXII skyriuje, dalyko specifika leidžia juos atskirti nuo kitų panašių LR BK įtvirtintų nusikaltimų¹⁴⁹.

Beveik visų nusikalstamų veikų finansų sistemai objektyviajai pusei būdingi aktyvūs veiksmai, tačiau kai kurios nusikalstamos veikos gali būti padaromos ir veikimu, ir neveikimu (pavyzdžiui, aplaidus apskaitos tvarkymas (LR BK 223 straipsnis). Daugumos nusikaltimų finansams sudėtys yra formalios¹⁵⁰, t. y. nusikalstama veika laikoma baigta nuo konkrečių veikų padarymo momento, o padariniai yra laikomi už šių nusikalstamų veikų sudėčių ribų. Kai kuriose nusikalstamų veikų finansų sistemai sudėtyse, kaip būtinas požymis, nurodomi padariniai (pavyzdžiui, LR BK 222 straipsnis). Šiuo atveju, neatsiradus padariniams, kaltininko veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką arba pripažįstama, jog asmuo iš viso jos nepadarė¹⁵¹.

Manytina, kad nusikalstamos veikos finansų sistemai pavojingumas pasireiškia tuo, jog finansinių teisinių santykių subjektai nesilaiko jiems teisės aktais nustatytų reikalavimų, piktnaudžiaudami suteiktomis teisėmis ar nevykdydami tam tikrų pareigų ir taip sukeldami LR BK XXXII skyriuje nurodytus padarinius. Tiesa, nusikalstamų veikų kvalifikavimą apsunkina blanketinių normų buvimas. Įstatymų leidėjas, konstruodamas nusikalstamų veikų finansų sistemai sudėtis, aprašė tik bendruosius veikų požymius, kurie detalizuojami kituose finansų teisinius santykius reguliuojančiuose teisės aktuose¹⁵².

Subjekto ir subjektyvieji požymiai yra būtini visų nusikalstamų veikų, tarp jų – ir finansinių, požymiai. Visų veikų finansų sistemai subjektais yra fiziniai, pakaltinami,

---

¹⁴⁸ ALIUKONIENĖ, R., et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 287.

¹⁴⁹ ANCELIS, P., et. al. *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius, 2016, p. 187.

¹⁵⁰ LR BK 213, 214, 215, 216, 219, 220, 221, 224 straipsnių sudėtys yra formalios, o LR BK 217, 218, 222, 223 straipsnių – materialios. ABRAMAVIČIUS, A., et. al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 20–79.

¹⁵¹ ABRAMAVIČIUS, A., et. al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. 2 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 442-444.

¹⁵² KLIMAS, T., et. al. *Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002, p. 146.

sulaukę 16 metų amžiaus, asmenys. Už veikas finansų sistemai atsako ir juridiniai asmenys (išskyrus, atsakomybės juridiniam asmeniui nenumato LR BK 224 straipsnis). Be bendrų požymių, analizuojamų nusikalstamų veikų subjektai paprastai dar turi ir specialių, susijusių su jų tarnyba ar veikla finansų srityje. Be to, nusikalstamų veikų finansams subjektai siekia pasipelninti, praturtėti bet kokiomis priemonėmis. Dažnai šie asmenys pasižymi aukštu intelektu, taip pat daugelis iš jų tiesiogiai dalyvauja finansinėje komercinėje veikloje ir vykdo įvairias su tuo susijusias funkcijas¹⁵³ (tai gali būti finansų, kredito, komercinių ir kitų įstaigų vadovai, akcininkai, valdymo organų nariai ir kt.).

Atsižvelgiant į tai, kad finansų teisės aktų reikalavimai yra atskleidžiami ne baudžiamojo kodekso straipsnio dispozicijoje, o finansų teisės normose, inkriminuojant nusikalstamas veikas, svarbu nustatyti kaltininko psichinį ryšį su įstatymų reikalavimais, t. y. kaltės formą. Asmens patraukimas baudžiamajon atsakomybėn už formalų įstatymo nesilaikymą gali lemti objektyvų pakaltinimą, o tai prieštarautų teisėtumo principui¹⁵⁴. Kaltininkas, darydamas nusikalstamą veiką finansų sistemai, turi žinoti ne patį veikos draudžiamumą, bet finansų teisės aktais nustatytas teises ir pareigas. Pažymėtina, kad beveik visos veikos finansų sistemai padaromos tyčia (esant neatsargiai kaltės formai gali būti padaroma tik LR BK 223 straipsnyje nurodyta veika)¹⁵⁵.

Analizuojant baudžiamosios teisės doktriną, susiduriama su finansinių nusikaltimų sampratos problema¹⁵⁶, – ši aplinkybė neabejotinai nulemta nevienareikšmiško finansų sistemos sampratos susiformavimo. Vis dėlto remiantis pateiktomis sąvokomis, galima apibendrinti, kad finansų sistema – tai ekonominė kategorija, išreiškianti tam tikrus valstybės lėšų tvarkymo santykius, susijusi su piniginių išteklių kaupimu, skirstymu ir naudojimu bei valstybės biudžeto formavimu, o kėsinamasis į šį objektą įvardijamas nusikaltimais ar baudžiamaisiais nusižengimais finansų sistemai. Teismų praktika rodo, kad vis dažniau yra sprendžiamas sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atskyrimo klausimas. Atsakymo į jį pateikimas įmanomas tik analizuojant atskiras nusikalstamas veikas finansų sistemai. Taigi, toliau bus nagrinėjamas sukčiavimo santykis su atskiromis nusikalstamomis

---

¹⁵³ ANCELIS, P., *et al. Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius, 2016, p. 187.

¹⁵⁴ Šiuo požiūriu, didelę svarbą įgyja LR Konstitucijoje įtvirtinto principo „įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės“ turinys. KLIMAS, T., *et al. Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002, p. 146 – 147.

¹⁵⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 74.

¹⁵⁶ ALIUKONIENĖ, R., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 282.

veikomis finansų sistemai. Atsižvelgiant į teismų praktiką bei veikų padarymo dažnumą, analizuojamos LR BK 213, 214, 215, 222 straipsniuose numatytos veikos.

2.2. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, laikymas arba realizavimas (BK 213 str.)

Viena iš nusikalstamų veikų, priskirtų prie nusikaltimų finansų sistemai – netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, laikymas arba realizavimas (LR BK 213 straipsnis) – praktikoje neretai kelia atskyrimo nuo sukčiavimo problemą. Pastarųjų veikų tarpusavio atribojimo reikalingumą pagrindžia teismų praktikos pavyzdžiai, nagrinėjami šiame skyriuje. Siekiant tinkamai atriboti analizuojamas nusikalstamas veikas, pasitelkiamas lyginamasis metodas, kurio pagalba išnagrinėjami veikų sudėčių požymiai.

LR BK 213 straipsnį sudaro 5 dalys, iš kurių 1 dalyje įtvirtinta pagrindinė nusikalstamos veikos sudėtis, 2 dalyje – numatyti šią veiką kvalifikuojantys požymiai: „didelio kiekio“ ar „didelės vertės“¹⁵⁷ netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, suklastojimas, įgijimas, laikymas ar realizavimas¹⁵⁸. LR BK 213 straipsnio 3 dalyje, numatytas privilegijuotas nusikaltimo požymis – nedidelio kiekio netikrų ar suklastotų pinigų ar vertybinių popierių, kuriuos asmuo gavo kaip tikrus, tyčinis realizavimas. LR BK 213 straipsnio 4 dalyje reglamentuota savarankiška nusikaltimo sudėtis, t. y. įtvirtinta atsakomybė už nustatytos tikrų pinigų gamybos tvarkos ar sąlygų pažeidimus, o aptariamo straipsnio 5 dalis numato juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

Baudžiamosios teisės literatūroje nurodoma, kad netikrų pinigų ar vertybinių popierių laikymas, gaminimas arba realizavimas yra vienas iš pavojingiausių¹⁵⁹ nusikaltimų finansų sistemai¹⁶⁰. Šios veikos pavojingumą didina tai, kad labai išaugus netikrų pinigų ar vertybinių popierių skaičiui, gali žlugti valstybės finansų sistema. Be to, šis nusikaltimas yra laikomas tarptautinio pobūdžio nusikaltimu, nes dažniausiai padirbinėjama ne tik nacionalinė, bet ir užsienio šalių valiuta¹⁶¹.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 24 d. nutartis Nr. 2K-7-48/2012.

¹⁵⁸ LR BK nėra pateikta šių („didelio kiekio“ ar „didelės vertės“) sąvokų išaiškinimo, tai yra vertinamieji veikos požymiai, kurių turinys kiekvienu atveju nustatomas atsižvelgiant į visas faktines aplinkybes. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 17 d. nutartis Nr. 2K-7-45/2007.

¹⁵⁹ Palyginus visų nusikalstamų veikų, įtvirtintų LR BK XXXII skyriuje, sankcijas, didžiausia sankcija numatyta už LR BK 213 straipsnyje esančios veikos padarymą, – net iki 10 m., LR BK 216 straipsnio maksimali sankcija – 7 m., kiti straipsniai numato mažesnes sankcijas.

¹⁶⁰ ABRMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 461.

¹⁶¹ Pinigų ar vertybinių popierių padirbinėjimu (netikrų pinigų bei vertybinių popierių gamyba ir platinimu) dažniausiai užsiima organizuotos nusikalstamos grupuotės, taip pat, vykdančios ir kitokią nusikalstamą veiklą, pavyzdžiui, klastojančios dokumentus, sukčiaujančios, tiekiančios ir prekiaujančios narkotikus. Tokios grupuotės palaiko ryšius ne tik su Lietuvos, bet ir kitų šalių, pvz., Bulgarijos, organizuotomis nusikalstamomis

Kaltininkui darant veiksmus, atitinkančius LR BK 182 straipsnio sudėties požymius, tiesiogiai kėsinama į asmens nuosavybę, turtinę teisę ar turtinę prievolę, tuo tarpu LR BK 213 straipsnio pagrindinis, tiesioginis objektas¹⁶² yra normali pinigų ar vertybinių popierių apyvarta. Remiantis baudžiamosios teisės doktrina, papildomu LR BK 213 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo objektu gali būti valstybės, ūkio subjektų ar fizinių asmenų materialiniai interesai¹⁶³. Palyginus šių nagrinėjamų nusikaltimų objektus matyti, kad jie skiriasi. Tačiau teismų praktikoje aptinkama pavyzdžių, kai sukčiavimo atveju panaudojus netikrus pinigus ar vertybinius popierius, kaltininkas gali kėsintis ir į nuosavybę¹⁶⁴. Taigi, tiesioginis sukčiavimo objektas gali sutapti su LR BK 213 straipsnio papildomu objektu.

Sukčiavimo objektyvieji požymiai pasireiškia apgaule siekiant įgyti svetimą turtą, turtinę teisę, išvengiant turtinės prievolės ar ją panaikinant. Pagal LR BK 213 straipsnį, gamindamas, įgydamas, realizuodamas ar panaudodamas netikrus ar suklastotus pinigus arba vertybinius popierius, kaltininkas taip pat neapsieina be apgaulės. Tačiau pabrėžtina, kad apgaulės požymis, priešingai nei LR BK 182 straipsnyje, LR BK 213 straipsnyje nėra būtinas sudėties požymis. Šiuo aspektu pateiktina LAT baudžiamoji byla, kurioje nustatyta, kad asmuo, pirkdamas prekes, kaip atsiskaitymo priemonę panaudojo netikrus pinigus, žinodamas, jog jie yra netikri. Taigi, kaltininkas viena veika apgavo kasininę, savo noru atidavusią prekes, o pasekmė – svetimo turto pasisavinimas¹⁶⁵. Iš šios bylos galima daryti išvadą, kad asmuo, turėjęs tikslą apgauti kitą asmenį ir taip įgyti svetimą turtą tam asmeniui nuosavybės teise priklausančią ar jam patikėtą turtą ar įgyjant teisę į tokį turtą kaip atsiskaitymo priemonę panaudojo netikrus pinigus (ar vertybinius popierius), ir tokiu būdu

---

grupuotėmis. Lietuvos organizuotos nusikalstamos grupuotės netikrus pinigus platina Vokietijoje, Anglijoje, Olandijoje, Švedijoje, Suomijoje. Dalis Lietuvoje pagamintų ir netikrų eurų čia ir realizuojama. Šia nusikalstama veikla užsiimančios organizuotos grupuotės yra griežtai pasiskirsčiusios nusikalstamos veikos sritis – nuo gamybos iki platinimo. ALIUKONIENĖ, R., *et. al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 284; Kovos su netikrų pinigų gaminimu ir platinimu pagrindai tarptautinėje ir ES teisėje 1) Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu. Ženeva. 1929 m. balandžio 20 d. 2) ES Tarybos 2000 m. gegužės 29 d. pamatinis sprendimas 2000/383/TVR dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo kriminalinėmis bausmėmis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. 3) ES Tarybos 2005 m. liepos 12 d. sprendimas 2005/511/TVR dėl euro apsaugos nuo padirbinėjimo paskiriant Europolą centriniu biuru kovoje su euro padirbinėjimu.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis Nr. 2K-7-301/2011.

¹⁶³ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 462.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 12 d. nutartis Nr. 2K-303/2005.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 12 d. nutartis Nr. 2K-388/2010.

paleidęs netikrus pinigus (ar vertybinius popierius) į apyvartą¹⁶⁶, atsako pagal LR BK 182 ir LR BK 213 straipsnių sutaptį.

Kitas požymis, pagal kurį galima atskirti analizuojamas veikas, yra dalykas. Sukčiavimo dalykas yra turtinė nauda (nuosavybė, turtinė teisė, turtinė prievolė). LR BK 213 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo dalyku yra: netikri pinigai ar suklastoti tikri pinigai ar vertybiniai popieriai, taip pat įranga, kompiuterinės programos, specialios medžiagos netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti¹⁶⁷. Palyginus sukčiavimo dalyką su netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimo, laikymo arba realizavimo dalyku, matyti, kad pastarasis pasižymi specifiniais požymiais¹⁶⁸.

Tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje dažniausia problema, kylanti atskiriant LR BK 182 straipsnį nuo LR BK 213 straipsnio, yra netikrų ar suklastotų pinigų ar netikrų ar suklastotų vertybinių popierių panaudojimas kaip atsiskaitymo priemonės¹⁶⁹, todėl manytina, kad daugiausiai dėmesio reikalauja būtent šie dalyko specifiniai požymiai. Baudžiamosios teisės doktrinoje netikri pinigai laikomi LR BK 213 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku, jei atitinka du požymius: pirma, pinigai, kurie yra suklastoti¹⁷⁰, turi būti bent vienoje ar kelių valstybių apyvartoje ir, antra, pinigai turi būti tikroviški.

---

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 7 d. nutartis Nr. 2K-106/2014.

¹⁶⁷ LR BK komentare aptariamo straipsnio dalykas įvardijamas taip: „1) netikri ar suklastoti Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esantys pinigai; 2) netikri ar suklastoti Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esantys vertybiniai popieriai; 3) netikri ar suklastoti Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje nesantys, bet oficialiai patvirtinti pinigai; 4) netikri ar suklastoti Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje nesantys, bet oficialiai patvirtinti vertybiniai popieriai; 5) tikri Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esantys ar oficialiai patvirtinti, bet į apyvartą dar neišleisti pinigai, pagaminti pažeidžiant nustatytą pinigų gamybos tvarką; 6) įranga, programinė įranga ar specialios medžiagos netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti arba tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti“. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 21–22.

¹⁶⁸ Kaltininkui darant LR BK 213 straipsnyje numatytą veiką ir apgaulės būdu gavus turtinę naudą, tačiau nesant tam tikrų LR BK 213 straipsnyje numatyto dalyko specifinių požymių, veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis Nr. 2K-463/2012.

¹⁷⁰ Baudžiamosios teisės literatūroje nurodoma, kad klastojimas – tai dalinis tikro piniginio ženklo ar vertybinio popieriaus pakeitimas, teisinėje literatūroje dažnai vadinamas dar ir falsifikavimu. Piniginio ženklo ar vertybinio popieriaus falsifikavimas dažnai pasireiškia kitos, paprastai didesnės nominaliosios vertės jiems suteikimu. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 24. Kiti, baudžiamosios teisės autoriai (O. Fedosiukas) nurodo, kad tikri pinigai ar vertybiniai popieriai gali būti klastojami materialiai (teksto dalies pakeitimas, parašo ar kitų rekvizitų pakeitimas ir pan.) ir intelektualiai (įrašymas į juos melagingos informacijos, tokios informacijos patvirtinimas parašu ar antspaudu ir pan.).

Aptariant pirmąjį specifinį požymį, paaiškintina, kad LR BK 213 straipsnyje įtvirtintos veikos dalyku negali būti neegzistuojančios valstybės pinigai, arba pinigai, kurių nėra kitoje valstybėje ir jie nėra oficialiai patvirtinti. Pavyzdžiui, pagal šį straipsnį, asmens neteisėta veika negali būti kvalifikuojama, kai asmuo gamina 60 ar 120 eurų nominalo vertės banknotus, nes tokių banknotų kupiūros necirkuliuoja Lietuvos ar kitų užsienio šalių apyvartoje. Toks netikrų, nesančių apyvartoje ar oficialiai patvirtintų, banknotų gaminimas, laikymas ar jų realizavimas gali sudaryti sukčiavimo sudėties požymį.

Kitas, aukščiau nurodytas požymis, reikalaujantis, kad netikri ar suklastoti pinigai būtų panašūs į tikroviškus¹⁷¹, reiškia, kad savo kokybe jie turi būti panašūs į tikrus, apyvartoje esančius pinigus, bei asmuo, neturintis specialių žinių, juos galėtų palaikyti tikrais, apyvartoje esančiais pinigais¹⁷². Jeigu kaltininkas panaudoja aiškiai blogos kokybės netikrus ar suklastotus pinigus, juos įteikdamas kaip atsiskaitymo priemonę ir taip apgaule užvaldydamas svetimą turtą, jo veika turi būti kvalifikuojama kaip sukčiavimas. Tokios pat pozicijos laikosi ir LAT, teigdamas, kad, jeigu pinigų kokybė akivaizdžiai rodo juos esant netikrus (pavyzdžiui, nupiešti, atspausdinti spalvotu spausdintuvu ant paprasto popieriaus ir pan.), o kaltininkas juos perduoda pasinaudodamas aplinkybėmis, kuriomis perdavimo momentu asmeniui sunku suvokti apgaulę (tamsus paros metas, laiko stoka ir pan.), jo veika, pagal LR BK 213 straipsnį, papildomai nekvalifikuojama¹⁷³.

Analizuojant LR BK 213 straipsnį, svarbu detalizuoti kitą dalyką – netikrus ar suklastotus vertybinius popierius¹⁷⁴. Pagal LR BK 213 straipsnį, asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir už užsienio valstybių netikrų vertybinių popierių gaminimą,

¹⁷¹ „Nustatant šį požymį reikšminga ir pagamintų netikrų pinigų panašumas į tikrus, kurį lemia panaudota įranga, technologija, žaliavų pobūdis, taip pat kitos bylos aplinkybės“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 24 d. nutartis Nr. 2K-7-48/2012.

¹⁷² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Antroji knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 462–463.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

¹⁷⁴ „Vertybinis popierius – tai dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtojui. Vertybinis popierius gali patvirtinti dokumento turėtojo teisę gauti iš emitento palūkanų, dividendų, dalį likviduojamos įmonės turto ar emitentui paskolintų lėšų (akcijų, obligacijų ir kt.), teisę ar pareigą atlygintinai ar neatlygintinai įsigyti ar perleisti kitus vertybinius popierius (pasirašymo teises, būsimuosius sandorius, opcionus, konvertuojamas obligacijas ir kt.), teisę gauti tam tikras pajamas ar pareigą sumokėti, pasikeitus vertybinių popierių rinkos kainoms (indeksui ir kt.). Vertybiniu popieriumi taip pat laikomas dokumentas, kuriuo tiesiogiai pavedama bankui išmokėti tam tikrą pinigų sumą (čekiai) ar kuris patvirtina pareigą sumokėti tam tikrą pinigų sumą šiame dokumente nurodytam asmeniui (vekseliai) arba kuris įrodo nuosavybės teisę į prekes (prekiniai vertybiniai popieriai), taip pat dokumentas, patvirtinantis teisę ar pareigą įsigyti ar perleisti prekinis vertybinius popierius (išvestinis prekinis vertybinis popierius). Įstatymų numatytais atvejais leidžiami nematerialūs vertybiniai popieriai, kurie yra pažymimi (įtraukiami į apskaitą) vertybinių popierių sąskaitose“. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/MOHepGVCSsc>>.

realizavimą ar klastojimą. Kaltininko veika, kai apgaule siekiama gauti turtinę naudą ir panaudojamas netikras ar suklastotas vertybinis popierius, kvalifikuojama pagal LR BK 213 ir LR BK 182 straipsnių sutaptį. Būtina paminėti, kad pagal komentuojamą straipsnį, veikos dalyku nėra laikomi loterijos bilietai¹⁷⁵, kasos čekiai bei panašūs objektai. Taip yra todėl, kad jie nepripažįstami vertybiniais popieriais. Šiuo atveju, jų gaminimas ir realizavimas gali būti kvalifikuojamas kaip sukčiavimas arba sukčiavimo ir dokumento klastojimo (LR BK 300 straipsnis) sutaptis, t. y. jeigu kaltininkas pats suklastojo dokumentą ir jį panaudojo sukčiavimui padaryti, jo veika kvalifikuojama kaip sutaptis pagal LR BK 182 ir LR BK 300 straipsnius¹⁷⁶, tačiau, jei kaltininkas suklastotus ar netikrus dokumentus panaudoja tik kaip apgaulės priemonę siekiant gauti turtinę naudą, veika kvalifikuojama tik kaip sukčiavimas¹⁷⁷. LAT pažymi, kad kaltininkui padarius LR BK 182 straipsnyje numatytą veiką, panaudojant žinomai suklastotą paprastąjį vekselį¹⁷⁸ ar loterijos bilietą, jo veika papildomai pagal LR BK 213 straipsnį nekvalifikuojama, nes paprastas vekselis¹⁷⁹ ir loterijos bilietas nelaikytini vertybiniais popieriais¹⁸⁰. Tam, kad kiltų baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK 213 straipsnį, pagaminti netikri ar suklastoti pinigai ar vertybiniai popieriai turi būti tokie panašūs į tikrus, kad jie normaliomis sąlygomis galėtų patekti į apyvartą. Taigi, jei netikri, suklastoti pinigai ar vertybiniai popieriai pagaminti primityviai (pavyzdžiui, iškirpti iš žurnalo, suklijuoti ar nekokybiškai nupiešti ir pan.), juos realizuojant kaip atsiskaitymo priemonę ir

---

¹⁷⁵ Loterijos bilietas nėra laikomas vertybiniu popieriumi, nes jis neturi organizavusios įmonės kreditinio įsipareigojimo išmokėti bilieto turėtojui nominalią jo vertę, o tik suteikia teisę dalyvauti lošime. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 17 d. nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-114/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 16 d. nutartis Nr. 2K-187/2010.

¹⁷⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 22–23.

¹⁷⁸ Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu patvirtintas Vekselių naudojimo taisyklės, Lietuvos banko platinami vekselių blankai yra rekomenduojami, bet neprivalomi, tai reiškia, kad valstybė nesiekia griežtai reguliuoti vekselių apyvartos. Paprastojo vekselio atsiradimo apyvartoje *conditio sine qua non* yra vienas konkretus sandoris, kuriuo vekselio davėjas įsipareigoja sumokėti vekselio turėtojui vekselyje įrašytą sumą. Paprastojo vekselio surašymas nesukelia jokių finansinių prievolių nei privatiems tretiesiems asmenims, nei valstybės institucijoms, taigi atitinkamai ir netikro paprastojo vekselio pateikimas apmokėti jokios grėsmės valstybės finansų sistemai sukelti negali. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 5 d. nutartis Nr. 2A-1/2013.

¹⁷⁹ Kai kaltininkas panaudoja paprastąjį vekselį, kaip nukentėjusiojo apgaulės priemonę, ir taip neteisėtai įgyja reikalavimo teisę į nukentėjusiojo turtą, kaltininko veika kvalifikuojama ne pagal LR BK 213 straipsnį, bet pagal LR BK 182 straipsnį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis Nr. 2K-7-301/2011.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

siekiant apgaule gauti turtinę naudą, kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 182 straipsnį.

Sukčiavimo sudėtis yra materialioji: nusikaltimo baigtumo momentas siejamas su padarinių atsiradimu, o LR BK 213 straipsnyje numatytas nusikaltimas laikomas baigtu nuo straipsnyje nurodytų veiksmų atlikimo momento – šios veikos padariniai lieka už jo sudėties ribų. Taigi, pastaroji veika yra formali: baudžiamoji atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, ar atsirado kokie nors padariniai, ar ne¹⁸¹. Padarinių ir priežastinio ryšio (kaip būtinųjų objektyviųjų požymių) įtraukimas į LR BK 182 straipsnio sudėtį skiria objektyvius šių aprašomų nusikaltimų požymius. Pastarąjį teiginį galima pagrįsti teismų praktikos pavyzdžiu, kai kaltininkas, panaudodamas netikrus pinigus ar vertybinius popierius kaip atsiskaitymo priemonę, siekia gauti turtinę naudą, tačiau dėl nuo kaltininko nepriklausančių priežasčių to nepavyksta įgyvendinti. Pavyzdžiui, asmuo degalinėje atsiskaito už prekes netikrais ar suklastotais pinigais, tačiau degalinės operatoriui patikrinus pinigus su pinigų tikrinimo aparatu, paaiškėja, kad jie netikri ar suklastoti. Tokiu atveju, kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 213 straipsnį (nes pastarasis realizavo netikrus pinigus ir taip juos paleido į apyvartą) bei pagal LR BK 22 ir LR BK 182 straipsnių sutaptį, – už pasikėsinimą sukčiauti¹⁸².

Iš to, kas šiame skyriuje pasakyta, galima apibendrinti, kad LR BK 213 straipsnis – netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimas, laikymas arba realizavimas – yra dažnai taikomas su sukčiavimo sudėtimi (LR BK 182 straipsnis), nes kaltininkas, apgaule siekdamas turtinės naudos, netikrus pinigus ar vertybinius popierius panaudoja kaip atsiskaitymo priemonę. Panašumui, siejantys abi veikas, praktikoje sukelia normų taikymo ir kvalifikavimo problemas, todėl kiekvienoje konkrečioje byloje, atribojant veikas, svarbu nustatyti turto vertę (sukčiavimo atveju) ir tai, ar panaudoti netikri pinigai arba vertybiniai popieriai atitinka LR BK 213 straipsnyje įtvirtintos veikos dalyko požymius. Priešingu

---

¹⁸¹ LR BK 213 straipsnio 1 dalis numato baudžiamąją atsakomybę už netikrų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių ar oficialiai patvirtintų, bet į apyvartą dar neišleistų pinigų arba vertybinių popierių pagaminimą, tikrų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių ar oficialiai patvirtintų, bet į apyvartą dar neišleistų pinigų arba vertybinių popierių klastojimą, netikrų ar suklastotų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių ar oficialiai patvirtintų, bet į apyvartą dar neišleistų pinigų arba vertybinių popierių įgijimą, laikymą ar realizavimą arba įrangos, programinės įrangos ar specialiųjų medžiagų netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti gaminimą, įgijimą, laikymą ar realizavimą. Minėtos veikos BK 213 straipsnio 1 dalyje numatytos kaip alternatyvios, todėl baudžiamajai atsakomybei pagal šį straipsnį kilti pakanka bent vienos iš jų padarymo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 17 d. nutartis Nr. 2K-7-45/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 12 d. nutartis Nr. 2K-388/2010.

¹⁸² Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nuosprendis Nr. 1A-17-458-2013.

atveju, dalykų, neatitinkančių LR BK 213 straipsnyje numatytų specifinių požymių, panaudojimas, kai kaltininkas gauna turtinę naudą, lemia veikos kvalifikavimą kaip sukčiavimą ar kartu kitų LR BK veikų inkriminavimą. Taigi, esminiais kriterijais, padedančiais atriboti LR BK 182 straipsnį nuo LR BK 213 straipsnio, laikytini objektas, dalykas, objektyvioji pusė.

2.3. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis (BK 214 str.) bei Neteisėtas elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas (BK 215 str.)

Kaltininkas, darydamas LR BK 214 bei LR BK 215 straipsniuose¹⁸³ įtvirtintas veikas, dažniausiai siekia turinės naudos, todėl šios veikos papildomai kvalifikuojamos kaip sukčiavimas (LR BK 182 straipsnis). Deja, teismų praktika rodo, kad susiduriama ne tik su abiejų minėtų normų atskyrimo dilema. Tobulėjant technologijoms ir didėjant analizuojamų veikų padarymo skaičiui, kyla tokių klausimų kaip svetimos, netikros ar suklastotos mokėjimo priemonės panaudojimo (kaip atsiskaitymo priemonės), jos įdėjimo į bankomatą ir identifikavimo duomenų (PIN kodo) įvedimo ir panašūs vertinimo keblumai¹⁸⁴.

Pagrindinis ir tiesioginis LR BK 214 straipsnyje („Netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas, tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis“) numatyto nusikaltimo objektas yra mokėjimo priemonių, skirtų atsiskaityti negrynais pinigais, naudojimo ir disponavimo tvarka, o LR BK 215 straipsnyje („Neteisėtas elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas“) numatyto nusikaltimo tiesioginis objektas yra elektroninių mokėjimo priemonių naudojimo ir disponavimo tvarka¹⁸⁵. Palyginus šių nusikaltimų objektus

---

¹⁸³1961 m. LR BK nebuvo specialios normos, kuri nustatytų baudžiamąją atsakomybę už veikas, susijusias su neteisėtu disponavimu elektroninėmis mokėjimo priemonėmis, ir tokios veikos buvo kvalifikuojamos įvairiai. Teismų praktikoje elektroninės mokėjimo priemonės buvo pripažįstamos dokumentais ir jų suklastojimas ar suklastotų elektroninių mokėjimo priemonių panaudojimas buvo kvalifikuojamas pagal (1961 m.) LR BK 207 straipsnį, tai prilyginant kaip dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas. Toks šių veikų kvalifikavimas buvo nulemtas to, kad (1961 m.) LR BK nebuvo konkrečios normos, kuri kriminalizuotų šias veikas. Taigi spartus elektroninių mokėjimo priemonių, o kartu ir sukčiavimo naudojant negrynas atsiskaitymo priemones išplėtimas Lietuvoje ir tarptautiniu mastu lėmė, kad buvo imtasi veiksmų atsakomybei nustatyti bei kriminalizuoti šias veikas. Paminėtina, kad 2001 m. gegužės 28 d. Europos Taryba priėmė pamatinį sprendimą Nr. (2001/413/TVR), kuris buvo skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu. Lietuvai įgyvendinant šį sprendimą, 2000 m. LR BK atsirado 214 ir 215 straipsniai, kurie kriminalizavo neteisėtą disponavimą elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jų duomenimis. PIESLIAKAS, A., Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 214 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 8(98), 2007, p. 71–80.

¹⁸⁴ ALIUKONIENĖ, R., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 287.

¹⁸⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 28, 36.

su sukčiavimo objektu, matyti, kad kaltininkas, atlikdamas LR BK 214 ir LR BK 215 straipsniuose numatytus veiksmus, bendrai kėsina į valstybės finansų sistemą.

LR BK 214 ir LR BK 215 straipsnių dalykų išskyrimas, nurodant jų specifinius požymius, padeda atriboti nuo sukčiavimo. Siekiant atskleisti šių analizuojamų nusikaltimų dalykus, privalu remtis galiojančiais įstatymais¹⁸⁶, reglamentuojančiais elektroninių mokėjimo priemonių (toliau – ir EMP) pateikimą ir tapatybės patvirtinimo sampratą. LAT senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarime Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“ nurodoma, kad „baudžiamųjų bylų, kuriose LR BK 214 straipsnyje nusikaltimo dalykas būtų netikras ar suklastotas mokėjimo instrumentas, įranga, kompiuterinės programos ar kitokios priemonės, tiesiogiai skirtos ar pritaikytos netikriems mokėjimo instrumentams ar jų dalims gaminti ar tikriems mokėjimo instrumentams klastoti, negauta“. Remiantis LAT senato apžvalga bei analizuojamų veikų sudėtimis, darytina išvada, kad LR BK 214 straipsnio dalykas yra: 1) netikra EMP ar jos dalis; 2) suklastota EMP ar jos dalis; 3) svetima EMP; 4) EMP duomenys 5) techninė, programinė įranga ar kitokios priemonės, skirtos EMP gaminti ar klastoti. LR BK 215 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyku yra visi išvardyti LR BK 214 straipsnio laikomi dalykai, išskyrus techninė, programinė įranga ar kitokios priemonės, skirtos EMP gaminti ar klastoti¹⁸⁷. Kaip matyti, daugumos iš išvardintų nusikalstamų veikų dalykas yra susijęs su EMP samprata. Dėl negausios teismų praktikos¹⁸⁸, susijusios ne su EMP, darbo autoriaus manymu, tikslinga aptarti tik vieną iš LR BK 214, 215 straipsniuose numatytų dalykų, t. y. EMP.

LAT pateikia tokį EMP¹⁸⁹ išaiškinimą – tai elektroniniai instrumentai, skirti atsiskaityti negrynais pinigais (pavyzdžiui, banko mokėjimo kortelės, kredito kortelės, išankstinio mokėjimo kortelės, naudojamos atsiskaityti už degalus degalinėse)¹⁹⁰. Europos Sąjungos Tarybos Pagrindų sprendimo dėl kovos su sukčiavimu naudojant priemones, skirtas

---

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymu, Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymu, 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos Pagrindų sprendimu „Dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR)“.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“.

¹⁸⁸ PIESLIAKAS, A., Elektroninės mokėjimo priemonės kaip baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko samprata. *Jurisprudencija*, 11 (113), 2008, p. 100-106.

¹⁸⁹ 2007 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. X-1233 mokėjimo instrumento sąvoka buvo pakeista ir pervadinta „elektronine mokėjimo priemone“, tačiau manytina, kad dėl jų turinio vienodumo pateikta mokėjimo instrumento sąvoka tinkama apibrėžti elektroninę mokėjimo priemonę.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“.

atsiskaityti negrynaisiais pinigais, bei šių priemonių klastojimu 1 straipsnio a punkte mokėjimo priemonė apibrėžta kaip materialioji priemonė, leidžianti jos turėtojui ar naudotojui pervesti pinigus ar pinigų sumą, apsaugotą kodais ir parašu nuo klastojimo ar nesąžiningo naudojimo¹⁹¹. Reikia pažymėti, kad pagal anksčiau galiojusią Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo redakciją, EMP buvo laikomos nuotolinės priemonės mokėjimo priemonės ir elektroniniai pinigai. Pasikeitus reglamentavimui, šis įstatymas pateikė mokėjimo priemonės apibrėžimą: „tai personalizuota priemonė ir (arba) tam tikros procedūros, dėl kurių susitaria mokėjimo paslaugų vartotojas ir mokėjimo paslaugų teikėjas ir kurias mokėjimo paslaugų vartotojas naudoja mokėjimo nurodymui inicijuoti“¹⁹². LR BK 214 ir LR BK 215 straipsnių prasme svarbu pateikti elektroninių pinigų apibrėžimą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatyme. Jame elektroniniais pinigais laikomi elektroninių pinigų leidėjams gavus piniginių lėšų iš fizinių arba juridinių asmenų į apyvartą išleidžiama piniginė vertė, išreikšta kaip reikalavimas jos leidėjui ir turinti šiuos požymius: 1) yra laikoma elektroninėse, įskaitant magnetines, laikmenose; 2) skirta mokėjimo operacijoms atlikti; 3) priimama asmenų, kurie nėra tų elektroninių pinigų leidėjai¹⁹³. Minėtuose įstatymuose pateiktos sąvokos suponuoja, kad EMP yra ne bet kokia, o tik turinti materialų pavidalą.

LR BK 214 ir LR BK 215 straipsniuose įtvirtintų veikų dalyku negali būti nuolaidų kortelės (jų paskirtis kitokia – nuolaidos), įvairūs materialūs pinigai (banknotai ar monetos), kelionių čekiai, euročekiai, kiti čekiai, įsakomieji vekseliai¹⁹⁴. Pažymėtina, kad netikra EMP – tai neteisėtai pagaminta visa EMP, kuri yra tinkama naudoti ir turi tam tikrus EMP rekvizitus. Jei kaltininkas, apgaule siekdamas įgyti turtinę naudą, panaudoja EMP, nesančią LR BK 214 ir LR BK 215 straipsniuose įtvirtintų nusikaltimų dalyku, veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas (LR BK 182 straipsnis).

Elektroninės mokėjimo priemonės „svetimumo“¹⁹⁵ ir „neteisėtumo“ požymiai reikalauja platesnio paaiškinimo (LR BK 214 straipsnyje, be kitų nusikalstamų veikų,

---

¹⁹¹ 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos Pagrindų sprendimas „Dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR)“.

¹⁹² Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C6C5599DD9A1/jNQAWLusvS>>.

¹⁹³ Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.40DFB5151B33/oWiWpJKlGa>>.

¹⁹⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 29.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis Nr. 2K-215/2012.

numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, „kas pagrobė ar kitaip neteisėtai įgijo, laikė, realizavo ar panaudojo svetimą mokėjimo instrumentą finansinei operacijai inicijuoti“). Svetima EMP – „nuolatinės prieigos mokėjimo priemonė, kuria naudotis EMP naudotojas ar kredito įstaiga nėra išreiškusi sutikimo“¹⁹⁶. LAT nurodo, jog paprastai mokėjimo instrumentas (pavyzdžiui, banko kortelė) nuosavybės teise priklauso emitentui, t. y. mokėjimo instrumentą išdavusiai institucijai, kuri, pagal mokėjimo instrumento naudojimosi sutartį, tik jo turėtojui suteikia teisę naudotis mokėjimo instrumentu, todėl kiekvienam trečiajam asmeniui jis yra svetimas LR BK 214 straipsnio prasme. Baudžiamosios teisės prasme tik tokios veikos, kurios padarytos be mokėjimo instrumento savininko arba turėtojo sutikimo, laikytinos neteisėtomis¹⁹⁷.

Komentuojamos veikos yra formalios, t. y. jos laikomos baigtomis nuo alternatyvių straipsniuose įtvirtintų veiksmų atlikimo, todėl padariniai yra už šių veikų sudėties ribų. Kiekvieno nusikaltimo objektyvioji pusė gali pasireikšti alternatyviais veiksmais, todėl LR BK 214 ir LR BK 215 straipsniuose baudžiamoji atsakomybė numatyta už keturių rūšių veikas¹⁹⁸. Darbo autoriaus nuomone, nagrinėtinos labiausiai paplitusios, t. y. LR BK 214 straipsnyje numatytos veikos – svetimos EMP neteisėtas įgijimas, laikymas, perdavimas ar realizavimas bei LR BK 215 straipsnyje numatyta veika – neteisėtas finansinės operacijos

---

¹⁹⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 30.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“.

¹⁹⁸ LR BK 214 straipsnyje numatyta atsakomybė už keturių rūšių veikas: 1) netikros EMP ar jos dalies gaminimą ar tikros EMP suklastojimą; 2) svetimos, netikros ar suklastotos EMP įgijimą, laikymą, perdavimą ar realizavimą; 3) svetimos EMP ar jos naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonės duomenų, pakankamų finansinei operacijai inicijuoti, neteisėtą įgijimą, laikymą, perdavimą ar realizavimą; 4) techninės įrangos, programinės įrangos ar kitokios priemonės, tiesiogiai skirtos ar pritaikytos netikroms EMP ar jų dalims klastoti, gaminimą, įgijimą, laikymą ar realizavimą. LR BK 215 straipsnyje taip pat numatyta atsakomybė už keturių rūšių veikas: 1) neteisėtą inicijavimą ar atlikimą finansinės operacijos svetima, netikra ar suklastota EMP; 2) svetimos EMP ar jos naudotojo tapatybės patvirtinimo priemonės duomenų neteisėtą panaudojimą; 3) žinomai netikrų tapatybės patvirtinimo priemonės duomenų panaudojimą; 4) žinomai neteisėto svetimos, netikros ar suklastotos EMP panaudojimo pripažinimą teisėtu. PIESLIAKAS, A., Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektrone mokėjimo priemone (BK 214 ir 215 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 8 (98), 2078, p. 71-80.

inicijavimas ar atlikimas¹⁹⁹. Teismų praktika rodo, kad minėtos veikos įprastai padaromos su kitomis nusikalstamomis veikomis, tarp jų – ir sukčiavimu²⁰⁰.

LR BK 214 straipsnyje įtvirtinta veika aprašoma žodžiais „neteisėtai įgijo, laikė, perdavė ar realizavo“, o LR BK 215 straipsnyje – „neteisėtai inicijavo²⁰¹ ar atliko“. Šie veikas apibūdinantys požymiai (įgijimas, laikymas, realizavimas, perdavimas, finansinės operacijos inicijavimas ar atlikimas)²⁰² teismų praktikoje gana aiškūs, dėl jų taikymo didesnių problemų nekyla. Tačiau kai yra padaryti keli veiksmai, numatyti LR BK 214 ar LR BK 215 straipsnių dispozicijose, veikos kvalifikavimas tampa komplikuoatas. Remiantis LAT išaiškinimu, netikro, suklastoto ar svetimo EMP (pavyzdžiui, banko mokėjimo kortelės) pagrobimas ar kitoks neteisėtas įgijimas kvalifikuotinas tik pagal LR BK 214 straipsnį. Ši taisyklė paaiškina EMP įgijimo kvalifikavimo problemą, kai ją apgaule įgijus atsiranda konkurencija tarp LR BK 182 ir LR BK 214 straipsnių²⁰³. Taigi, jei kaltininkas apgaule įgijo svetimą EMP, jo veiksmai kvalifikuojami pagal LR BK 214 straipsnį, o jeigu kaltininkas siekė įgyti svetimą EMP, tačiau jos negavo dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių (pavyzdžiui, kaltininkas, siekdamas apgaule pasisavinti EMP, buvo sukklaidintas dėl to, kad perduodama netikra EMP ar suklastota ir pan.), asmens veiksmai turėtų būti kvalifikuojami kaip pasikėsinimas įgyti EMP (LR BK 214 straipsnis ir LR BK 22 straipsnis)²⁰⁴.

Teismų praktikoje susiduriama su tokiomis situacijomis, kai asmuo, neteisėtai įgijęs ir laikęs EMP, siekia ja pasinaudoti turtinei naudai gauti bei EMP panaudoja kaip atsiskaitymo priemonę ar bando išgryninti iš bankomato pinigus ir pan. Dažnai kyla klausimas, kaip

---

¹⁹⁹ Teismų praktikoje kyla problema dėl sampratos, kas yra neteisėtas finansinės operacijos atlikimas ar inicijavimas panaudojant svetimą EMP. Neteisėtas EMP panaudojimas finansinei operacijai inicijuoti yra tada, kai tai daroma prieš kortelės turėtojo valią, turint EMP turėtojo leidimą, baudžiamoji atsakomybė neturėtų kilti. Jei kaltininkas neteisėtai inicijuoja finansinę operaciją ir užvaldo svetimas lėšas, taip pat atsako ir pagal sukčiavimą (LR BK 182 straipsnį). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-475/2009.

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. nutartis Nr. 2K-296-507/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. 2K-333-699/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. nutartis Nr. 2A-1-303/2016.

²⁰¹ Remiantis LR BK komentaru, neteisėtas „finansinės operacijos inicijavimas laikytinas baigtu nuo EMP pateikimo kredito įstaigai pradžios (pavyzdžiui, nuo banko kortelės įdėjimo į bankomatą ar banko kortelių nuskaitymo įrenginį) ar tapatybės patvirtinimo priemonių duomenų pateikimo kredito įstaigai elektroninėmis mokėjimo priemonėmis pradžios (pavyzdžiui, nuo bent vienos tapatybės patvirtinimo priemonės duomenų įvedimo į EMP atmintį)“. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 37.

²⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Registrų centras, 2016.

²⁰³ PIESLIAKAS, A., Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 214 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 8(98), 2007, p. 71–80.

²⁰⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 33.

kvalifikuoti asmens veiksmus, kai jis svetimą EMP panaudoja finansinei operacijai – atsiskaityti už prekes ir pan.²⁰⁵ Tokie kaltininko veiksmai turi būti kvalifikuojami pagal LR BK 215²⁰⁶ ir LR BK 182 straipsnių sutaptį. LAT teigimu, atribojant LR BK 182 straipsnį nuo LR BK 214 ir LR BK 215 straipsnių, reikia atsižvelgti į turto vertę. Neteisėtas EMP ar jos duomenų panaudojimas, inicijuojant ar atliekant finansinę operaciją esant didesnei kaip 3 MGL dydžio sumai, kvalifikuojamas pagal LR BK 182 ir LR BK 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptį. Neteisėtas EMP įgijimas bei finansinės operacijos inicijavimas ar atlikimas esant didesnei kaip 3 MGL dydžio sumai, kvalifikuotinas kaip LR BK 182, 214, 215²⁰⁷ straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptis²⁰⁸. Reikia pabrėžti, kad tokiu svetimos EMP panaudojimu inicijuojant finansinę operaciją ir kaltininkui siekiant užvaldyti svetimą turtą, tiesiogiai kėsিনamasi į norminių aktų apibrėžtą mokėjimo kortelių naudojimo tvarką bei svetimą turtą²⁰⁹.

Tuo atveju, kai kaltininkas atliko finansinę operaciją ir taip gavo patvirtinimą iš kredito įstaigos apie disponavimą kredito įstaigos sąskaitoje esančiomis lėšomis, t. y. apie sąskaitoje esančių lėšų pervedimą į kitą įstaigoje atidarytą sąskaitą arba grynųjų pinigų išmokėjimą, kaltininko neteisėta veika turi būti kvalifikuojama ne tik kaip neteisėtas finansinės operacijos atlikimas, bet kartu ir sukčiavimas.

Remiantis LAT senato išaiškinimu²¹⁰, žinomai neteisėto EMP panaudojimo²¹¹ pripažinimas teisėtu yra veika, kurią gali atlikti asmuo, kuris pagal einamas pareigas arba atliekamas funkcijas ir pan., turintis įgaliojimus pradėti, tęsti ar pabaigti, neteisėta EMP

---

²⁰⁵ PIESLIAKAS, A., Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 214 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 8(98), 2007, p. 71–80.

²⁰⁶ Svetimos EMP ar jos naudotojo tapatybės patvirtinimo duomenų panaudojimas yra neteisėtas tik tais atvejais, kai ta veika daroma neturint teisėto EMP turėtojo leidimo, o kai tai daroma pagal teisėto turėtojo valią, baudžiamoji atsakomybė neturėtų kilti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-475/2009.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 2K-680/2007.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 1 d. nutartis Nr. 2K-372/2013.

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose”.

²¹¹ Mokėjimo instrumento panaudojimas finansinei operacijai inicijuoti – tai jo pateikimas institucijai ar darbuotojui, turinčiam teisę atlikti finansines operacijas (pvz., bankui, parduotuvėje – kasininkui, mokėjimo kortelės įdėjimas į bankomatą ir kt.). Tolesni asmens nusikalstami veiksmai po to, kai jis įdeda mokėjimo kortelę į bankomatą, surenka PIN kodą ir taip suklaidina banko sąskaitos apsaugos sistemą, įeina į „mokėjimo instrumento panaudojimo finansinei operacijai inicijuoti“ sąvoką, nes be šio veiksmo, mokėjimo kortelė negalėtų būti panaudojama, todėl šie veiksmai papildomai pagal Lietuvos Respublikos BK 215 str. 1 d. nekvalifikuojami. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 2K-680/2007.

pradėtą finansinę operaciją, pavyzdžiui, kai kasininkas žino, jog kaltininkas už prekes atsiskaito svetima, netikra, ar suklastota EMP, atlieka tokį atsiskaitymą. Šiais atvejais, kai asmuo gauna patvirtinimą iš kredito įstaigos, jog kaltininkas atsiskaito svetima, netikra ar suklastota EMP, veika kvalifikuojama kaip padėjimas sukčiauti pagal LR BK 24 straipsnio 6 dalį ir LR BK 182 straipsnį²¹².

Paminėtini ir tokie atvejai, kai kaltininkas tik inicijuoja finansinę operaciją, tačiau dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios (pavyzdžiui, bankomatas neišduoda pinigų), jos neatlieka ir svetimo turto neįgyja. Tokiu atveju, jo veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas apgaule įgyti svetimą turtą pagal LR BK 22 straipsnio 1 dalį bei LR BK 182 straipsnį ir pagal LR BK 214, 215 straipsnius ar tik LR BK 215 straipsnį²¹³.

Jeigu asmuo, panaudodamas netikrą ar suklastotą EMP ir turėdamas vieningą sumanymą įgyti turtinę naudą atlieka kelias finansines operacijas, jo padarytos veikos yra laikomos tęstinėmis ir kvalifikuojamos pagal LR BK 214 ir LR BK 182 straipsnių sutaptį²¹⁴. O kai kaltininkas neteisėtai atsiskaito už prekes ar paslaugas svetima EMP bei pasirašo kito asmens vardu kasos čekyje ir įgyja svetimą turtą, jo veika papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuotina²¹⁵.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta šiame poskyryje, akcentuotina, kad atribojant LR BK 182 straipsnį nuo LR BK 214 bei LR BK 215 straipsnių, kaltininkui neteisėtai panaudojus EMP ar jos duomenis, inicijavus ar atlikus finansinę operaciją, veika kvalifikuojama pagal LR BK 182 ir LR BK 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptį, kitu atveju, kaltininkui neteisėtai įgijus EMP bei inicijavus ar atlikus finansinę operaciją, veika kvalifikuotina kaip LR BK 182, 214, 215²¹⁶ straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptis²¹⁷. Pažymėtina ir tai, kad kvalifikuojant veiką pagal LR BK 214 bei LR BK 215 straipsnius kartu su LR BK 182 straipsniu, būtina nustatyti siekiamos įgyti turtinės naudos dydžio vertę. Šiame skyriuje pateikti praktiniai pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, kad

---

²¹² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 33.

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose”.

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 26 d. nutartis Nr. 2A-1-303/2016.

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose”.

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 2K-680/2007.

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.

sukčiavimo normą nuo LR BK 214 ir LR BK 215 straipsnių atriboti padeda šių veikų dalyko specifiniai požymiai ir veikų objektyvioji pusė.

2.4. Sukčiavimas (BK 182 str.) ir Apgaulingas apskaitos tvarkymas (BK 222 str.)

Apgaulingas apskaitos tvarkymas²¹⁸ – vienas iš labiausiai praktikoje paplitusių mokesčių vengimo būdų. Už šią nusikalstamą veiką LR įstatymai numato ir administracinę²¹⁹, ir baudžiamąją atsakomybę. Kaltininkui darant LR BK 222 straipsnyje numatytus veiksmus, panaudojama apgaulė, todėl dažnai ši nusikalstama veika inkriminuojama kartu su sukčiavimu. Dėl šios priežasties teismų praktikoje kyla sunkumų jas kvalifikuojant, todėl svarbu įvardyti atribojimo kriterijus, kuriais remiantis būtų galima atskirti LR BK 222 ir LR BK 182 straipsniuose įtvirtintas veikas.

Baudžiamosios teisės literatūroje nurodoma, kad pažeidus buhalterinės apskaitos vedimo tvarką, žala daroma ir valstybės finansų sistemai: nuo valstybės yra slepiami mokesčiai, biudžetas netenka dalies įplaukų. Todėl šios nusikalstamos veikos pagrindinis ir tiesioginis objektas – buhalterinės apskaitos²²⁰ vedimo tvarka, o papildomas objektas – valstybės finansiniai interesai²²¹, – tai akcentuoja ir LAT²²². Tiesa, T. Girdenio nuomone, šios veikos saugoma vertybė – centralizuotų valstybės fondų formavimo (mokesčių

---

²¹⁸ Apgaulingas apskaitos tvarkymas – tai buhalterinės apskaitos tvarkymas sąmoningai pažeidžiant teisės aktų, reglamentuojančių buhalterinės apskaitos tvarkymą, reikalavimus (pvz., dvigubos buhalterinės apskaitos vedimas, dalies ar visų ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių nefiksavimas apskaitos dokumentuose ir pan.). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 21 d. nutartis Nr. 2K-41/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-476-677/2015, Nr. 2K-590/2014.

²¹⁹ Jeigu apgaulingai tvarkant apskaitą, pagal LR BK 222 straipsnį, neatsiranda būtinų padarinių, asmuo gali būti traukiamas administracinėn atsakomybėn, pagal ATPK 173¹ straipsnį, už apskaitos taisyklių pažeidimą. Baudžiamąją atsakomybę už apgaulingą buhalterinės apskaitos tvarkymą nuo administracinės atsakomybės atriboja tai, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtinos pasekmės, numatytos LR BK 222 straipsnio dispozicijoje, t. y. negalėjimas visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, o ATPK 173¹ straipsnyje tokių pasekmių nėra numatyta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis Nr. 2K-222/2008.

²²⁰ Bualterinė apskaita LR BK 222 straipsnio prasme – tai ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistema, skirta gauti informaciją ekonominiams sprendimams priimti ir (arba) finansinei atskaitomybei sudaryti. Visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai, susiję su turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų dydžio arba struktūros pasikeitimu, turi būti įtraukiami į apskaitą ir pagrįsti apskaitos dokumentais, įrašai apskaitos registruose turi būti daromi tik pagal apskaitos dokumentus (BAĮ 6 straipsnio 2 dalis, 12 straipsnio 1 dalis, 13 straipsnio 3 dalis). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 3 d. nutartis Nr. 2K-185-942/2016.

²²¹ ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 68.

²²² LR BK 222 straipsnyje numatyto nusikaltimo objektas – valstybės finansų sistema bendrąja prasme suponuoja tai, kad ūkio subjektai apskaitą privalo tvarkyti teisingai ir tinkamai, kaip to reikalauja teisės aktai, reguliuojantys buhalterinės apskaitos santykius. Pagrindinis ir tiesioginis šio nusikaltimo objektas yra buhalterinės apskaitos tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-582-222/2015.

surinkimo) procesai²²³. Palyginus apgaulingo apskaitos tvarkymo ir sukčiavimo tiesioginius objektus, matomi aiškūs skirtumai. Būtina pažymėti, jog LR BK 222 straipsnyje įtvirtintos veikos objektas tiesiogiai priklauso nuo kitų teisės aktų²²⁴, reguliuojančių buhalterinės apskaitos santykius. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Buhalterinės apskaitos įstatymas įpareigoja subjektus tinkamai tvarkyti buhalterinę apskaitą, laiku ir teisingai surašyti apskaitos dokumentus²²⁵.

Komentuojamos nusikalstamos veikos (LR BK 222 straipsnio) dalykas²²⁶ – apskaitos dokumentai²²⁷ ir apskaitos registrai²²⁸. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad šios veikos dalyku negali būti turtas, su kuriuo yra atliekamos vėliau tinkamai neužfiksuojamos operacijos ar kurį siekiama įgyti²²⁹. Apgaulingo apskaitos tvarkymo požymiai suponuoja išvadą, kad įrodinėjimo dalyką sudaro ne ūkinių operacijų teisėtumo ar šių operacijų turinio nustatymas, o aplinkybės, susijusios su ūkinių operacijų įforminimu įmonės buhalterinėje apskaitoje. Todėl apgaulingos apskaitos tvarkymo atveju, kaltininko neteisėta veika nukreipta į ūkinių operacijų įforminimą įmonės buhalterinėje apskaitoje. Palyginus LR BK 222 ir LR BK 182 straipsniuose įtvirtintų veikų dalykus, matyti, kad apgaulingos apskaitos tvarkymo dalykas išsiskiria savo specifiniais požymiais.

Platesnio ir išsamesnio nagrinėjimo reikalauja analizuojamos nusikalstamos veikos (LR BK 222 straipsnio) objektyvioji pusė, kurią apibūdina (veikimas arba neveikimas),

---

²²³ GIRDENIS, T., et al. *Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 134.

²²⁴ Dalis LR BK 222 straipsnio dispozicijos yra blanketinės, todėl teismai, nustatydami šių nusikaltimų požymius, turi vadovautis ne tik LR BK normomis, bet ir LR buhalterinės apskaitos įstatymu, LR Vyriausybės 2000 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 179 „Dėl kasos darbo organizavimo ir kasos operacijų atlikimo taisyklių patvirtinimo“ su pakeitimais bei kitais įstatymais ir teisės aktais, reglamentuojančiais buhalterinės apskaitos tvarką. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose”.

²²⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojos kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 65.

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 7 d. nutartis Nr. 2K-376/2014.

²²⁷ Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme yra įtvirtinta ūkinių operacijų fiksavimo tvarka ir momentas, ir pabrėžiama, kad visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai turi būti pagrįsti apskaitos dokumentais. Pagal įstatymą apskaitos dokumentas – popierinis arba elektroninis dokumentas, kuriuo patvirtinama ūkinė operacija arba ūkinis įvykis ir kuriame yra rekvizitai tos ūkinės operacijos arba ūkinio įvykio tapatumui nustatyti. LR Buhalterinės apskaitos įstatymas. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/hMIYFfoVxx>>.

²²⁸ Apskaitos registras – remiantis apskaitos dokumentais parengta ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių suvestinė, kurioje apibendrinti jų duomenys. LR Buhalterinės apskaitos įstatymas. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/hMIYFfoVxx>>.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016.

padariniai ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių²³⁰. LR BK 222 straipsnyje numatytos veikos objektyviają pusę sudaro alternatyvios veikos, todėl kaltininkui atlikus nors vieną iš jų²³¹, kyla baudžiamoji atsakomybė²³².

Apgaulingo apskaitos tvarkymo veikos sudėtis yra materiali²³³, todėl baudžiamoji atsakomybė kaltininkui kyla tik tuo atveju, kai negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros²³⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šios veikos padariniai yra alternatyvūs, todėl atitinkamuose procesiniuose dokumentuose (pranešimuose apie įtarimą, kaltinamuosiuose aktuose, nuosprendžiuose ir pan.) turėtų būti nurodomi ne visi įstatyme numatyti padariniai²³⁵, bet atsiradę konkrečių veikų padarymo atveju²³⁶. Apgaulingos buhalterinės apskaitos padariniai yra nustatomi remiantis kompetentingų įstaigų patikrinimo, revizijos aktais, audito ataskaitomis arba specialistų išvadomis²³⁷, tačiau kilus abejonių dėl jų pagrįstumo, gali būti skiriama ir ekspertizė. Galutinę išvadą apie nusikalstamų padarinių buvimą ar nebuvimą daro tik teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes, tarp jų ir padarytų buhalterinės apskaitos pažeidimų

---

²³⁰ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 69.

²³¹ „Ši norma numato baudžiamąją atsakomybę už kelių alternatyvių veikų padarymą: 1) apgaulingą teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymą; 2) buhalterinės apskaitos dokumentų paslėpimą; 3) buhalterinės apskaitos dokumentų sunaikinimą; 4) buhalterinės apskaitos dokumentų sugadinimą“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis Nr. 2K-7-330/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartis Nr. 2K-7-234-942/2015.

²³² „Bualterinės apskaitos dokumentų paslėpimas – tai veiksmai, kai dokumentas slepiamas, turint tikslą, kad juo nebūtų pasinaudota tikrinant asmens veiklą, jo turta, nuosavą kapitalą ar įsipareigojimų dydį ar struktūrą“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis Nr. 2K-487-693/2015; „Apskaitos dokumentų sunaikinimas – tai toks fizinis, cheminis, elektromagnetinis dokumento poveikis, kai neįmanoma atkurti jo turinio. Apskaitos dokumentų sugadinimas – tai veiksmai, kuriais sunaikinama dalis buhalterinės apskaitos dokumento (pvz., užpilama cheminiu reaktyvu, išplėšiama, ir pan.)“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“.

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 3 d. nutartis Nr. 2K-185-942/2016.

²³⁴ „Asmens turtas – tai materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės, kurias valdo ir naudoja ir (arba) kuriomis disponuoja ūkio subjektas ir kurias naudodamas jis tikisi gauti ekonominės naudos“. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 70.

²³⁵ Jeigu apgaulingai tvarkant apskaitą nekilo šios veikos padarinių, asmuo baudžiamojon atsakomybėn nėra traukiamas. Toks asmuo gali būti traukiamas administracinėn atsakomybėn, pagal ATPK 173¹ straipsnį – už apskaitos taisyklių pažeidimą.

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“.

²³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 10 d. nutartis Nr. 2K-233/2014.

pobūdį, mastą, priežastis, dėl kurių jie padaryti, ir t. t.²³⁸. Bylose dėl LR BK 222 straipsnio taikymo realią asmens veiklą, jo ūkinę, komercinę, finansinę būklę, nuosavą kapitalą, įsipareigojimų dydį ir struktūrą turi būti įmanoma nustatyti analizuojant tik to asmens (ūkio subjekto) buhalterinės apskaitos dokumentus. Jei to padaryti tokiu būdu (o ne atliekant, pavyzdžiui, ikiteisminį tyrimą ir pan.) negalima, atsiranda šiame straipsnyje numatyti padariniai ir kaltininkui kyla baudžiamoji atsakomybė²³⁹. Formuluoatė „visiškai ar iš dalies negalima nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros” reiškia tai, kad to visiškai ar iš dalies negalima nustatyti, o ne tai, kad to apskritai neina padaryti²⁴⁰.

Aptarus apgaulingos apskaitos tvarkymo padarinius, pastebima, kad objektyviai padarytų padarinių pobūdis skiriasi nuo sukčiavimo. Kasacinis teismas, aiškindamas LR BK 222 straipsnyje nurodytos veikos sudėties požymius, yra konstatavęs, kad „<...> padariniai, su kuriais siejamas šių nusikaltimų baigtumas, yra ne turtinė žala kitiems asmenims, o negalimumas nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros <...>”²⁴¹. Šis išaiškinimas rodo, kad sukčiavimo atveju padariniai siejami su kitam asmeniui padaryta turtine žala, o LR BK 222 straipsnio atveju padariniai siejami su negalėjimu nustatyti asmens (ūkio subjekto) veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros iš to asmens buhalterinės apskaitos dokumentų. Taigi, LR BK 182 ir LR BK 222 straipsniuose įtvirtintas veikas padeda atriboti skirtingas padarinių pobūdis.

Būtina aptarti ir tuos atvejus, kai kaltininkas, atlikdamas LR BK 222 straipsnyje numatytus veiksmus, t. y. apgaulingai²⁴² tvarkydamas apskaitą, neteisėtais veiksmais gauna ar siekia turtinės naudos²⁴³. Tokiu atveju, asmuo turėtų būti patrauktas baudžiamojon

---

²³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-189-648/2016.

²³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 16 d. nutartis Nr. 2K-334-677/2015.

²⁴⁰ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 69.

²⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. spalio 11 d. nutartis Nr. 2K-308-697/2016.

²⁴² Apgaulės požymis, kuris numatytas LR BK 182 straipsnyje kaip esminis būtinasis požymis, nėra būtinasis LR BK 222 straipsnio objektyvusis sudėties požymis, nes apgaulingas teisės aktų reikalaujamos buhalterinės apskaitos tvarkymas, turi būti suprantamas kaip sąmoningas teisės aktų, reglamentuojančių buhalterinės apskaitos tvarkymą, reikalavimus, pažeidimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 12 d. nutartis Nr. 2K-205/2011.

²⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016.

atsakomybėn pagal LR BK 182 ir LR BK 222 straipsnių sutaptį²⁴⁴. Jeigu asmuo apgaulingai tvarkė apskaitą ir siekė gauti turtinę naudą, tačiau jam nepavyko to įgyvendinti, kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 222 straipsnį, LR BK 22 ir LR BK 182 straipsnių sutaptį²⁴⁵.

Apartini ir tokie atvejai, kai įmonės vadovas nusprendžia dalį darbuotojo atlyginimo mokėti neoficialiai. Tokiais veiksmais neabejotinai iškreipiami darbo ir mokestiniai santykiai, nesilaikoma buhalterinės apskaitos taisyklių, todėl bendrąja prasme vengiama mokesčių ir to siekiama. Vis dėlto šios aplinkybės neleidžia daryti išvados, jog įmonės vadovas padaro sukčiavimą, t. y. siekia fiktyviu pagrindu gauti turtinės naudos valstybės biudžeto sąskaita. Teismų praktikoje konstatuojama, kad sistemiškai aiškinant baudžiamuosius įstatymus, neoficialaus darbo užmokesčio mokėjimo pripažinimas turtiniu sukčiavimu pagal požymį „išvengė turtinės prievolės apgaule“ nėra teisingas. Toks kvalifikavimas pagrįstas plečiamuoju sukčiavimo požymių traktavimu ir neatitinka turtinių bei finansinių nusikalstamų veikų atskyrimo pagrindų. Atsižvelgiant į neapskaityto darbo užmokesčio ir išvengtų mokesčių dydį, įmonės vadovo veiksmai atitinka neteisingų duomenų įrašymo į deklaraciją arba į nustatyta tvarka patvirtintą ataskaitą ar kitą dokumentą apie asmens pajamas ir jų pateikimo valstybės įgaliotai institucijai siekiant išvengti mokesčių (LR BK 220 straipsnio 1 dalis), taip pat apgaulingo buhalterinės apskaitos tvarkymo (LR BK 222 straipsnis) nusikalstamų veikų sudėtis, todėl tokie kaltininko veiksmai negali būti papildomai kvalifikuojami kaip sukčiavimas²⁴⁶.

Kitas požymis, padedantis atskirti sukčiavimą ir buhalterinės apskaitos tvarkymą yra subjektas. Priešingai negu sukčiavimo, šios nusikalstamos veikos subjektas pasižymi specialiais požymiais. Už apgaulingą apskaitos tvarkymą gali atsakyti: 1) ūkio subjekto vadovas;²⁴⁷ 2) finansininkas, tiesiogiai tvarkantis apskaitą; 3) abu – kaip bendrininkai²⁴⁸.

---

²⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 2K-471/2011.

²⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 20 d. nutartis Nr. 2K-246/2011.

²⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015. Toks teisinis vertinimas atitinka ir daugybę teismų praktikos pavyzdžių tokio pat ar panašaus pobūdžio bylose: Nr. 2K-180/2014, 2K-16/2014, 2K-99/2013, 2K-646/2012, 2K-213/2012, 2K-511/2011.

²⁴⁷ Atsakomybės už apgaulingą apskaitos tvarkymą subjektui būdingi specialieji požymiai, t. y. pagal LR BK 222 straipsnio 1 dalį, atsako asmenys, atsakingi už buhalterinės apskaitos tvarkymą pagal LR buhalterinės apskaitos įstatymo 10, 11 ir 21 straipsnius. Pagal LR buhalterinės apskaitos įstatymo 21 straipsnio 1 dalį, už apskaitos organizavimą atsako ūkio subjekto vadovas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-379/2012.

²⁴⁸ GIRDENIS, T., *et. al. Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014, p. 135.

Asmuo, kuris nėra formaliai susijęs su ūkio subjektu darbo santykiais, apgaulingai tvarkantis buhalterinę apskaitą, atsako tik už nusikalstamas veikas, kurias siekia padaryti apgaulingai tvarkydamas buhalterinę apskaitą²⁴⁹. Jei asmuo ją tvarko susitaręs su ūkio subjekto vadovu, atsako abu pagal LR BK 222 straipsnį. Aptartini ir tokie atvejai, kai ūkio subjekto vadovas ar vyriausiasis buhalteris²⁵⁰, buhalterinių, audito ir kt. įmonių specialistams, su kuriais sieja darbiniai santykiai, su jais nesusitaręs pateikia žinomai neteisingus dokumentus ar nepateikia tam tikrų apskaitos dokumentų²⁵¹. Tokiu atveju, už apgaulingą apskaitos tvarkymą atsako būtent ūkio subjekto vadovas ar vyriausiasis buhalteris. Jeigu ūkio subjektas ar finansininkas apgaulingai tvarko apskaitą susitaręs su buhalterinių, audito ir kitų įmonių specialistais, tai jie kartu atsako pagal LR BK 222 straipsnį²⁵². Tais atvejais, kai, siekdami turtinės naudos (sukčiaudami), buhalterinių, audito ir kitų įmonių specialistai yra susitarę su įmonės vadovu ar finansininkais apgaulingai tvarkyti apskaitą, jie turi atsakyti kaip bendrininkai. Taigi, atribojant sukčiavimą ir apgaulingo apskaitos tvarkymo subjektus, akcentuotina, kad asmuo pagal LR BK 222 straipsnį gali atsakyti kaip vykdytojas²⁵³, jeigu pasižymi specialiais subjekto požymiais²⁵⁴, nesant jų, – LR BK 222 straipsnio prasme asmuo nėra pripažįstamas subjektu.

Analizuojant aprašomų veikų sudėties požymius, pažymėtina, kad baudžiamojon atsakomybėn už sukčiavimą asmuo gali būti patrauktas tik esant tiesioginiai tyčiai²⁵⁵, o už

---

²⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 9 d. nutartis Nr. 2K-170/2010.

²⁵⁰ Pagal LR buhalterinės apskaitos įstatymą, asmuo, atsakingas už buhalterinės apskaitos tvarkymą, yra ir vyriausiasis buhalteris (buhalteris) – tais atvejais, kai ūkio subjektas turi savarankišką buhalterinės apskaitos tarnybą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. 2K-286/2010.

²⁵¹ Pagal LR buhalterinės apskaitos įstatymo 10, 11 ir 21 straipsnius, apgaulingo apskaitos tvarkymo subjektas yra specialusis, t. y. asmuo, atsakingas už buhalterinės apskaitos tvarkymą (vyriausiasis buhalteris, buhalteris, apskaitos paslaugas teikiančios įmonės specialistai), tačiau, pagal teismų formuojamą praktiką, esant tam tikroms sąlygoms, atsako ir įmonės vadovas, nes buhalterinę apskaitą tvarkantis subjektas nėra atsakingas už pateikiamų pirminių buhalterinės apskaitos dokumentų turinį ar už tokių dokumentų nepateikimą jam. Todėl, jei įmonės vadovas sąmoningai nepateikia apskaitą tvarkančiam asmeniui visų buhalterinės apskaitos dokumentų, tada jis laikomas šio nusikaltimo vykdytoju. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.

²⁵² ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis* (213-330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 71.

²⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis Nr. 2K-430/2013.

²⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis Nr. 2K-P-95/2012.

²⁵⁵ Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą dėl apgaulingos apskaitos tvarkymo – LR BK 222 straipsnio 1 dalies ir LR BK 182 straipsnio 2 dalies. Asmenys buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, kai buhalterinės apskaitos registruose nebuvo apskaityta: dalis gautų pajamų ir išlaidų; darbo užmokesčiai, kitiems asmenims atlikti mokėjimai ir kt. Teismas asmenis pripažino kaltais tvarkant dvigubą buhalterinę apskaitą (LR BK 222

apgaulingą apskaitos tvarkymą gali atsakyti ir esant netiesioginei tyčiai. Tai reiškia, kad asmens, atlikusio LR BK 222 straipsnyje numatytus neteisėtus veiksmus, tyčios rūšis kvalifikavimui neturi reikšmės²⁵⁶.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nusikalstamos veikos (LR BK 222 straipsnio) dalykas priešingai nei sukčiavimo, negali būti siejamas su turto. Apgaulingos apskaitos tvarkymo dalyko analizė suponuoja teiginį, kad šios veikos įrodinėjimo dalykas susijęs su ūkinių operacijų įforminimu įmonės buhalterinėje apskaitoje. LR BK 222 straipsnyje reglamentuotos veikos padariniai, su kuriais siejamas veikos baigtumas, yra ne finansinė, turtinė žala kitiems asmenims (tarp jų – valstybei), bet negalimumas nustatyti asmens veiklos, jo turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, todėl baudžiamajai atsakomybei už nurodytų veikų padarymą kilti būtini nurodyti padariniai. Taigi, skirtingi dalyko ir veikos padarinių pobūdis leidžia atriboti šią veiką nuo sukčiavimo.

---

straipsnio 1 dalį), o pagal LR BK 182 straipsnio 2 dalį – išteisino. Teismas, remdamasis suformuluota teismų praktika dėl esminės apgaulės, konstatavo, kad nėra dviejų, sukčiavimo esminės apgaulės turinį nustatančių požymių: 1) tikslo suklaidinti valstybę; 2) tiesioginės tyčios sukčiauti mokesčių srityje formos. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 1 d. nutartis Nr. 1A-293-177/2016.

²⁵⁶ BK 222 straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika padaroma tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, kitaip tariant, kaltininkas, žinodamas buhalterinę apskaitą reglamentuojančių įstatymų reikalavimus, sąmoningai juos netinkamai vykdo, numato, kad dėl to bus negalima visiškai ar iš dalies nustatyti asmens veiklos, turto, nuosavo kapitalo, įsipareigojimų dydžio ar struktūros ir šių padarinių nori, arba, nors padarinių ir nenori, tačiau sąmoningai leidžia jiems atsirasti. Taigi, tyčios rūšys nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal BK 222 straipsnio 1 dalį neturi reikšmės, būtina nustatyti kaltės formą, t. y. kad veika padaryta tyčia. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 2K-170/2012.

2.5. Sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atiriojimo apibendrinimas

Vienas iš šio magistro darbo uždavinių yra svarbiausių atskyrimo kriterijų, leidžiančių teisingai kvalifikuoti sukčiavimo ir nusikaltimų finansų sistemai, identifikavimas²⁵⁷. Nagrinėjant baudžiamosios teisės teoriją, aptinkama įvairių pasiūlymų, nurodančių, kokias veikas priskirti prie nusikaltimų ekonomikai ar finansų sistemai. Tačiau pastebima ir tai, kad nėra pateikiama tikslių siūlymų, kaip reikėtų atskirti sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai²⁵⁸, todėl, išanalizavus sukčiavimo ir atskirų nusikalstamų veikų finansų sistemai požymius, kyla atiriojimo kriterijų įvardijimo būtinybė.

Nusikaltimų tarpusavio atiriojimo problematika yra teorijos ir praktikos dalykas. Nusikaltimų atiriojimą galima įvardinti kaip logišką, nuoseklų kvalifikavimo procesą, kurio metu ne tik nustatomas kvalifikuojamos veikos su teisės norma tapatumas, bet kartu atiriojamas kiekvienas šios veikos požymis nuo kitiems nusikaltimams priklausančių požymių²⁵⁹. Nusikalstamos veikos sudėtyje įtvirtintų požymių visuma yra būtina kvalifikuojant veiką kaip nusikalstamą, t. y. jei sudėtyje yra įtvirtintas konkretus požymis, jis privalo būti inkriminuotas, kad veiką būtų galima kvalifikuoti pagal tokią sudėtį, priešingu atveju, nesant tam tikro požymio, jo inkriminuoti nereikia. Baudžiamosios teisės teorijoje pabrėžiama, kad tokiu būdu užtikrinamas sudėtyje esančių požymių būtinumas ir pakankumas veikos kvalifikavimui. Dėl šios priežasties nusikalstamų veikų sudėčių požymių visuma yra svarbi ir sudėčių atiriojimui²⁶⁰. Viena vertus, atskyrimo dilema spręstina nustatant aiškius veikos priskyrimo ar nepriskyrimo nusikalstamai veikai kriterijus, antra vertus, atskyrimo problema susijusi su galiojančių teisės aktų, už panašias veikas numatančių baudžiamąją ir kitokią atsakomybę, analize, baudžiamosios, administracinės ir civilinės teisės aktų santykio ir galimų kolizijų nustatymu, jų šalinimo būdais.

Pirmiausia, atskyrimo aktualumą rodo ir pati nusikaltimų finansų sistemai sąvoka. Įvairūs autoriai, ją aiškindami, nurodo, kad tai yra veikos, pažeidžiančios ištisą teisinių gėrių grupę, todėl tokiais atvejais kyla problema nustatant veikimo ar neveikimo, nukreipto prieš

---

²⁵⁷ Daugiausia dėmesio šiame poskyryje skiriama esminiams sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atskyrimo požymiams ir su tuo susijusiai problematikai bei teismų praktikai.

²⁵⁸ IVOŠKA, G., Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. Teisė: 43 tomas, Mokslo darbai: Vilniaus universiteto leidykla, 2003 m. p. 100.

²⁵⁹ APANAČIUS, M.; PAVILONIS V., *Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atiriojimas*. Vilnius, 1983, p. 64.

²⁶⁰ VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2013.

finansų sistemą, ir veikų, kuriomis pažeidžiami kiti LR BK įtvirtinti teisiniai gėriai, ribą²⁶¹. Pavyzdžiui, amerikiečių baudžiamosios teisės literatūroje randama pozicijų, teigiančių, kad nusikaltimai ekonomikai yra teisės aktų, nustatančių draudžiamą verslo elgesį, pažeidimai²⁶². Vokietijos baudžiamosios teisės literatūroje ekonominiai, finansiniai nusikaltimai yra apibūdinami kaip nusikaltimai, kuriais kaltininkas pažeidžia ekonominius visuomenės interesus²⁶³. Lietuvos baudžiamojoje teisėje šie nusikaltimai apibrėžiami kaip ekonominė kategorija, išreiškianti tam tikrus valstybės lėšų tvarkymo santykių, susijusių su piniginių išteklių kaupimu, skirstymu ir naudojimu bei valstybės biudžeto formavimu, pažeidimus²⁶⁴.

Šiame darbe atlikta teismų praktikos analizė rodo, kad sukčiavimo veika neabejotinai turi požymių, būdingų finansiniams nusikaltimams. Kvalifikavimo procesas turi būti logiškai nuoseklus: tiek nustatant veikos su teisės norma tapatumą, tiek atribojant kiekvieną šios veikos požymį, priskirtiną kitoms nusikalstamoms veikoms. Teisingam veikos kvalifikavimui keliamas vienas iš svarbiausių uždavinių – gilintis į teisės normos turinį ir faktines aplinkybes, nustatant tik šiai veikai būdingų požymių visumą²⁶⁵. Taigi, sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atribojimas ir teisingas požymių identifikavimas, manytina, galimas pritaikant tokius pagrindinius atskyrimo kriterijus:

1. nusikalstamos veikos objektas;
2. nusikalstamos veikos dalykas;
3. nusikalstamos veikos objektyvioji pusė;
4. fakultatyvūs kriterijai: subjektas, kaltininko tikslas.

Pirmasis kriterijus, skiriantis sukčiavimą ir nusikalstamas veikas finansų sistemai, yra šių nusikalstamų veikų objektas. Pastarasis kriterijus neturėtų kelti diskusijų, kadangi daroma nusikalstama veika turi būti pripažįstama finansų sistemos ar turtinių nusikaltimų sferoje²⁶⁶. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad nusikalstamos veikos finansų sistemai (BK XXXII skyrius) pirmiausia identifikuojamos pagal jų priešingumą pinigų ir vertybinių

---

²⁶¹ *Ibidem*.

²⁶² KADISH SANFORD, H., Some observations on the use of criminal sanctions in enforcing economic regulations. *Crime, law and society*. Edited by Abraham S. Goldstein and Joseph Goldstein. N.Y. 1971, p. 59.

²⁶³ TIEDEMANN, K., Phenomenology of economic crime. Twelfth conference of directors of criminological research institutes. Strasbourg, 1976, p. 86.

²⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.

²⁶⁵ APANAČIUS, M.; PAVILONIS V., *Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atribojimas*. Vilnius, 1983, p. 64–65.

²⁶⁶ KLIMAS, T., *et. al. Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002, p. 147.

popierių apyvartos saugumui, taip pat valstybės fondų (biudžetų) formavimo bei naudojimo tvarkai. Teisingas mokesčių ir valstybinio socialinio draudimo įmokų apskaičiavimas ir mokėjimas – būtina valstybės biudžeto surinkimo sąlyga, tokio pobūdžio mokestiniai pažeidimai, visų pirma, laikytini priešingais būtent finansų sistemai²⁶⁷.

Antrasis kriterijus – nusikalstamos veikos dalykas. Šis atribojimo kriterijus laikytinas vienu iš svarbiausių atskiriant sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai, nes pastarųjų veikų dalykas pasižymi specifiniais požymiais bei dažniausiai yra susijęs su įvairių įmonių ar tam tikrų asmenų finansine veikla (pinigais, vertybiniais popieriais, buhalterinės apskaitos dokumentais, svetima elektronine mokėjimo priemone, jos duomenimis), todėl kvalifikuojant veikas, būtina remtis baziniais įstatymais, kurie numato specialius dalyko požymius. Dalyko, kaip atribojimo kriterijaus, svarba taip pat paaiškintina tuo, kad jeigu kvalifikuojant nusikalstamas veikas negalima nustatyti būtinųjų dalyko požymių, veika negali būti laikoma nusikalstama (pavyzdžiui, kaltininkui siekiant turtinės naudos, nukentėjusiajam atsiskaitoma netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, kurie nėra tikroviški, kokybiški, – tokie dalykai neatitinka būtinų LR BK 213 straipsnyje įtvirtintos veikos dalyko požymių, todėl ji kvalifikuojama kaip sukčiavimas). Be to, nusikalstamos veikos dalykas padeda atriboti nuo panašių nusikaltimų bei gali lemti ir didesnę tos pačios nusikalstamos veikos rūšies pavojingumą (pavyzdžiui, įstatymų leidėjas veikos dalyką panaudoja konstruodamas kvalifikuotas nusikaltimo sudėtis, jį apibūdinamas tokiomis sąvokomis kaip „didelė vertė“, „didelis kiekis“)²⁶⁸.

Trečiasis kriterijus, kuris leidžia atriboti aprašomas veikas – tai objektyvioji nusikalstamos veikos pusė. Pagrindinis akcentas, skiriantis sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai yra pavojingas nusikalstamos veikos padarymo būdas. LR BK 182 straipsnio sudėtyje veikos būdas (apgaulė) yra laikomas būtinuoju požymiu, priešingai negu LR BK XXXIII skyriuje esančių veikų. Pažymėtina, kad, darant nusikalstamas veikas finansų sistemai, neapsieinama be apgaulės, tačiau šiuo atveju ji neatitinka sukčiavimo metu naudojamos apgaulės turinio. Apgaulė finansiniuose nusikaltimuose yra tik priemonė prieiti prie turto, kurį kaltininkas ketina užvaldyti, o apgaulė sukčiavimo atveju – tai priemonė įgyti turtą (įgyti nuosavybės teisę į tam tikrą turtą, išvengti ar panaikinti turtinę prievolę). Aptariamo kriterijaus prasme svarbu paminėti, kad kaltininkui darant nusikalstamas veikas,

---

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.

²⁶⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 166–169.

numatytas LR BK XXXII skyriuje, kėsınamasi pažeisti ar pažeidžiami baziniai įstatymai²⁶⁹. Kitas objektyvusis veikos sudėties požymis – veikos padariniai. Jeigu, nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji, visais atvejais būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių. Priešingu atveju, neatsiradus veikos padarinių, nebus nusikalstamos veikos.

Fakultatyviaisiais kriterijais, atibojant sukčiavimą ir nusikalstamas veikas finansų sistemai, laikytini subjektas, tikslas. Kriterijų įvardijimas kaip fakultatyvių suponuoja, kad jie taikomi tik tam tikrų veikų atvejais.

Kvalifikuojant veikas, svarbu nustatyti kaltininko vaidmenį teisiniuose santykiuose ir jo teisinę padėtį, nes tai gali nulemti veikos kvalifikavimą pagal viename ar kitame LR BK skyriuje išdėstytus straipsnius²⁷⁰. Nusikalstamų veikų finansų sistemai subjektai, dažniausiai pasižymi specialiaisiais subjekto požymiais, nes kartais tik jie su kitais nusikalstamos veikos sudėties požymiais duoda pagrindą patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Tokiu būdu įstatymų leidėjas siaurina baudžiamąją atsakomybę, ją siedamas tik su subjektais, turinčią tam tikrų požymių.

Atskiriant sukčiavimą ir nusikaltimus finansų sistemai, svarbus kaltininko tikslo nustatymas. Nors tikslas nėra šių veikų sudėčių būtinas požymis, tačiau pagal jį galima atskirti sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai²⁷¹. Išnagrinėjus pastarųjų veikų normas ir palyginus jas su sukčiavimu, matyti, kad šioms nusikalstamoms veikoms būdingas tikslas yra kaltininko siekis praturtėti (gauti turtinę naudą), tačiau jis išreikštas nevienodai – tiek subjektyviaja, tiek objektyviaja prasmėmis²⁷².

Nusikalstamos veikos finansų sistemai yra tokios veikos, kuriomis kaltininkas padaro žalą ar gauna naudą, nesuteikdamas jos visuomenei. Pavyzdžiui, vengdamas mokesčių, kaltininkas gauna naudą ta prasme, kad jis pasisavina dalį privalomų mokėti lėšų, nepervedamas jų į valstybės ar savivaldybės biudžetą, todėl visuomenė, kurios poreikiams tenkinti naudojamos biudžeto lėšos, negauna tam tikrų viešųjų paslaugų. Taigi, sukčiaujant

---

²⁶⁹ Baziniai įstatymai, tai tokie pagrindiniai įstatymai, kurie reguliuoja pagrindinius finansų teisės institutus (Mokesčių administravimo įstatymas, Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, Buhalterinės apskaitos įstatymas). Mokesčių administravimo įstatymo 66, 69, 70, 72, 89, 95-113, 139 straipsniai, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 16-18 straipsniai, Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁴, 51¹², 51²⁴, 172¹, 172³, 172⁹, 172¹⁰, 172¹⁶, 173¹, 173¹¹, 188⁶ straipsniai.

²⁷⁰ IVOŠKA, G., Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. Teisė: 43 tomas, Mokslo darbai: Vilniaus universiteto leidykla, 2003 m. p. 100.

²⁷¹ IVOŠKA, G., Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. Teisė: 43 tomas, Mokslo darbai: Vilniaus universiteto leidykla, 2003 m. p. 100.

²⁷² KLIMAS, T., *el. al. Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002, p. 146 – 147.

kaltininko tikslas praturtėti ar gauti turtinę naudą pasiekiamas ne valstybės biudžeto, o kitų asmenų sąskaita, taip tiesiogiai jiems darant žalą²⁷³.

Taigi, aukščiau išvardyti pagrindiniai kriterijai leidžia sukčiavimą atskirti nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai. Šie kriterijai gali būti vertinami pragmatiškai, t. y. kaip priemonė, padedanti teisės taikytojui tiksliai kvalifikuoti veikas. Kitaip tariant, išskirtų atbajimo kriterijų pagalba akcentuojami svarbiausi požymiai, skiriantys panašias nusikalstamas veikas. Vis dėlto svarbu kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti situaciją bei su ja susijusias aplinkybes. Visapusiškas šių dėmenų, t. y. atbajimo kriterijų bei konkrečios veikos ištyrimas lemia teisingą veikos kvalifikavimą.

---

²⁷³ *Ibidem.*

IŠVADOS

1. Sukčiavimas, kaip visuotinai pavojingas reiškinys ir baudžiamosios teisės kategorija, turi senas ištakas. Nors ikistatutiniuose ir statutiniuose Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose sukčiavimo, kaip atskiros nusikalstamos veikos, nebuvo, visgi tuomečių teisės aktų kontekste sukčiavimą galima traktuoti kaip nusikaltimą asmens turtui kaltininkui panaudojant apgaulę. Vystantis ir tobulėjant baudžiamajai teisei, sukčiavimo samprata konkretizavosi: sukčiavimas imtas laikyti neteisėtu turinės naudos gavimu sau ar kitam asmeniui panaudojant apgaulę.
2. Palyginus 1961 m. ir 2000 m. baudžiamuosius įstatymus, galima įvardyti pagrindinius sukčiavimo reglamentavimo pokyčius: sukčiavimas priskirtas prie turtinių nusikaltimų, kriminalizuotos naujos neteisėtos turinės naudos formos (svetimo turto ar turinės teisės įgijimas, turinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas), numatyta juridinio asmens atsakomybė. Šie reglamentavimo pokyčiai nulėmė ir platesnį sukčiavimo objekto bei dalyko aiškinimą.
3. Būtinaisiais nusikalstamą veiką – sukčiavimą – charakterizuojančiais požymiais pripažįstami: objektas, dalykas, pavojinga veika, padariniai, subjektas ir kaltė. Nenustačius nors vieno iš šių požymių, nėra sukčiavimo sudėties. Teismų praktikos analizė rodo, kad kvalifikuojant sukčiavimą, itin svarbiais požymiais laikytini veikos padarymo būdas – apgaulė – bei priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių padarinių.
4. Teismų praktikoje vyraujanti problematika, atibojant sukčiavimą nuo nusikalstamų veikų finansų sistemai, yra susijusi su apgaulės traktavimu kvalifikuojant veikas; neteisingu konkretaus sudėties požymio, atitinkančio padarytos veikos turinį, nustatymu; nusikalstamų veikų dalyko specifinių ar veiką apibūdinančių vertinamųjų požymių identifikavimu; kaltininko tyčios, priežastinio ryšio tarp veikos ir atsiradusių padarinių neatskleidimu.
5. Atribojant LR BK 182 straipsnį nuo LR BK 213 straipsnio, svarbiu kriterijumi laikytinas netikrų pinigų ar vertybinių popierių gaminimo, laikymo arba realizavimo veikos dalykas. Veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas, kai kaltininkas apgaule siekia įgyti turinę naudą ir kaip atsiskaitymo priemonę panaudoja netikrus pinigus ar vertybinius popierius, neatitinkančius būtinų LR BK 213 straipsnyje įtvirtintos veikos dalyko požymių.

6. Kvalifikuojant veiką pagal LR BK 214 bei LR BK 215 straipsnius kartu su LR BK 182 straipsniu, būtina nustatyti siekiamos įgyti turtinės naudos dydžio vertę. Neteisėtas kaltininko elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas inicijuojant ar atliekant finansinę operaciją didesnei kaip 3 MGL dydžio sumai, kvalifikuojamas pagal LR BK 182 ir LR BK 215 straipsnių sutaptį, o kai elektroninė mokėjimo priemonė neteisėtai įgyjama ir ja inicijuojama ar atliekama finansinė operacija, viršijanti 3 MGL dydžio sumą, kvalifikuojamos LR BK 182, 214, 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sutaptys.
7. Apgaulingos apskaitos tvarkymo dalykas yra susijęs su ūkinių operacijų įforminimu įmonės buhalterinėje apskaitoje, todėl atribojant šią veiką nuo sukčiavimo, LR BK 222 straipsnio dalykas negali būti siejamas su turtu. Kaltininkui apgaulingai tvarkant apskaitą ir gaunant turtinę naudą, veika kvalifikuojama pagal LR BK 222 ir LR BK 182 straipsnių sutaptį.
8. Išskirti atribojimo kriterijai, kvalifikuojant sukčiavimą ir nusikalstamas veikas finansų sistemai, vertintini kaip minimumas. Atsižvelgiant į technologijų išsivystymą, naujų priemonių, būdų pasitelkimą ir kt., sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai turinys, jų santykis atskleidžiamas nuodugniai vertinant konkrečią situaciją bei pasitelkiant teismų jurisprudenciją, nes LR BK 213, 214, 215, 222 straipsniuose numatytos veikos dažnai padaromos kartu su LR BK 182 straipsnyje įtvirtinta veika ir kvalifikuojamos kaip sutaptys.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Nacionaliniai teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *TAR*, 2015-07-10, Nr. 11216.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*, 1985-01-01, Nr. 1-1 (su pakeitimais ir papildymais).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-551, Vilnius.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262 (su pakeitimais ir papildymais).
6. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001-11-28, Nr. 99-3515. (su pakeitimais ir papildymais).
7. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-12-31, Nr. 163-7759.
8. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-11-17, Nr. 97-2775.
9. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004-04-28, Nr. 63-2243.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimas „Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1999-09-17, Nr. 78-2322.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės (Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. 83-3294).
12. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1991-05-31, Nr. 107-0.

1.2. Tarptautiniai teisės aktai

1. Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu. Ženeva. 1929 m. balandžio 20 d.
2. ES Tarybos 2000 m. gegužės 29 d. pamatinis sprendimas 2000/383/TVR „Dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo kriminalinėmis bausmėmis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu”.
3. 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos Pagrindų sprendimas „Dėl kovos su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR)”.
4. ES Tarybos 2005 m. liepos 12 d. sprendimas 2005/511/TVR „Dėl euro apsaugos nuo padirbinėjimo paskiriant Europolą centriniu biuru kovoje su euro padirbinėjimu”.

2. Specialioji literatūra

2.1. Specialioji literatūra lietuvių kalba

1. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Antroji knyga.* Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Eugrimas, 2001.
3. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė: Bendroji dalis.* Vilnius: Eugrimas, 2003.
4. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai).* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
5. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai).* Vilnius: Registrų centras, 2009.
6. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai).* Vilnius: Registrų centras, 2010.
7. ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijos.* Vilnius: 2015.
8. ALIUKONIENĖ, R., *et al. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys.* Vilnius: Registrų centras, 2011.
9. ANCELIS, P., *et al. Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas.* Vilnius, 2016.

10. APANAVIČIUS, M.; PAVILONIS V., *Nusikaltimų kvalifikavimo procesas ir jų atribojimas*. Vilnius, 1983.
11. BUCKIŪNIENĖ, O., *et. al. Lietuvos finansų sistema. Mokomoji knyga*. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2003.
12. BUKELIENĖ, D. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą*. Vilnius, 2008.
13. DRAKŠIENĖ, A., *et. al. Nusikaltimai nuosavybei Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose*. Vilnius: 1998.
14. FEDOSIUKAS, O., Sukčiavimo normos koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jos įgyvendinimo problemos. *Teisė*, Nr. 48, 2003.
15. FEDOSIUKAS, O., Turtinė nauda kaip nusikalstamos veikos dalykas: sisteminė normų analizė. *Jurisprudencija*, T 60(52), 2004.
16. FEDOSIUKAS, O., *et. al. Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2013.
17. GELUMBAUSKIENĖ, R.; ŠAPOKA, G., Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012.
18. GIRDENIS, T., *et. al. Baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2014.
19. GUTAUSKAS, A. Organizuota grupė kaip organizuoto nusikalstamumo forma ir jos baudžiamasis teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, T 41 (33), 2003.
20. IVOŠKA, G., Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*: 43 tomas, Mokslo darbai: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
21. KEINYS, S. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
22. KLIMAS, T., *et. al. Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas, 2002.
23. LIGEIKAITĖ, I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. *Jurisprudencija*, T. 45 (37), 2003.
24. MACHOVENKO, J., *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Justitia, 2000.
25. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą: monografija*. Vilnius, 2011.

26. PIESLIAKAS, A., Elektroninės mokėjimo priemonės kaip baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko samprata. *Jurisprudencija*, 11 (113), 2008.
27. PIESLIAKAS, A., Veikų dėl neteisėto disponavimo svetima elektronine mokėjimo priemone (BK 214 ir 214 straipsniai) kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, Mokslo darbai, 8(98), 2007.
28. PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
29. PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Justitia, Vilnius, 2009.
30. PRAPIESTIS, J., *et al. Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Vilnius: Registrų centras, 2014.
31. STANKEVIČIUS, V., *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas, 1925.
32. VANSEVIČIUS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Justitia: 1996.
33. VERŠEKYS, P. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2013.

2.2. Specialioji literatūra anglų kalba

1. KADISH SANFORD, H., *Some observations on the use of criminal sanctions in enforcing economic regulations. Crime, law and society*. Edited by Abraham S. Goldstein and Joseph Goldstein. N.Y. 1971.
2. TIEDEMANN K., *International research task in the field of economic crime – from a criminological and jurisprudential point of view*. Economic crimes, Stockholm, 1989.
3. TIEDEMANN, K., *Phenomenology of economic crime. Twelfth conference of directors of criminological research institutes*. Strasbourg, 1976.

3. Elektroniniai šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/MOhEpGVCS&c>.
2. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C6C5599DD9A1/jNQAWLusvS>.

3. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.40DFB5151B33/oWiWpJKlGa>>.
4. LR Buhalterinės apskaitos įstatymas. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/hMIYFfoVxx>>.

4. Teismų praktika

4.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 12 d. nutartis Nr. 2K-303/2005.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 30 d. nutartis Nr. 2K-461/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 13 d. nutartis Nr. 2K-111/2007.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 17 d. nutartis Nr. 2K-7-45/2007.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 2K-680/2007.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis Nr. 2K-222/2008.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-114/2009.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartis Nr. 2K-387/2009.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-475/2009.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 9 d. nutartis Nr. 2K-170/2010.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 16 d. nutartis Nr. 2K-187/2010.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. 2K-286/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 12 d. nutartis Nr. 2K-388/2010.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis Nr. 2K-481/2010.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 2K-538/2010.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 12 d. nutartis Nr. 2K-205/2011.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 20 d. nutartis Nr. 2K-246/2011.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis Nr. 2K-7-301/2011.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis Nr. 2K-511/2011.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 2K-471/2011.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 10 d. nutartis Nr. 2K-P-95/2012.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. sausio 31 d. nutartis Nr. 2K-6/2012.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 21 d. nutartis Nr. 2K-41/2012.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 2K-170/2012.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis Nr. 2K-215/2012.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 24 d. nutartis Nr. 2K-7-48/2012.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 24 d. nutartis Nr. 2K-213/2012.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 8 d. nutartis Nr. 2K-P-78/2012.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-7-84/2012.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 25 d. nutartis Nr. 2K-7-112/2012.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 12 d. nutartis Nr. 2K-345/2012.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-375/2012.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-379/2012.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. 2K-7-255/2012.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis Nr. 2K-500/2012.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 23 d. nutartis Nr. 2K-463/2012.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 12 d. nutartis Nr. 2K-646/2012.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 15 d. nutartis Nr. 2K-99/2013.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 22 d. nutartis Nr. 2K-50/2013.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 5 d. nutartis Nr. 2A-1/2013.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 26 d. nutartis Nr. 2K-161/2013.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 16 d. nutartis Nr. 2K-179/2013.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 1 d. nutartis Nr. 2K-372/2013.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 15 d. nutartis Nr. 2K-389/2013.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 19 d. nutartis Nr. 2K-474/2013.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis Nr. 2K-499/2013.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis Nr. 2K-430/2013.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis Nr. 2K-526/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 2K-7-398/2013.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 7 d. nutartis Nr. 2K-101/2014.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 7 d. nutartis Nr. 2K-106/2014.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 21 d. nutartis Nr. 2K-16/2014.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 18 d. nutartis Nr. 2K-55/2014.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 25 d. nutartis Nr. 2K-84/2014.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 1 d. nutartis Nr. 2K-178/2014.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 8 d. nutartis Nr. 2K-180/2014.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 6 d. nutartis Nr. 2K-197/2014.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 30 d. nutartis Nr. 2K-338/2014.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 10 d. nutartis Nr. 2K-233/2014.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. spalio 7 d. nutartis Nr. 2K-376/2014.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-590/2014.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 17 d. nutartis Nr. 2K-7-182-139/2015.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis Nr. 2K-7-176-303/2015.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. nutartis Nr. 2K-296-507/2015.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 9 d. nutartis Nr. 2K-325-648/2015.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 16 d. nutartis Nr. 2K-334-677/2015.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 15 d. nutartis Nr. 2K-7-234-942/2015.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis Nr. 2K-476-677/2015.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis Nr. 2K-456-699/2015.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis Nr. 2K-589-696/2015.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis Nr. 2K-582-222/2015.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. nutartis Nr. 2A-1-303/2016.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 3 d. nutartis Nr. 2K-7-29-942/2016.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 3 d. nutartis Nr. 2K-185-942/2016.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-189-648/2016.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gegužės 17 d. nutartis Nr. 2K-202-696/2016.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 14 d. nutartis Nr. 2K-237-303/2016.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. birželio 21 d. nutartis Nr. 2K-263-696/2016.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. spalio 11 d. nutartis Nr. 2K-308-697/2016.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. 2K-333-699/2016.

4.2. Lietuvos apeliacinio teismo jurisprudencija

1. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 1 d. nuosprendis Nr. 1A-293-177/2016.

4.3. Lietuvos apygardų teismų jurisprudencija

1. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gegužės 22 d. nuosprendis Nr. 1-9-348/2009.
2. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. liepos 27 d. nuosprendis Nr. 1-53-66/2009.
3. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis Nr. 1S-107-174/2010.
4. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nuosprendis Nr. 1A-17-458-2013.

5. Kita praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. gruodžio 22 d. senato nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (LR BK 274 ir 275 str.)”.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose”.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose”.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 2 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (LR BK 182 straipsnis) apžvalga.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga Nr. AB-44-1. Teismų praktika. 2016.

6. Travaux préparatoires

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. vasario 17 d. nutarimas Nr. 179 „Dėl kasos darbo organizavimo ir kasos operacijų atlikimo taisyklių patvirtinimo“.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198(1), 198(2), 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256(1), 257(1) straipsniais įstatymas. Valstybės žinios, 2007-07-21, Nr. 81-3309.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 190 straipsnio pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2014-12-31, Nr. 21142.

SANTRAUKA

Baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje susiduriama su sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai atskyrimo problematika, todėl šiame darbe iš esmės siekiama identifikuoti šių veikų atirbojimo kriterijus. Atsižvelgiant į tai, kad magistro darbo pavadinimas suponuoja du pagrindinius elementus (sukčiavimą ir nusikalstamas veikas finansų sistemai), darbas pradamas nuo sukčiavimo (LR BK 182 straipsnis) analizės, o vėliau nuosekliai pereinama prie nusikalstamų veikų finansų sistemai tyrimo. Šio darbo pirmoje dalyje analizuojama sukčiavimo sampratos istorinė raida, t. y. sukčiavimo sampratos kitimas skirtingais istoriniais etapais. Tokiu būdu parodoma analizuojamos veikos prigimtis, pobūdis, paaiškinamas veikos priskirtinumas turtiniams nusikaltimams. Pirmoje dalyje taip pat pateikiami sukčiavimo reglamentavimo pokyčiai Lietuvoje bei veikos sudėties analizė: objektyvioji ir subjektyvioji pusės, – taip išskiriami esminiai sukčiavimo sudėties požymiai. Antroji darbo dalis sukonstruota pirmosios dalies pagrindu. Joje pirmiausia pateikiama nusikalstamų veikų finansų sistemai samprata. Vėliau pereinama prie konkrečių, dažniausiai padaromų, nusikalstamų veikų finansų sistemai analizės. Nustačius esminius šioms nusikalstamoms veikoms būdingus bruožus ir pasitelkus lyginamąjį metodą, aprašomas sukčiavimo ir nusikalstamų veikų finansų sistemai santykis. Remiantis baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika, įvardijami veikų objektyvieji ir subjektyvieji požymiai: nustatomi panašumai bei skirtumai, kvalifikavimo problematika. Galiausiai, palyginus analizuojamus elementus, pateikiamos teismų praktikos pavyzdžiais pagrįstos išvados ir suformuluojami veikų atirbojimo kriterijai.

SUMMARY

Fraud (CC Article 182) Separation from Criminal Acts against Financial System

Theory of criminal law and the court practice faces fraud and criminal acts of financial system separation problems and this thesis tries to identify these separation criterias. Given the fact that the master thesis title implies two main elements (fraud and criminal acts of the financial system), the work begins with fraud (Article 182 of the Criminal Code) analysis, and then sequentially moves to the criminal acts of the financial system in the study. The first part of the thesis analyzes the historical development of the fraud concept i.e. change of fraud concept in different historical stages. Thus, the analysis shows the nature and character of the offense, explained attributability to property crimes. The first part also includes fraud regulatory changes in Lithuania and conduct composition analysis: objective and subjective side – this emphasizes the essential constituent elements of fraud. The second part is based on the first part. It primarily contains the concept of offenses in financial system. Then we go to a specific financial system offenses analysis, which are usually committed. After specifying essential features for these offenses and taking a comparative approach, thesis describes relation between the fraud and criminal offenses to the financial system. According to criminal law doctrine and law cases, thesis identifies objective and subjective symptoms of the acts: setting similarities and differences, classification issues. Finally, after a comparison of the analyzed elements, it gives conclusions based of the Supreme Court cases and framing of the acts of separation criterias.